

Св. Јустин Ћелијски
Проф. Велимир Хаџи-Арсич

ТАЈНЕ ВЕРЕ И ЖИВОТА (ОСНОВНО БОГОСЛОВЉЕ)

У В О Д

Ова књига "**Тајне вере и живота**", или **Основно богословље** представља богословско хришћанско православно учење о основним истинама наше Хришћанске вере. А те истине су ове: истина о Богу, свету и човеку, истина о животу, смрти и бесмртности, истина о добру, злу и ђаволу, истина о истини, правди и љубави, истина о свима вечним вредностима, истина о Спаситељу и спасењу човека и света од греха, смрти и ђавола, истина о Цркви, о загробном животу, истина о крајњој судби човека и света, истина о вечном животу.

Пошто, међутим, у свету постоје и друге религије а не само Хришћанска, зато ова књига као **Основно богословље**, у првом делу, најпре говори о религији уопште и о природним религијама које постоје у свету, да би затим упоредила њих са најсавршенијом, једином истинитом и правом религијом - Хришћанском, која је надприродно од Бога откривена и дата нама људима преко Господа Исуса Христа и Његових Пророка и Апостола кроз Цркву. Ово излагање о Хришћанству сачињава други део овог **Основног богословља**.

Трећи део **Основног богословља** говори подробније о самим основним истинама и тајнама Хришћанске Православне вере и Цркве, тј. о Богу, свету и човеку, о Христу Спаситељу и спасењу, о Духу Светом и о Цркви, и на крају о Богу као судији и о вечном животу.

Ова два друга дела у ствари чине једну малу православну Догматику, док први део сачињава кратку Апологику, с тим што неких апологетских поглавља има и у трећем делу ове књиге.

Св. Јустин Ћелијски

Св. Јустин Ћелијски
Проф. Велимир Хаџи-Арсџић
ТАЈНЕ ВЕРЕ И ЖИВОТА
(ОСНОВНО БОГОСЛОВЉЕ)

<u>ШТАМПАНО ИЗДАЊЕ</u>	<u>ИНТЕРНЕТ ИЗДАЊЕ</u>
<i>Издато:</i> 1985. <i>Издање:</i> друго <i>Место:</i> Крњево <i>Издавач:</i> Православна хришћанска заједница и Црквена општина Крњево <i>Штампа:</i> "Космос" Београд <i>Тираж:</i> 5000	<i>Објављено:</i> 22. новембар 2005. <i>Издаје:</i> © Svetosavlje.org <i>Уредник:</i> прот. Љубо Милошевић <i>Дигитализација:</i> Виктор Грозданић <i>Основни формат:</i> Владимир Благојевић <i>Дизајн странице:</i> Гојко Средовић <i>Коректура:</i> Гојко Средовић

ПРВИ ДЕО

РЕЛИГИЈА

I. О РЕЛИГИЈИ УОПШТЕ

Човек је одвајкада веровао у постојање једне или више натчовечанских сила које су ван њега и јаче од њега, од којих он зависи и према којима осећа извесно страхопоштовање. Отуда, човек је одвајкада осећао и неодложну потребу да питање свога односа са том силом или тим силама реши на начин који би му обезбедио њихову благонаклоност у животу[1]. Ово су неоспорне чињенице којих су свесни не само појединци него и читаво човечанство.[2]

Разуме се, сила или силе које је човек сматрао натчовечанским нису биле увек такве. Али за човеково осећање и држање према тим силама - за решавање питања његовог односа са њима - није било важно какве су те силе уствари, већ како их је он схватио, какве су оне биле по његовом мишљењу - како је он у њих веровао. Зато је природа човекових осећања према тим силама и природа његових односа са њима увек зависила од природе схватања или мишљења које је он о њима имао - од природе његове вере у њих. Из те човекове вере логички су следила како правила за његов начин живота тако и правила за његов став или држање према овим силама - правила која су регулисала његов однос са њима и обезбеђивала њихову благонаклоност према њему. **Та човекова вера у постојање једне или више натчовечанских сила које су ван њега и јаче од њега, од којих он зависи, према којима осећа извесно страхопоштовање, као и његов однос са тим силама - однос који обезбеђује њихову благонаклоност према њему - јесте религија.**[3]

Благодарећи посебним околностима или условима, под којима је у различитим периодима своје дуге историје живео и посебним духовним потребама које је тада осећао, човек није увек имао исто мишљење о природи натчовечанских сила у чије је постојање веровао. Према томе, његова религија није била увек иста. Напротив, историја религије јасно говори о томе да број различитих религија у свету није мали. Па ипак, **свака од тих религија има свој основ у човековој души:** заснива се на његовом разуму, осећањима и вољи; свака од њих задовољава његове специфичне или посебне духовне потребе; **свака се од њих изражава кроз веру, морал и култ.**[4] **То је оно што је заједничко свим религијама.** Према томе, свака религија на свој начин обухвата целокупно човеково биће - прожима целокупни човеков живот. Јер религија прописује: "човековом разуму - веровања, његовој вољи - законе и санкције, његовом срцу - осећања, његовом телу - држање и покрете".[5]

ОПШТА ПОЈАВА РЕЛИГИЈЕ

По једном мишљењу[6] у историји човечанства постојало је време када је човеку свака мисао о ма каквом божанству била потпуно страна - када је човек био потпуни атеист. Човек је, по овом мишљењу, постао религиозан тек у доцнијим периодима своје историје.

Ово и овакво мишљење је данас дефинитивно напуштено у науци,[7] јер је она неоспорно утврдила да у историји човечанства никад није било времена када је човек био потпун атеист - "потпун атеизам нигде не постоји".[8] - У човековој историји, вели Џевонс, "није било времена када је он био без религије" ... Супротна теза "као што је данас свакоме антропологу познато, отишла је у **лимбо**[9] мртвих контроверза или научних расправа".[10] - Тврђење да постоје народи или племена без религије досада се показало као тврђење које је засновано или на нетачном посматрању или на бркању појмова. Још се нигде није нашло племе или народ који није имао никакве свете обреде или који није веровао ни у каква виша бића, и супротна тврђења појединих путника су доцније била оповргнута чињеницама. Због тога имамо пуно право да религију, када се ова реч примени и на примитивно обављање светих обреда, назовемо једном свеопштом људском појавом".[11] **Свеопштост религије је сада опште призната.** Човек је "неизлечиво религиозан". "Откако је човек - човек, није било народа који је био без религије".[12]

ПОТРЕБА РЕЛИГИЈЕ

Но ако је религија једна свеопшта људска појава, то значи да она мора да има и један свеопшти узрок; један узрок који је заједнички свима људима. Јер ако је тачно да човек није и не може да буде без религије; да је он, како се каже "неизлечиво религиозан", онда то значи да је **религија једна од насушних потреба човекових** и да она има **свој узрок у самој човековој природи створеној таквом од Бога.** Имајући у виду историјски посведочену свеопштост религије, "ми не можемо избећи закључак да религија сачињава тако природан састојак људске природе као што је поседовање умних способности и физичких особина које издвајају човека од животињског света".[13]

ТЕОРИЈЕ О ПОСТАНКУ РЕЛИГИЈЕ

На који су начин људи дошли до вере у постојање једне или више натчовечанских сила? Како је постала религија? О томе су поједини научници покушали да дају своја објашњења, своје хипотезе и теорије.

Од многобројних хипотеза које покушавају да одговоре на ово питање, следеће су најпознатије:

а) **Хипотеза по којој су религију измислили жреци и владари** да би својим законима дали већу, божанску санкцију и на тај начин што лакше владали над народима и што више их експлоатисали.

Ову су хипотезу заступали још грчки софисти. Тако, на пример, по Критиасу,[\[14\]](#) религија је створена у циљу сузбијања тајних злочина, противу којих су позитивни закони немоћни; она је дело оштроумног човека, који је учио да истину треба сакрити велом обмане и натерати људе да верују:

"Да бесмртни дух живи на небу,

Да он види све, чује све и мудро управља свим".[\[15\]](#)

Присталице ове хипотезе били су и представници симплистичког, материјалистичког и атеистичког рационализма XVIII века. И по њима, религија није ништа друго до плод дволичности свештеника и владара, с једне стране, и простодушности и лаковерности народа, с друге. Она је заблуда коју су измислили и међу простодушне и лаковерне народе распрострли свештеници и владари.

Ова хипотеза је сасвим неоснована и неоправдана.

Најпре, она је логички немогућна. Јер сам појам жреца нужно претпоставља веру у постојање оног коме се приносе жртве - веру у постојање једне врсте божанства. Другим речима: жрец постоји да би некоме и за некога приносио жртве; да би задовољио религиске потребе људи. Појава жречева је последица осећања потребе за њима; она је последица једнога узрока, а не обрнуто. Према томе, хипотеза по којој је религија измишљотина жречева претставља логичку немогућност. Јер, ако су жречеви узрок постанка религије, ко је узрок постанка жречева?[\[16\]](#)

Но хипотеза о којој је овде реч није само логички неоправдана; она је исто тако и историјски неоснована. Јер, етиологија не зна за племена и народе који би били без икакве религије, али зна за људске заједнице које немају жречеве и владаре.[\[17\]](#) Отуда, иако је неоспорно тачно да су жречеви и свештеници и владари покатакада злоупотребљавали религију у своје личне сврхе, ни у ком случају није тачно - ни логички ни историјски - да су је они и створили.

б) Хипотеза по којој је религија постала из човековог осећања страха од природних појава. - По овој хипотези, примитивни човек је, не познавајући праве узроке природних појава - узроке које је тек наука у току времена открила - веровао да су те појаве дело страшних невидљивих сила, од којих и он зависи и које су према њему непријатељски расположене. Гоњен осећањем страха од тих сила, човек покушава да их различитим средствима придобије за себе. Религија није ништа друго до резултат или плод тога покушаја. Ову хипотезу укратко излажу латинске речи: *Primus in orbe deos fecit timor* (Страх је први створио богове у свету).

По овој, вероватно најстаријој и најраспрострањенијој, хипотези,[\[18\]](#) дакле, религија је у крајњој линији, последица човековог незнања, јер човек верује да иза природних појава постоје натчовечанске и према њему непријатељске невидљиве силе, и плаши их се само зато што не зна природне узроке тих појава.

Противу ове хипотезе говоре следећи разлози: Најпре, ова хипотеза није у складу са психолошким чињеницама: она сасвим неоправдано своди религиско осећање на осећање страха. Међутим, између ова два осећања постоји велика разлика. Осећање страха удаљава човека од објекта страха. Напротив, религиско осећање не само не удаљава човека од натчовечанске силе или натчовечанских сила у чије постојање он верује, већ га њима приближава. Доказа за то имамо чак и у религијама најпримитивнијих урођеничких племена - племена која се налазе на најнижем ступњу културног развоја. Ни та племена не виде у својим божанствима бића која су обавезно зла и са којима су она приморана да се, из страха од њих, по сваку цену мире. Насупрот томе, она у тим својим божанствима виде пре пријатеље, родитеље и природне заштитнике. За примитивног човека његово божанство је сила која је "сасвим близу њега" и која му даје "потребне моћи које он не добија од своје природе".[\[19\]](#) "Од најстаријих времена, за разлику од мађије и врачања, религија се обраћа сродним и пријатељским бићима... У једино правом смислу речи, она почиње не са неким неодређеним страхом од непознатих сила већ са поштовањем пуним љубави за познате богове који су са својим поштоваоцима везани јаким сродничким везама".[\[20\]](#) Према томе, почетак религије треба тражити не у страху који осећа од натчовечанских сила већ у његовој љубави према њима.

Но, "иако је истина да религија у правом смислу речи има свој почетак у љубави а не у страху, не мања је истина да је страх - не страх од неразумних опасности већ од заслужене казне - битан за човеково морално и религиозно васпитање: страх Божји је почетак мудрости".[\[21\]](#) По Марету "страхопоштовање је једина реч која најприближније изражава основно религиско осећање. Страхопоштовање није исто што и "чист страх". *Primus in orbe deos fecit timor* је истина само ако допустимо да дивљење, интерес, поштовање, па чак и љубав нису мање него страх битни саставни делови овог основног стања духа".[\[22\]](#) Страх који улази у састав религиског осећања јесте "страх *sui generis*, тј. своје врсте, који се састоји више из поштовања него из бојазни, и у коме преовлађује оно сасвим нарочито узбуђење које је човеку инспирисано оним што је величанствено".[\[23\]](#) Према томе, хипотеза страха је психолошки неоснована и неоправдана.

Затим, хипотеза страха не види извор религије у нечем стварном или објективном већ у човековим обманама. Она је своди на "једну огромну метафору без објективне вредности"

и на тај начин претвара је у "један систем халуцинаторних слика". Јер "ако је главни предмет религије истраживање природних сила, онда је немогуће видети у њој ништа друго до систем варљивих измишљотина".[24] Ако религија није ништа друго до само резултат осећања човековог страха од природних појава због незнања њихових правих узрока - само један систем халуцинаторних слика и варљивих измишљотина - онда би било логички нужно да, напореда са развојем човековог знања о правим узроцима природних појава, тј. напореда са развојем природних наука - најпре слаби а временом и потпуно ишчезне: прво, човеково осећање страха од природних појава, а затим и сама његова религија. Међутим, опште је позната чињеница да није такав случај. Напротив, религиска осећања су најдубља и најфинија баш код оних људи код којих је познавање научног објашњења узрока природних појава најсвестраније и најтемељније. Као што ће се из даљих излагања у овој књизи видети, највећи представници науке и философије нису ни материјалисти ни атеисти.[25] Исто тако, историја религије јасно говори о томе да се најчистије форме религије налазе баш код оних народа који су достигли највиши ступањ свог културног развоја. Према томе, противу хипотезе која извор и основ религије види у човековом осећању страха од природних појава говори не само психологија него и историја.

в) **Анимистичка хипотеза.**[26] - Творац ове хипотезе је енглески етнолог Едвард Тајлор. По њему, основна ознака сваке религије је "вера у духовна бића".[27] А до те вере примитиван човек је дошао на овај начин. Још док је био на најнижем ступњу свог културног развоја, примитивни човек је морао да уочи разлику која постоји између једног живог и здравог тела, с једне стране, и једног тела које је болесно, у трансу или заносу, заспало или мртво, с друге стране. Исто тако, још тада, њему је морала пасти у очи и чињеница да се његов живот у будном стању разликује од његовог живота за време спавања. Тако, на пример, он је морао да примети како он за време спавања, док његово тело лежи непокретно, похађа места и разговара са људима који су далеко од његовог тела, виђа оне који су одавна умрли итд. Тражећи узрок овим различитим појавама, он се морао запитати: "Шта је то што проузрокује разлику између једног живог и једног мртвог тела, и што изазива буђење, спавање, транс, болест и смрт" ... ; и: "ко су оне људске прилике које се јављају у сновима и визијама?"

Захваљујући степену културног развоја на коме је био, примитиван човек је веровао да су све појаве о којима је реч, иако међусобно различите, подједнако стварне. Тако, на пример, за примитивног човека, у погледу стварности, не постоји никаква разлика између његових доживљавања за време спавања и његових доживљавања у будном стању: снови су за њега били онако исто стварни као што су били стварни и његови посведневни поступци. Због тога је он на постављена питања морао одговорити овако: "Свакоме човеку припадају две ствари: живот и фантом или дух. Очеvidно је да су ово двоје у уској вези са телом: живот оспособљава тело да осећа, мисли и дела, а фантом или дух је његова слика или његов двојник. Исто тако, као што се јасно види, живот и фантом или дух могу се ОДВОЈИТИ од тела: живот је у стању да се удаљи од тела и на тај начин учини га неосетљивим и мртвим; фантом или дух је у стању да се јавља људима који се налазе далеко од тела... А пошто и живот и фантом или дух припадају телу, зашто они не би били манифестације једне и исте душе? На тај начин, примитивни човек је дошао до појма о души, коју је замишљао као нематеријалну људску слику, налик на пару или сенку. По

његовом веровању, та и таква душа је била узрок живота и мишљења; она је та која је у стању да напусти тело, да муњевитом брзином иде од места до места и да се као утвара јавља људима на јави или у сну.

Но душа човекова није потпуно слободна док је у његовом телу; она то постаје тек после смрти. Смрт човековог тела, дакле, омогућава души један самосталан и од тела независан живот; тек њоме она постаје потпуно самостално духовно биће. Као такво биће, она је у стању не само да се јавља људима него и "да уђе у тела других људи, животиња, па чак и ствари, да их заузме и да у њима дејствује".

У току времена, умирањем људи, број ових духовних бића је непрестано растао. А како су ова бића била некада људске душе, то су она, и после смрти њихових некадањих поседника, имала људске склоности и осећала људске потребе. Према томе, она нису могла остати равнодушна према поступцима и судбини људи који су остали у животу. Напротив, поступци тих људи причињавали су им или задовољство или незадовољство. Зато су та бића према једним људима била добра, а према другима зла; једнима су помагала а другима одмагала у животу, и на тај начин су било позитивно било негативно утицала на ток људског живота - на развој људске судбине.

Захваљујући свом детињском менталитету, примитивни човек је веровао да не само он него и свака друга ствар у свету има своју душу која је слична његовој. У тим душама он је видео узроке постојања свих ствари и појава у органском и неорганском свету. Њима је он објашњавао све што постоји ван њега, све што га окружава и што на један или други начин условљава његов живот.

Вера примитивног човека у постојање духовних бића која утичу на ток збивања у материјалном свету и његовом животу и која одржавају везу са људима и примају њихове поступке са задовољством или са незадовољством, по Тајлоровом мишљењу, "природно, и могло би се рећи готове неизбежно, пре или после, води поштовању и умилоствљивању" ових духовних бића. На тај начин, "анимизам, у свом пуном развоју, садржи у себи веру у душе и будући живот, као и веру у божанства која управљају и духове који се покорављају. У пракси, пак, ове доктрине доводе до једне врсте активног култа или богопоштовања".[28]

Како је пак по веровању примитивног човека његов живот био зависан, најпре и највише, од вол"е духова његових умрлих предака, то је и култ предака или култ мртвих првобитни и најстарији облик култа (тј. религије) за који историја човечанства зна. Но живот човека није био зависан само од воље духова његових умрлих предака; он је исто тако био зависан и од воље оних духова који живе у предметима органске и неорганске природе, јер су ови предмети одвајкада условљавали човеков опстанак у животу. Отуда, после култа предака или култа мртвих, јавља се култ природе - култ духова: стена, брда, долина, вулкани, животиња и других предмета материјалне природе.

Из ове политеистичке или многобожачке религије развиле су се у току времена савршеније форме религије, у којима је вера у духове предака и појединих природних предмета била замењена вером у виша божанства, па најзад и вером у једнога Бога. А по

Тајлоровој анимистичкој хипотези, све су те религије постале из примитивног схватања душе. Када је једном дошао до свог појма о души, примитивни човек је узео тај појам "као узор или образац по коме је формирао не само своје идеје о другим душама нижега степена, већ исто тако и своје идеје о духовним бићима уопште; почев од најситнијег духа који се појављује у дугачкој трави па до небеског Творца и Управљача света - Великог Духа".[29]

Овој и оваквој Тајлоровој анимистичкој хипотези о пореклу религије, која је временом, у њеним споредним детаљима, мењана, дотеривана и проширивана, чине се следеће замерке:

а) По мишљењу једне групе научника, анимизам и није религија већ један "општи ступањ мисли"[30], једна "теорија о васељени",[31] једна философија.[32]

б) Друга група научника, која се слаже са тврђењем да је анимизам религија, спори да је анимизам основни или првобитни облик религије. Јер, по мишљењу представника ове групе научника, аустралијанска урођеничка племена, која се налазе на најнижем досада познатом ступњу културног развоја, не знају за анимизам.[33] Наука о религији још не располаже чињеницама на основу којих би могла да утврди основни или првобитни облик религије. Али у сваком случају "анимизам као теорија представља способност мишљења која превазилази хоризонт примитивног човека".[34] Зато, да би се нашао корен религије, не треба се заустављати на анимизму него треба "копати дубље у људској природи".[35]

в) Да би објашњење његових снова помоћу његовог двојника постало за примитивног човека логичка нужда, било би потребно да он претходно дође до неоспорног закључка да је свако друго објашњење неприродно и немогућно. Уствари није тако. За примитивног човека је било много лакше и природније да у својим сновима не види дело свога двојника већ сећање или успомену на догађај и доживљај из свог протеклог живота, пошто су такве успомене и сећања обична појава и у његовом посведневном будном стању. Јер, међу његовим сновима је морало бити и таквих који се не би ни могли другачије објаснити. Такви су, на пример, човекови снови о ономе што се збило у његовом детињству. Како се такви снови могу објаснити помоћу двојника? Ако је човеков двојник у стању да за време човекова спавања похађа различита места и разговара са различитим људима, како је он у стању да се врати у прошлост и како човек, када се пробуди, може да верује да је он за време спавања доиста обновио догађаје и доживљаје који су одавна прошли?

Затим, има случајева када човек може поуздано да утврди како оно што је у сну доживео не одговара стварности. Тако, на пример, када човек у сну разговара са својим познаником или пријатељем о нечему, он је у стању да сутрадан, разговарајући о своме сну са истим познаником или пријатељем, сазна да тај познаник или пријатељ нема ни појма о томе сну и разговору који је за време његовог трајања вођен. Како би онда човек, и поред тога, могао веровати да су његови снови нешто реално и истинито? "Неоспорно је да примитивни човек и данас своје снове, или бар неке од њих, приписује лутању свога двојника. Али из тога не следи да је сад доиста дао материјала за изградњу идеје двојника или душе. Јер та је идеја могла бити накнадно примењена на појаве сна, екстазе, бесомучности, а да ипак из њих не произилази".[36]

г) Али чак и онда када би сан неминовно водио идеји о двојнику или души, идеја двојника или душе не би неминовно водила култу предака или култу мртвих. Јер, двојник је и после телесне смрти човекове оно исто што је био и за време његовог живота. Смрт не мења његову природу, већ га само ослобађа од тела. Зашто би онда живи потомци у двојницима својих умрлих предака видели нешто друго, нешто више а не оно што су ти преци за време свога живота уствари и били - тј. зашто они не би у њима видели само себи слична бића? Зашто би после смрти душа његових предака постала нешто свето - нешто што је предмет религиског осећања? Усто, по веровању примитивних људи, смрт не само да не појачава душевне моћи човекове него их слаби. Стога, они покатакд убијају своје управљаче и свештенике пре него што остаре, како би спасли њихове душе од старења и слабљења. "Постоји, дакле, један логички скок, једна логичка и психолошка празнина између идеје о једном двојнику који је слободан и идеје о једном духу коме је посвећен култ или богопоштовање".[37] Према томе, после смрти могу бити свети само они који су то били и за живота. Други не.

д) Најзад, ни извођење култа природе из култа предака или култа мртвих није у складу ни са психолошким ни са етнолошким чињеницама. Са психолошким чињеницама није у складу, јер није тачно да примитивни човек, због свог детињског менталитета, није у стању да разликује мртво од живог, већ да мора мртво и живо да исто верује и да мртвим стварима приписује своја душевна својства. По Спенсеру, способност разликовања мртвог од живог имају не само деца него и животиње. А ако се деца у извесним случајевима понашају према мртвим стварима као нечему што је живо, то она чине не из незнања него свесно и намерно:[38] такво њихово понашање је резултат осећања потребе за игром.[39] "Хоћемо ли рећи, пита се Спенсер, да је примитиван човек неинтелигентнији од нижих сисара, птица, гмизаваца и инсеката? Ако не желимо то да кажемо, онда морамо рећи да примитивни човек разликује живо од мртвог. А ако примитивном човеку признамо интелигенцију већу од интелигенције животиња, ми морамо из тога извести закључак да он разликује живо од неживог боље него што то чине животиње".[40] Зато је за Спенсера "јасно, да је претпоставка, по којој примитивни човек тежи да приписује живот стварима које нису живе, једна неодржива претпоставка".[41]

Анимистичком извођењу култа природе из култа предака или мртвих противе се и етнолошке чињенице. Јер, етнологија тврди да антропоморфизам или човеково приписивање његових својстава другим стварима, бићима и божанству није појава која се констатује код најпримитивнијих урођеничких племена. У тих племена света бића схваћена су не као бића у облику човека, већ као бића у облику животиње и биља. Људи су, пак, слични њима. На тај начин, у најпримитивнијих урођеничких племена човек не приписује своја својства и лик божанству, већ прима њихова, својства и њихов лик. Антропоморфизам је "обележје једне релативно напредне цивилизације".[42]

Али ако за моменат чак и допустимо да је овакав антропоморфизам могућан и првобитан, онда "сматрајући предмете и природне појаве за жива, осетљива бића као што је он, човек би се према њима понашао онако исто као што се понаша и према људима, тј. према штетнима - непријатељски, према благонаклонима - с расположењем. Али на какав је начин из детињског оличавања предмета могло проizaћи њихово обожење и религија - то је савршено несхватљиво".[43]

На основу свега досада реченог може се закључити да анимистичка хипотеза лишава религију сваког реалног основа и своди је на један систем заблуда. Међутим, "не може се допустити да систем идеја као што су религије, које су у историји заузимале једно тако важно место, где су народи свих времена долазили да црпе енергију која им је била потребна за живот, нису ништа друго до сплетови илузија. Данас се сви слажу у томе да су се право, морал и научна мисао родили у религији, дуго времена сједињавали се са њом и остали прожети њеним духом. Како би једна тако варљива фантазмагорија или обмана могла да тако чврсто и на тако трајан начин образује људске свести"? И "како се је та изванредна обмана могла да одржи у току целокупне историје?"[44] Зашто са слабљењем и ишчезавањем вере у реалност снова и двојника није најпре ослабила а затим и потпуно ишчезла и сама религија?[45]

Анимистичка хипотеза, дакле, не даје логичко и убедљиво објашњење порекла религије. "Ако је човек био без религије све док се анимистичка теорија није јавила у његовој свести, анимизам, сам по себи, не би довео до постанка религије".[46] Али човек није никада био без религије, јер је она насушна потреба његова, потреба која извире из саме његове природе. И "ако човек обожава видљиве предмете, од камена до себе сама, то се унутрашња побуда за то налази у природи његове душе која је подобна Богу и природно тежи своме Оригиналну. Само та непобедљива и моћна потреба душе за Богом приморава дивљака да тражи Бога у спољашњој природи и да насељује свет невидљивим бићима. Не знајући Бога, али немајући снаге да живи без Њега, човек обожава оно што му је познато, оно у чему види нешто нарочито божанствено, према ступњу свога умног развића и знања о свету".[47]

НАПОМЕНА:

1. Ср. Morris Jastrow, *The Study of Religion*, pp. 17-172, London, 1901.
2. Ср. F. B. Jevons, *The idea of God in early religions*, p. 3, Cambridge, 1913.
3. Ср. D. Nathan Soderbfom, *Tide's Kompendlum der Religions-geschichte*, S. 7, Berlin, 1912.

Реч религија долази од латинске речи *religio*, коју Цицерон (106-43 пре Хр.) изводи из глагола *re-legere* што значи: скупљати, преузимати, разматрати, размишљати. Насупрот Цицерону, хришћански писац Лактанције († 340 после Христа) изводи реч *religio* из глагола *re-ligare* што значи: спојити, сјединити, ујединити. - Ср. F.

Max Muller, Lectures on the Origin and Growth of Religion, pp. 11-12, London, 1882;
H. Pinard de la Baullaye, L' Etude comparee des religions, II, pp. 145, Paris, 1925;
Enciclopaedia Britannica, vol. XXIII - Ed. XI: Religion.

Св. Писмо не зна за реч религија. Место ње, у Старом Завету се употребљава израз страх Божји, а у Новом Завету израз љубав према Богу и вера. - Ср. G. Kreussler, Ewangelische Glaubens = und Sittenlehre, II, Teil, S. 4. Leipzig, 1926.

4. Ср. G. Kreussler, Op. cit., S. 3-4; Иван Никољин, Православна апологетика, стр. 16, превео Ж. М. Маринковић, Београд, 1934.
5. J. Huby, Christus (Manuel d'histoire des religions), p. 7, Paris, MCMXXIII.
6. Претставник овог мишљења био је енглески етнолог Џон Лобок (1834-1913).
7. Ср. De la Boullaye, Op.cit., I, pp. 360-361.
8. Др. Тих. Борђевић, Најстарија религија, стр. 9, Београд, 1933.
9. Усамљено, бедно место, област, царство.
10. F. V. Jewons, An Introduction to the History of Religion, p. 7, London, 1896.
Исто мишљење деле и други чувени научници. Тако, на пример, Едвард Тајлор (1832-1917) пише: "Тврдња да су груба нерелигиозна племена стварно постојала... засада се не заснива на онаком довољном доказу какав ми, с обзиром на изузетно стање ствари, имамо право да тражимо". - (Primitive culture, Forth edition, revised, I, p. 418, London, 1903). Андрју Ланг (1844-1912) тврди да "ми не налазимо племе чија би мисао у погледу вере била tabula rasa". - The making of Religion, II Ed., p. 50, London, 1900). Макс Милер (1823-1900) вели: "Религија није неки нов проналазак. Она је стара, ако не колико свет, овда у сваком случају онолико колико и свет који ми знамо. Најстарији књижевни споменици су скоро свуда религиозног карактера. "Наша земља, као што каже Херодот, дугује клице сваке више културе религиозној традицији, било писаној било усменој"... Тако, спустили се ми до најдубљих коренова нашег интелектуалног развића, или узишли до највиших врхова модерне мисли, свуда налазимо религију као силу која побеђује, и побеђује чак и оне који мисле да су победили ... Једном речју: "Где год има људског живота, има и религије" - (Op. cit., pp. 4, 5 и 7).
11. D. Nathan Soderblom, Op. cit., S. 21.
12. G. A. Barton, The religions of the world, II Ed., pp. 3-4, Chicago, 1919.
13. Morris Jastrow, Op. cit., p. 171.
14. 450-403 г. пре Христа.
15. Наведено по P. de la Boullaye, Op. cit., I, pp. 17-18.
16. Што се тиче разлога којима материјалистичко-атеистички рационализам XVIII века покушава да оправда ову хипотезу о постанку религије, они, по Ренаковом мишљењу, представљају "једну убогу доктрину састављену од неуљудности и бруталних негација, која жели да уништи религију, не познавајући њену суштину и никако немајући јасну идеју о њеном пореклу и развоју (S. Reinach, Cultes, mythes et religions, t. II, Introd., XVIII, Paris, 1906). Јер "религије нису, као што су веровали Волтер и, још ближи нама, људи као што су Карл Фогт (Carl Vogt) и Мартиле (Mantiilet), живе ране пожудом и обманом накалемљене на социјални организам, већ живот самих друштава у њиховом почетку. Временом, религија је дала живот специјалним гранама људског знања: егзактним наукама, моралу и праву". (S. Reinack, Orpheus - histoire generale des religions p. 34, Paris, 1924). Исто схватање има и француска социолошка школа са њеним оснивачем Диркемом, И она види у

религији не измишљотину појединаца, лишену сваке реалне подлоге, већ мајку морала, права, па и саме научне мисли (Ср. E. Durkheim, *Les formes elementaires de la vie religieuse*, p. 98, Paris, 1912).

Претпоставку по којој је митологија дело свештеника, Џевонс назива заблудом. Но по овоме научнику, ова заблуда је "само један облик још распрострањеније и грубље заблуде по којој је религија проналазак свештенства", пошто "није свештеник створио религију већ религија свештеника". Јер "ко каже свештеник, каже религија...; а претпоставити постојање свештеника не објаснивши га, значи исто што и оставити порекло религије без објашњења" (F. V. Jevans, *Introduction...*, pp. 269, 38).

17. Ср. П. Я. Свѣтловъ, Курсъ апологетическаго богословия, стр. 103-140, Киевъ 1905.

18. Ср. James H. Leuba, *La psychologie des phenomenes religieux* (traduit de l'anglais), p. 159, Paris, 1914.

19. E. Durkheim, *Op. cit.*, p. 320.

20. W. Robertson Smith, *Lectures on the Religion of the Semites*, p. 55, London. 1907.

21. F. V. Jevons, *Introduction...*, pp. 109-110.

22. R. R. Marret, *The Threshold of religion*, II Ed., p. 13 (1914).

23. E. Durkheim, *Op. cit.*, p. 87.

24. *Ibid.*, pp. 114-115.

25. Види одељак у овој књизи: Нехришћанска схватања и решења проблема света и човека.

26. Или анимизам, од *animus* или *amina*, тј. дух или душа. По Тајлоровој дефиницији, анимизам је "учење о душама и другим духовним бићима уопште". - *Op. cit.*, I, p. 23.

27. *Ibid.*, I, p. 424.

28. *Ibid.*, t. I, pp. 428-429; t. II, pp. 143 f; 108; t. I, pp. 427.

29. *Ibid.*, t. I, pp. 265 и 555, t. II, pp. 111 f; 204 f; 237; 110.

30. George A. Coe, *The Psychology of Religion*, p. 102, 1920.

31. James B. Pratt, *Concerning the Origin of Religion* (*The American Journal of Religious Psychology and Education*, Vol. 2, № 23, Dec. 1906 - June, 1907, p. 263).

32. Narchot W. Thomas, *Animism* (*Encicl. Britanica*, XI Ed., II, pp. 53-55).

33. Ср. E. Durkheim, *Op. cit.*, pp. 90-91.

34. M. Jastrow, *Op. cit.*, p. 182; Ср. G. A. Coe, *Op. cit.*, p. 102.

35. R. R. Marett, *Op. cit.*, p. XII.

36. R. Durkheim, *Op. cit.*, p. 82; ср. исто тако pp. 79-82.

37. E. Durkheim, *Op. cit.*, pp. 86-87; ср. 85, 87, 88, 90; ср. F. V. Jevons, *Op. cit.*, p. 55.

38. Herbert Spencer, *The Principles of Sociology*, Ed. II., vol. I, 144, London, 1877.

39. Ср. E. Durkheim, *Op. cit.*, p. 93-94.

40. Herbert Spencer, *Op. cit.*, vol. I, p. 142.

41. *Ibid.*, pp. 143-144.

42. E. Durkheim, *Op. cit.*, pp. 95-96.

43. Иван Никољин, *Op. cit.*, стр. 21-22.

44. E. Durkheim, *Op. cit.*, стр. 98-99.

45. Ср. И. Никољин, *Op. cit.*, p. 21.

46. Jastrow, *Op. cit.*, стр. 110-111.

47. П. Я. Свѣтловъ *Op. cit.*, стр. 110-111.

II. ПРИРОДНЕ РЕЛИГИЈЕ

Природним религијама називамо оне религије до којих је човек дошао природним путем. Посматрајући природу у којој је живео, он је, према ступњу развоја свога разума, на један или други начин схватао и представљао натприродне силе које су проузроковале постојање те при-роде са свим огромним богатством најразличитијих појава и ствари у њој. **Природне религије су, дакле, дело урођеног религиозног осећања самога човека** - плод његових личних напора да открије праузрок свега и да са тим праузроком регулише своје односе.

Поред анимизма који води до обожавања предака или до култа мртвих и обожавања природних појава и ствари, природне су религије још и:

а) **Преанимизам**^[1] или обожавање једне нематеријалне, тајанствене натприродне силе, у којој је примитиван човек видео узрок свега што га окружује. По схватању примитивнога човека, та сила прожима све што постоји; она се у латентном или прикривеном стању налази у свима људима, свим стварима па чак и речима, иако није у свима њима подједнако заступљена. Натприродни карактер ове силе, по мишљењу Меланежана,^[2] огледа се у томе што је она у стању да чини и она дела "која премашују обичну људску моћ и налазе се ван обичног природног процеса збивања". Према томе, моћ и светост људи, ствари и појава зависи од количине натприродне силе која се у њима налази. Тако, на пример, племенске поглавице, неке животиње и неке природне ствари и појаве нису обични људи, обичне животиње, обичне ствари и обичне појаве, јер се у њима налази изузетно велика количина натприродне тајанствене силе. То чини ове људе, животиње, појаве и ствари предметима особите моћи и светости. Ова нематеријална, тајанствена натприродна сила, по језику Меланежана, зове се **мана**.

Како, по мишљењу примитивног човека, његов успех у животу и његова судбина зависи од мане, то се и његова целокупна религија састоји у томе да прибави што више мане за себе, било да би се он сам њоме користио, било да би учинио да се њоме други користи.^[3]

Ману човек добија у додиру са светим људима, животињама и стварима, јер она из њих зрачи и у њега прелази. Али непосредни додир човека са овим бићима и стварима испуњеним маном представља за њега велику опасност. Он врло често доноси и саму смрт. Зато су та света бића и ствари за њега **табу**, то јест **зобрањени**.^[4] Та забрана или табу скида се и та опасност уклања се нарочитим обредима верскога карактера, који омогућавају безопасно и постепено струјање мане из ових светих бића и ствари у човека.

б) **Фетишизам** је обожавање појединих предмета као што су: шкољке, кости, нокти, репови, парче дрвета, шљунак, љуске, со, цвет и томе слично. Примитивни људи су обожавали ове предмете зато што су веровали да су они привремена боравишта различитих божанстава или духова. Како су португалски истраживачи друге половине XV века, који су први констатовали обожавање ових предмета код црнаца Западне Африке,

назвали ове предмете португалском речи *feitico* (фетишо) - ствар која има магичну чаробну моћ - то се и ова врста природне религије зове фетишизам.

Неки фетиши се покаткад носе и као амајлије.[5]

в) **Тотемизам** је обожавање појединих врста животиња а покаткад и биља. То обожавање је последица веровања да су те врсте животиња и биља преци појединих племена, који су на изванредан начин у уској вези са божанствима тих племена. Зато свако племе носи име какве животињске или биљне врсте. Тако, на пример, постоје племена која се зову: лав, медвед, лисица, кенгур, змија, гуштер и томе слично. Животињска или биљна врста чије име носи једно племе, на језику североамеричких Индијанаца, зове се **тотем**.

Како је тотем у крвном сродству са члановима једнога племена, то им је забрањено убијање тотема. Само у изузетним случајевима, за време верских светковања, тотем се може јести. То једење тотема има верски карактер. Пошто је тотем свет, урођеници верују да једењем тотема уносе у себе оно што је свето и на тај начин добијају потребну снагу, храброст и умешност. То је, дакле, пут којим урођеници долазе у додир са извором свете силе.

Исто тако у своме тотему урођеници виде свога помоћника и заштитника, те га призивају у помоћ. Покаткад исто то чине и пре спавања.

Иако много ређе, тотем може бити не само поједина животињска или биљна врста, него и обична ствар, део ствари, па и амблем или знак, обележје, символ.

Тотем је за чланове његовог племена табу и њему се приступа помоћу нарочитих верских обреда.[6]

НАЈГЛАВНИЈЕ СВЕТСКЕ РЕЛИГИЈЕ

Поред Хришћанства које, као што ће се из даљих излагања видети, није природна религија већ натприродно **Откривење** самога Бога, најглавније светске природне религије су: браманизам, будизам, конфучијанизам и мухамеданизам.

1) **Браманизам** је религија која учи да у свету стварно постоји само Брама, који је вечито, бескрајно, безлично божанство, душа света и суштина свега. Све што постоји у свету није ништа друго до његова манифестација, која међутим ишчезава. Он је чак и "отац богова, отац Праџапатија, тј. бога творца". Према томе, чулни свет је само маја или обмана.

Живот човека на земљи, онакав какав је, пун је мука и патњи. У њему има врло мало радости. Зато животни циљ свакога човека треба да буде ослобођење од животних мука и патњи - ослобођење од живота. То ослобођење не може да се постигне смрћу, пошто човекова смрт не уништава човекову душу. Јер душа човекова, која је пре живота у његовом телу живела у телима других људи, животиња и биља, после његове смрти не престаје да живи, него се пресељава у тело каквог другог човека, какве друге животиње или какве друге биљке. Ово браманистичко **учење о сеоби (трансмиграцији) душе**[7] зове се самсара. Сеоба душе даје души могућност да у њеним новим телесним облицима окаже грехе које је учинила у својим ранијим оваплоћењима, и да према својим делима заслужи боље или горе оваплоћење - да се поново роди или као браман[8] или као пас, свиња и томе слично. Сеоба душе се збива, дакле, по неумитном закону узрочности који у свету влада и који се у светим књигама браманизма зове **Карма**. Отуда, да би се ослободио свих мука и патњи у животу, човек мора да се ослободи и сеобе душе.

Али, ако се жељено ослобођење не може да постигне његовом смрћу, оно се по учењу браманизма може да постигне човековим одрицањем од живота. А да би се одрекао живота, човек мора да уништи у себи вољу за животом, јер је она најглавнији чинилац који га одржава у животу и на тај начин води из муке у муку и из патње у патњу. Тај циљ човек може да постигне вођењем једног строго аскетског начина живота - начина живота који је испуњен човековим самомучењем, самокажњавањем и самопрегорењем. Јер само такав начин живота омогућава човековом духу да се путем сеобе оваплоћава у све савршенија бића - најпре у боље људе, затим у духовна бића и најзад у божанства. Према томе, тек пошто уништи своју вољу за животом, човек може да постигне срећу Бrame, који је слободан од сваке жеље.

Браманизам је, дакле, на првом месту једна песимистичка религија.[9]

2) **Будизам**. - Оснивач будизма био је Гаутама, који је доцније добио име Буда, што на санскритском језику значи "**пробуђен или просвећен**". Гаутама Буда се родио око 567 г. пре Христа, у племену Сакја, које је живело у долини Ганга, 200 км. северно од Бенареса. Гаутама се родио у старој племићкој породици. Пошто је своју младост провео у задовољству које му је омогућавао његов друштвени положај, он се у својој двадесет и деветој години решио да напусти породицу - жену и дете - и да се ода проучавању религије и аскетском животу. Каже се да се на то решио онда када је видео: једног оронулог старца, једног болесног човека, један леш у распадању и једног достојанственог пустињака. Но пре него што је напустио своју породицу, он је крадимице ушао у собу у којој је спавала његова жена и дете, да би их последњи пут видео. Растанак Будин са његовом породицом будисти називају "**велико одрицање**".

Буда је умро у осамдесетој години свога живота. После његове смрти, његове присталице су га прогласиле за бога. Буда је учио да врховно божанство или Брама и душа не постоје. По њему, душа није ништа друго до збир или скуп утисака, жеља и осећања страха. Али, одбацујући учење браманизма о Брами и души, Буда усваја његово песимистичко гледање на живот и његово учење о сеоби душе, иако ово учење није у складу са Будиним порицањем постојања душе. У овом погледу између браманистичког и Будиног учења

постоји разлика само у схватању начина живота који ослобађа човека како од животних патњи и мука, тако и од сеобе његове душе.

Будино схватање овога проблема излажу "**четири племените истине**". Прва је истина: рађање, рашћење, опадање, смрт, одвајање од предмета које волимо, мржња према ономе што се не може избећи и жудња за оним што се не може добити - јесу пуни туге и бола. Друга је истина: утицај спољашњег света на наша чула побуђује ненаситу жеђ за нечим што би их задовољило или изазива уживање у предметима који нам се представљају. А и једно и друго су праћени жудњом за животом. То су узроци бола. Трећа је истина: потпуно савлађивање и разарање ове похлепне жеђи, ове жудње за животом, јесте оно чиме се бол прекида. Четврта је истина: пут који води прекиду или престанку бола јесте **племенити осмоструки пут**, то јест: права вера, прави циљеви, прави говор, прави поступци, права средства за живот, прави напор, права пажљивост, права медитација или размишљање.[\[10\]](#)

Само онај који иде овим путем може се ослободити жеље за животом, гордости, самољубља и незнања, и савладати десет заблуда или злих стања ума: самообману, сумњу, зависност од дела, чулност или телесне страсти, зловољу или мржњу, љубав према животу на земљи, жељу за животом на небу, гордост, самопожртвовање и незнање.[\[11\]](#)

Човек, пак, који све ово постигне, постигао је свој циљ живота. А циљ његовог живота је **Нирвана**, то јест "гашење оног грешног, лакомог стања ума и срца, које би иначе, према великој тајни Карме, било узрок обновљене индивидуалне егзистенције". Другим речима, нирвана је "исто што и једно безгрешно тихо стање разума". То стање, "савршеног мира, доброте и мудрости" представља, у будистичком смислу речи, светост.[\[12\]](#) Уствари, пак, пошто Буда пориче постојање душе, овако схваћена нирвана и није ништа друго до потпуно гашење - потпуно ништавило.

Све донде док је порицао постојање божанства, будизам и није био религија већ "метод за етичко васпитање".[\[13\]](#) Он је постао религија тек доцније када је добио свога бога у лицу свога оснивача.[\[14\]](#)

в) **Конфучијанизам**. - Овим именом се назива учење кинеског мудраца **Конг-фу-це-а** или Конфучија, то јест "**учитеља из племена Конг**", који се родио око 551 а умро око 478 год. пре Христа.

У току свога живота, Конфучије се бавио различитим пословима: он је био и чиновник, и учитељ, и министар, и изгнаник и велики реформатор. Благодаревши свом многоструком и савесном раду, он је постао, и све до данас остао, најутицајнији човек у историји Кине.

Са високих положаја које је заузимао у држави, Конфучије је увидео и осетио велики позитивни утицај религије на живот народне заједнице и њене државе. Он је увидео и осетио да религија чини људе бољима, поданике или грађане вернијима. Зато је улагао све напоре да религију предака прилагоди потреби времена и искористи је за добро народа и његове државе.

Одушевљен историјском прошлошћу свога народа, у којој је видео "златни век", Конфучије је имао за циљ да из те прошлости узме, развије и овековечи све оно што је најкарактеристичније и најбоље. Како се то, по његовом мишљењу, најлакше и најбоље могло да постигне развијањем и јачањем култа предака и државе, он је тражио да се народна прошлост и народна заједница и народа држава поштују. То поштовање је уствари суштина религије. "Конфучијева религија, као његово учење о врлини и држави могу да се обухвате кинеским појмом хсиао што значи - детињско, синовско дубоко поштовање или пијетет". То и такво поштовање је она духовна снага која омогућава не само јединство живих у држави и породици него и јединство живих и мртвих. Том јединству сваки човек треба да служи, јер ван тога јединства он нема никакву вредност.[15]

Дужност човека је да живи по вољи "Неба", то јест по ономе поретку или реду који у свету и држави влада. Јер, "ред је једини закон Неба". Без тога закона би свуда владали хаос и зло. По томе закону: човек постоји ради заједнице и не треба да чини другоме што не жели да му други чини. Цар је стожер у држави, а отац је стожер у породици. Ко живи по закану "Неба", постиже равнотежу у животу, а то треба и да буде животни идеал сваког појединца. Отуда, да би остварио овај идеал, сваки појединац треба да поштује: родитеље, власти и претке, и да им буде покоран. То је његова најглавнија дужност. Срећа или несрећа, награда или казна у животу човековом нису ништа друго до последице испуњавања или неиспуњавања ове његове дужности.

Као што се из досада реченог види, конфучијанизам је један етички систем, а не једна религија. Тек у току времена он је добио свога бога. Тај бог је био сам Конфучије, кога су његови следбеници канонизирали или посветили прве године хришћанске ере. Педесет и седме године те ере они су почели да му приносе жртве; 609 г. они су му подигли по један храм у сваком месту науке; 1907 г. уврстили су га у ред највиших божанстава, а 1915 г. огласили су његово учење за државну религију.[16]

г) **Мухамеданизам.** - Мухамед, оснивач мухамеданизма, родио се око 570 г. после Христа у Меки, на Арабијском полуострву. Детињство је провео као сироче без оца и мајке. Кад му је било 25 година, оженио се богатом удовицом Хадицом, са којом је имао два сина и четири кћери. У четрдесетој години живота, мучен озбиљном сумњом, напустио је кућу и повукао се у пећину која се налазила у једном брду недалеко од Меке. Ту је Мухамед провео две године у молитви и размишљању. "Мухамед је био визионар или човек коме се привиђа. Услед једног физичког својства, он је с времена на време имао честе нападе епилептичког карактера, који су га доводили у бесвесно стање, у коме је он имао своје визије".[17]

Када је после две године напустио пећину, Мухамед је био убеђен да му је Бог ставио у дужност да буде пророк свога народа. Зато је он, одмах по повратку у Меку, отпочео да проповеда своју нову науку.

Мухамед је, насупротив својим Арапима многобошцима, учио да постоји један једини Бог или Алах, кога је он схватио као велико људско биће, са рукама, очима и другим људским својствима. Алах је свемоћан и свемудар, али се према осталом свету понаша као

апсолутни деспот. Он је свакоме човеку предодредио његову судбину, коју човек ни по коју цену не може да избегне. Такво учење се зове **фатализам**. Човек не може да схвати Алаха, већ треба само да му се преда. Отуда се мухамеданизам зове и **ислам**, тј. **преданост Богу**.

Преко Мухамеда који је последњи његов пророк, Алах даје људима последње своје откривење. То је откривење записано у светој књизи која се зове **Коран**, то јест "**читање**" или "**рецитовање**".

Да би доказао своју преданост Алаху, сваки правоверни треба да се држи у животу свих оних упутстава која се садрже у "пет основних стубова" ислама. Тако, он треба:

- а) Да верује да нема другог Бога осим Алаха и да је Мухамед његов посланик;
- б) Да се сваког дана пет пута моли Алаху (молитва, рецитовање светих речи, клањање, кретање тела, окретање лица Меки итд.);
- в) Да чини добра дела и даје милостињу;
- г) Да пости у одређено време (Бајрам);
- д) Да макар једанпут у животу посети Кабу (Ћабу).

Прва четири од ових "пет основних стубова" своје науке Мухамед је позајмио од Јудаизма и Хришћанства, па их је схватио и прерадио на свој начин.

Ако се правоверни строго придржава овако резимиране или сажете Мухамедове науке, заслужиће џенет (рај), ако не - пакао. И џенет и пакао су у мухамеданизму схваћени чисто реалистички: уживање у рају и патње у паклу су сасвим материјалне природе.

Због свега овога се сматра да "ислам по своме учењу, нарочито по своме схватању Бога и пре свега по својој етици, сасвим заостаје не само иза Хришћанства, него исто тако и иза јеврејског профетизма и Јудејства... Он је најмлађа, али исто тако и најнижа од свих светских религија".[\[18\]](#)

Проф. Велимир Хаци-Арсич

НАПОМЕНА:

1. Проф. Марет је први употребио овај израз. - Ср. Op. cit., p. 1 f.
2. Становници Меланезије (једног од многих острвља у Тихом Океану).
3. R. H. Codrington, *The Melanesians*, pp. 118-120, Oxford, 1891; Ср, R. R. Marett, Op. cit., pp. 99-100; E. Durkheim, Op. cit., pp. 274-278.
4. Табу је полинезиска реч, тј. реч урођеника који живе у Полинезији (острвљу у Тихом Океану).
5. Ср. F. V. Jevons, Op. cit., chap., XIII; N. W. Thomas, *Fetishism*, Enciclop. Britannica, XI Ed., Vol. X p. 295.
6. Ср. D. N. Soderblom, Op. cit., S. 34-37; G. A. Coe, Op. cit., p. 81; S. Reinach, Op. cit., p. 20; E. Durkheim, Op. cit., pp. 143 suiv.; G. A. Barton, Op. cit., p. 11.
7. Учење о сеоби душе било је познато Египћанима, Келтима и Грцима. Оно се назива и метемпсихоза.
8. Члан највише индијске касте, тј. сталежа или друштвеног реда. У Индији постоје четири касте: Браман или свештеничка каста; Раџанија или ратничка каста; Ваисија или земљорадничка каста и Судра или робовска каста.
9. Ср. G. A. Barton, Op. cit., pp. 154 f; J. Huby, Op. cit., p. 372 suiv.; D. N. Soderblom, Op. cit., S. 252-263; G. Kreussler, Op. cit., S. 13-14; S. Reinach, Op. cit., pp. 79-80.
10. T. W. Rhys Davids, *Buddhism*, pp. 47-48, London, 1899.
11. G. A. Barton, Op. cit., p. 164.
12. T. W. Rhys Davids, Op.cit., p. 163.
13. G. A. Barton, Op. cit., p. 163.
14. Ср. T. W. Rhys Davids, Op. cit., p. 22 t; J. Huby, Op. cit., 390 suiv.; D. D. Soderblom, Op. cit., S. 274-305; G. A. Barton, Op. cit., pp. 159-175; S. Reinach, Op. cit., pp. 81 suiv.
15. D. N. Soderblom, Op. cit., S. 75.
16. Ср. D. N. Soderblom, Op. cit., S. 72-78; G. A. Barton, Op. cit., pp. 209-213; S. Reinach, Op. cit., pp. 217-220; J. Huby, Op. cit., pp. 144-166.
17. D. N. Soderblom, Op. cit., p. 184.
18. D. N. Soderblom, Op. cit., S. 218; Ср. Ibid., S. 184-218; G. A. Barton, Op. cit., pp. 97 f; J. Huby, Op. cit., ch. XIV; S. Reinach, Op. cit., chap. VI.

ДРУГИ ДЕО

ХРИШЋАНСТВО

I. НАТПРИРОДНА ИЛИ ОТКРИВЕНА - ХРИШЋАНСКА РЕЛИГИЈА

За разлику од природних религија, које су дело човека, натприродна Хришћанска религија је дело самога Бога; до те религије човек није дошао својим умом него му је она дата у натприродном Божјем Откривењу, које је свој врхунац и пуноћу достигло доласком у свет и оваплоћењем Сина Божјег, Господа Исуса Христа.

ЗНАЦИ НАТПРИРОДНОГ ОТКРИВЕЊА

Натприродно Хришћанско Откривење носи у себи све одлике свога творца и даваоца: Бога. Јер сва садржина то га Откривења долази посредно или непосредно од Бога. Отуда, својства Божја и сачињавају знаке натприродног Откривења.

Као учење, Хришћанско натприродно Откривење одликује се од осталих учења тиме што се у њему огледа сва божанска Истина и божанска сила, божанско дејство и Божје стварно присуство. По речима Апостола Павла: "Вера наша (хришћанска) није у мудрости људској, него у сили Божјој"; она је "доказ Духа Светог и силе" (1.Кор.2,4-5). Та сила Божја нарочито се доказује у чудима, којих је натприродно Откривење пуно, а највише пак она се по казала и пројавила у Личности и делима Сина Божјег, Богочовека Исуса Христа, у Његовом оваплоћењу (или очовечењу), животу и раду на земљи, крштењу, преображењу, страдању, васкрсењу из мртвих, вазнесењу на небо, силаску Духа Светог на Апостоле, давању божанске науке и оснивању Цркве Хришћанске на земљи.

О изворима и учењу Хришћанског натприродног Откривења Божјег, или другим речима о учењу Хришћанске Цркве, што је исто, говори се у даљим деловима ове књиге.

II. ИЗВОРИ ХРИШЋАНСКОГ УЧЕЊА

Једини извор Хришћанског учења јесте Божје Откривење, које се чува у Цркви. Кроз њега је Бог открио, саопштио људима све основне истине о себи, свету и човеку.

Божје Откривење је двојако: природно и натприродно.

Под природним Божјим откривењем разумемо оне истине о Богу које је Бог открио људима кроз природу, чији је Он творац. Себе и своју силу Бог је показао и у видљивој природи и у природи људске душе. Видљива природа је огледало силе, мудрости, љубави и доброте Божје. А природа душе човекове је боголика, то јест створена по лику Божјем, те свима својим силама указује на Бога, говори о Богу и води Богу. Душа човекова је најближи и најнепосреднији природни извор човековог знања о Богу; стога се душа ничим не може заменити, нити има ствари у овом свету која јој је равна по вредности и достојанству. То је Син Божји, Господ Христос, објавио када је рекао: Каква је корист човеку ако сав свет добије а души својој науди? И какав ће откуп дати човек за своју душу?[1]

Када човек као разумно биће посматра и испитује видљиву природу, он долази до знања и до убеђења да постоји Бог који је ту природу створио и управља њоме мудро и моћно. Сва природа, као неки кажипрст непрестано указује на Бога - Творца.[2] Бог, који је невидљиво биће, донекле показује себе кроз своје дело, кроз видљиву природу; Бог који је човеку непознат учинио је себе донекле познатим кроз природу. Стога људи не могу имати изговора за своје неверовање у Бога. Апостол Павле је у праву када каже: Оно што је невидљиво у Богу, то јест његова вечна сила и божанство, може се познати и видети на створењима Божјим.[3]

Али пошто је видљива природа ограничена, а разум људски ограничен и несавршен, то је и знање о Богу које човек добија помоћу њих ограничено, непотпуно и несавршено, Отуда је **природно откривење недовољно за правилно познање и истинско поштовање Бога.** Оно је само као неки увод у натприродно Откривење Божје.

Под натприродним Божјим Откривењем разумемо оне истине о Богу које је сам Бог открио људима на чудан, натприродан начин преко својих нарочитих изабраника, Пророка и Апостола, и преко Сина Свог. Пошто људи не би никада могли својим умом да дођу до пуније истине о Богу, то је Бог ову истину поступно откривао људима преко светих старозаветних Патријараха и Пророка, и најзад у потпуности и савршенству објавио преко јединороднога Сина Свог, Господа нашег Исуса Христа.[4]

СВЕТО ПРЕДАЊЕ И СВЕТО ПИСМО

Натприродно Божје Откривење није било записано у почетку него је усмено памћено и причањем чувано и преношено с поколења на поколење. Тек је доцније један део Божјег Откривења записан по надахнућу Духа Светог, и тако записан сачуван све до данас. Отуда се вечне истине натприродног Откривења подједнако налазе и чувају и у Светом Предању и у Светом Писму. **Свето Писмо је записано Свето Предање, а Свето Предање је усмено Свето Писмо.** И једно и друго су истог божанског порекла и имају исту важност, јер су Откривење једно истог Божанства, једног и истог живог и истинитог Бога.

О СВЕТОМ ПРЕДАЊУ

Светим Предањем зовемо збир оних натприродних истина Божјих, које је Бог усмено открио светим људима, и које се у Цркви предају од предака потомцима по вери. По времену, Свето Предање је старије од Светог Писма. Како у Старом Завету, тако и у Новом, Свето Предање претходи Светом Писму. **Мојсије је први записао један део оних истина натприродног Откривења Божјег, које су до њега усмено предаване с колена на колена. У Новом Завету сам Господ Христос предао је својим ученицима своје божанско учење усменом речи и примером а не књигом.** Тако су у почетку радили и његови ученици Апостоли. **Више од десетину година Црква није имала записан Нови Завет,** него је Свето Предање било једини облик натприродног Откривења Божјег. А и када су биле написане књиге Новог Завета, у њима није било записано све што се садржи у Светом Предању.^[5] Ово Свето Предање се свагда чува у Цркви Духом Светим и светим Божјим људима.

О СВЕТОМ ПИСМУ

Свето Писмо је скуп светих књига које су по надахнућу Светога Духа написали свети Божји људи: пророци и апостоли. Свето Писмо се назива још и **Библија.** То је грчка реч и значи: **Књиге.** Многе божанске истине натприродног Откривења Божјег нису се сачувале само предањем већ су записане у светим књигама. Пошто је Свето Писмо дато људима да би живели по њему, оно се и назива **Књига живота.**^[6]

Свето Писмо дели се на Стари и Нови Завет. Оне свете књиге које су написане пре Христа називају се Стари Завет; а оне свете књиге које су написане после Христа називају се Нови Завет. **Стари Завет означава стари савез Бога са људима.** Старозаветне књиге описују како се Бог брине и стара о старозаветним људима и како их кроз поступна откривења, заповести, пророштва, праслике, молитве и богослужења припрема за долазак божанског Спаситеља. Новозаветне књиге описују долазак у свет божанског Спаситеља, Господа Христа, његов живот и рад, и све што је учинио за спасење људи од греха, зла и смрти. Исто тако, оне описују живот и рад његових светих ученика - Апостола.

У Светом Писму све је важно, све спасоносно; у њему нема ничег измишљеног, ничег сувишног. Што човек више чита и изучава Свето Писмо, то све више налази разлога да га што дуже и усрдније чита и изучава. Јер је оно, по речима Св. Златоуста, као мирисаво корење које све више мирише што се дуже таре.

АУТЕНТИЧНОСТ И БОГОНАДАХНУТОСТ ХРИШЋАНСКИХ ИЗВОРА

Од самог почетка Црква је била веома обазрива при проповедању божанских истина Светог Откривења. За истинито, изворно, правоважно учење она је сматрала само оно које су свети Божји људи примили од самог Господа Христа.⁷⁾ Апостоли су били само сведоци онога што су видели, чули и научили, од самога Христа; они нису ништа ни измишљали, ни додавали, ни преиначавали.^[7] Желећи да покаже и докаже очигледну и на искуству основану истинитост, аутентичност онога што Христови ученици проповедају, св. Апостол Јован Богослов изјављује: Ми проповедамо оно што чусмо, што видесмо очима својим, што размотрисмо и руке наше опипаше.^[8] Када апостолима Јеврејске старешине прете и оштро забрањују да проповедају Господа Христа и његово учење, они изјављују: Ми не можемо не говорити што видесмо и чусмо.^[9] А када их због проповеди Христовог Еванђеља бацају у тамницу, муче и бију, они смело изјављују да од тога неће одустати: Већма се треба покоравати Богу него људима.^[10]

Христови апостоли су изнад свега желели једно и радили на једном: да буду и остану верни чињеницама и Христовим божанским истинама. Стога и изјављују: Ми не проповедамо себе него Христа Исуса Господа.^[11] Они су потпуно свесни, и то хоће да учине очигледним за све, да су од Бога и њихово учење, и сила, и неустрашивост.^[12] И сви они проповедају Еванђеље, свесни да све што говоре, говоре пред Богом.^[13] Целокупну Христову науку они називају здравом науком, ревносно је чувају и будно мотре да и други то чине.^[14]

То апостолско сазнање и убеђење постало је сазнање и убеђење целокупне Цркве Христове. Стога је Црква и знала, и умела, и могла да објави као истините и веродостојне само оне књиге које су садржале у себи чисту, потпуну и савршену Истину Божанског

Откривења, коју су надахнућем Светог Духа записали Свети Апостоли и остали свети Божји људи (2.Петр.1,21; 2.Тим.3,16). Књиге Светога Писма које су написане по надахнућу Светога Духа и које су истините, изворне, аутентичне називају се канонске, по грчкој речи **канон** што значи правило. Таквих књига има у Старом Завету двадесет и две (а ако се броји свака књига посебно онда четрдесет и девет), а у Новом Завету двадесет и седам.

Свето Писмо се одликује од других књига тиме што су га свети Божји људи писали по надахнућу Светога Духа. Ограничен и несавршен, дух људски није у стању ни да потпуно схвати ни да потпуно изрази вечне божанске истине. Стога је писце књига Светога Писма при писању озаравао, просвећивао, упућивао и руководио сам Дух Свети, Дух Божји непогрешиви. Притом Дух Свети нити је спутавао њихову слободу нити их претварао у аутомате; они су били и остали слободне и свесне личности.

Светост светих књига Светога Писма долази од Светога Духа, по чијем су их надахнућу писали свети Божји људи: Пророци и Апостоли. Отуда се и називају светима и богонадахнутима.[\[15\]](#)

НАПОМЕНА:

1. Мт.16,26.
2. Пс.18,1.
3. Рим.1,20.
4. Јевр.1,1; Јн.1,18; Мат.11, 27.
5. Јн.21,25.
6. Откр.13,8; 17,8.
7. Лк.24,48; Д.Ап.1,8. 22; 2,32; 3,15; 5,32; 10,39. 41; 13,31; 22,15. 20; 26,16; Јевр.12,1; 2.Пет.1,16; Откр.2,13; 3,14; 11,3.
8. 1.Јн.1,1.
9. Д.Ап.4,20.
10. Д.Ап.5,29.
11. 2.Кор.4,5.
12. 2.Кор.3,5; Флб.4,13.
13. Ср. 2.Кор.2,17.
14. Тит.1,9; 2.Тим.4,3.
15. 2.Тим.3,16; Рм.1,2; Тим.3,16; 2.Петр.1,21.

III. ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА

Све истине Светог Откривења сачињавају једну вечну и недељиву истину. На њој је изграђена права Црква, зато је Црква, по речима апостола, стуб и тврђава истине.[1] **Пошто је Црква - тело Христово, а Дух Свети - њена душа, то једино она има божанску силу и власт да у потпуности чува Свето Откривење.** Живећи Христом и Духом Светим, Црква помоћу њих и чува вечне истине Божјег Откривења, то, по хришћанском учењу, највеће благо у овом свету. Имајући то у виду, апостол Павле наређује апостолима Тимотеју: Поверено ти благо сачувај Духом Светим који живи у нама;[2] што си чуо од мене пред многим сведоцима, то предај верним људима, који ће бити кадри и друге научити.[3]

Пошто су Свето Писмо написали свети Божји људи, надахнути Духом Светим, то га најбоље разумеју и чувају као највеће благо људи пуни Духа Светога. А то су Свети Оци и Учитељи Цркве Православне, Зато су они наши најбољи и најпоузданији учитељи у томе како треба читати, разумети и чувати Свето Писмо. Кроз Свете Оце, нарочито на Васељенским Саборима, Црква исповеда и брани свете истине Откривења онако како је Дух Свети упућује и учи. Зато Св. Иполит говори несувислу истину када вели да једино "дух Цркве" може бити и јесте руковођење у тумачењу и читању Светог Откривења.[4]

НАПОМЕНА:

1. 1.Тим.3,15.
2. 2.Тим.1,14.
3. 2.Тим.2,2.
4. Код Јевсејева Кесаријског, Hist. Ecclesiastica, V, 28.

ТРЕЋИ ДЕО

ОСНОВНЕ ИСТИНЕ ПРАВОСЛАВНЕ ХРИШЋАНСКЕ ВЕРЕ

I. О БОГУ

Свакодневно искуство сведочи нам да ниједно биће не живи само собом и од себе, већ много штошта позајмљује од других бића око себе. Травка, да би постојала, храни се светлошћу и топлотом сунца, ваздухом, водом и свим осталим силама природе. Што важи за травку, важи за све биље, за све животиње, и за сва бића редом: од протоплазме до човека. Исти закон влада и у свему ономе што постоји у космосу, Тако, земља живи сунцем и свим силама нашег сунчаног система; наш сунчани систем живи космосом; космос пак мора живети неким бићем које је веће од њега и представља собом Свебиће. То Свебиће може бити само Бог. Нема сумње, сва су бића главним нервом свога постојања везана за Свебиће, које им, посредно или непосредно, даје све што им је потребно за постојање. Отуда, основна истина, на којој стоје и помоћу које постоје све остале истине живота и света, јесте истина о Богу. Ма којим путем ишла људска мисао кроз тајанства и загонетке овога света, мора на крају крајева доћи до сазнања: да иза овако тајанственог, загонетног, чудесног и огромног света постоји неко свемоћно Биће, које држи у постојању све што постоји и даје живот свему што живи.

Ако се логички мисли до краја, човек мора доћи до оваквог закључка: све стваралачке силе у овоме свету долазе, и морају долазити, од неког бића које је и веће, и дубље, и моћније, и мудрије, и трајније од овога света.

Сам живот је нешто несравњено шире, јаче, независније и огромније од човека. Значи, живот је нешто што човек није могао ни измислити ни створити, стога стваралац и давалац живота мора бити неко биће несравњено веће и моћније од човека. Оно што ми људи називамо свешћу, осећањем, толико је тајанствено, загонетно и сложено, да се не може произвести ни у једној лабораторији људске науке. То мора бити дар неког бића које је несравњено умније и савршеније од човека. А то биће може бити само Бог.

Човек је личност и најсавршеније биће у сфери земаљских стварности. А ми људи знамо да човек не може додати себи једно ново чуло, а камоли измислити и створити свет, сазнање, савест, осећање, и из свега тога саставити личност. Судаћи по свему, личност није творевина ни човека ни неког бића нижег од човека. Свим својим бићем, личност указује на неко биће које је као личност несравњено савршеније и моћније од човека. Та савршена Личност, то савршено Биће јесте Бог.

БОГ КАО АПСОЛУТНО И ЛИЧНО ДУХОВНО БИЋЕ

Сам човек, и све што постоји у свету, јесте нешто ограничено и релативно. А ограничено је тиме што се око његових граница налази нешто шире и веће од њега. И тако идући од више ограниченог ка мање ограниченом, ми најзад долазимо до појма о безграничном Бићу.

Тако исто, све што је релативно, релативно је стога што према њему и око њега постоји нешто апсолутно. Устројство, хармонија, логичност свега релативног указују да иза њих стоји апсолутно Биће као свезнајући и свемоћни творац свих релативних бића. У односу према Богу који је апсолутно Биће сва створена бића су релативна и ограничена. Два апсолутна бића не могу постојати, јер постојање једног апсолутног Бића логички искључује постојање другог таквог Бића.

Ми људи знамо: у нашем сунчаном систему човек је најсавршеније биће. И то биће је личност. А личност представља нешто најсавршеније, најхармоничније и најкомпликованије у нашем земаљском свету. Питање је, како је човек постао личност када је све око њега несавршеније од њега и када сам он није у стању да пронађе психофизичку формулу своје личности, а камоли да ту личност створи? Логички одговор може бити само један: човека је могло створити као личност само биће које је и само савршена Личност. А таква Личност јесте Бог. Апсолутно биће ми не можемо замислити савршеним ако није Личност. Јер и човек је међу земаљским бићима најсавршеније биће зато што је личност.

Нема сумње, **Бог је апсолутно и лично биће**. Али та апсолутност и та савршена личност претпостављају потпуну духовност. Јер, када би Бог био, макар у најмањој мери, материјално биће, Он би самим тим био ограничен, јер је материја зато материја што има граница, што се не може замислити без ограничености. Апсолутно биће мора бити духовно, јер је безгранично и бескрајно. Савршена личност мора бити духовна по природи, јер су битне особине свесавршенства - бескрајност, безграничност и апсолутност. Према томе, **Бог је бескрајно, безгранично, апсолутно и лично духовно биће**.

САДРЖИНА, КАКВОЋА И ГРАНИЦЕ ЉУДСКОГ БОГОПОЗНАЊА

Људско познање Бога зависи од две ствари: прво, **од природе људских органа сазнања** и друго, **од природе предмета сазнања**. Искуство нам сведочи: људски органи сазнања су ограничени, релативни и несавршени, стога и наше познање Бога јесте ограничено, релативно и несавршено,

Садржина и каквоћа људског познања Бога зависи колико од садржине и каквоће људских органа сазнања, толико и од садржине и каквоће самог предмета сазнања: Бога. Бог може бити, и јесте, предмет људског познања само утолико, уколико су органи људског сазнања способни да Га приме. Од безграничног Бога, људски ограничени органи сазнања могу захватити нешто; од апсолутног Бога, људски релативни органи сазнања могу докучити нешто.

Људско сазнање је ограничено, релативно и несавршено не само у области познања Бога него и у свима осталим областима познања. И у научној, и у философској области познања, људско сазнање може ићи само донекле и у висину, и у дубину, и у ширину. Но **оно није у стању да обухвати и докучи последњу суштину ствари, живота и света**. Кант је тачно изразио ограниченост, релативност и несавршеност људског сазнања, када је разграничио свет: на свет нумена, тј. суштину недосежних људском сазнању, и на свет феномена, тј. појава подложних људском сазнању. И философија и наука приказују нам свет са његове појавне стране, док суштину света остаје недоступна философском и научном сазнању.

Пошто ово важи у области познања у коме је реч о видљивом, материјалном свету, утолико је природније да то исто важи и у области познања Бога, који је по свему нешто несравњено веће и тајанственије од видљивог, материјалног света. **Као што људско сазнање није у стању да докучи суштину света, тако неупоредиво више није у стању да докучи ни суштину Бога**. О томе Свето Писмо вели: Бог живи у светлости којој се не може приступити; Њега нико од људи није видео, нити може видети.[1]

Оно што се може сазнати о Богу јесте делатност и дела Божија у свету ("енергије" Божје). Те доступне сазнању силе Божје и енергије по природи својој су вечне. Суштину пак Божја, коју те силе јављају, остаје недоступна за људско сазнање. Помоћу својих органа сазнања људи могу познати дела Божија у свету и себи, и на основу њих говорити о Богу и Његовим особинама. Уствари, тиме се и баве такозвани логички докази људски о постојању Бога. Међу њима су најглавнији ови: космолошки, телеолошки, религијско-историјски и морални доказ.

1. КОСМОЛОШКИ ДОКАЗ[2]

Желећи да познаду Бога, људи су створили космолошки доказ о постојању Бога. **Он се заснива на логичкој поставци: nullus effectus sine causa - нема последице без узрока.** Свака ствар и свака појава у свету има свој узрок. Према томе, и овај космос мора имати свој узрок. Иза свих узрока свију ствари и појава у космосу мора постојати неки Праузрок. Тај Праузрок и јесте Бог.

Космос је нешто несравњено веће, јаче и моћније од свега што човек види у себи и у свету око себе. Стога и узрок космоса мора бити неко биће неизмерно веће, јаче и моћније од човека. То биће може бити само Бог.

2. ТЕОЛОШКИ ДОКАЗ^[3]

За људски разум је очигледна чињеница: у васиони влада поредак, ред и хармонија. Нека мудра целисходност и неки логички план опажа се у свему: од највећег до најмањег, од бесконачно великог до бесконачно малог. Та целисходност и тај план примећују се не само у сунчаним системима и звезданим јатима, него и у свима бићима и стварима, од највећих до најмањих. Очигледна је нека чудесна целисходност и у органском и у неорганском, и у психофизичком и у психичком свету. Људски разум стоји запањен пред целисходношћу устројства и рада не само једне пчеле него и једног атома, не само човекове свести него и човекових чула.

Та чудесна целисходност не потиче од човека, нити од неког нижег бића. Јер човек, иако разумно биће, нема ни толико памети ни толико моћи да може створити једнога мравца или један листић љубичице, а камоли чудесну целисходност која влада васионом и свиме што је у њој. **Нема сумње, целисходност, која влада свуда и свиме, указује људском духу на неког творца и уметника, несравњено мудријег и моћнијег од човека. Такав творац и уметник може бити једино Бог.**

Као што ћемо из даљих излагања видети тачност космолошког и телеолошког доказа потврђује и сама наука.^[4]

3. МОРАЛНИ ДОКАЗ

Човек има у себи силу којом разликује добро и зло, којом процењује вредност добра и зла, и којом хвали једно а осуђује друго. Та сила јесте савест. И у њој - морални закон. Сама по себи, савест је нешто што не постоји код бића нижих од човека. Али је ни сам човек није могао створити, јер је јача од човека: мучи га када зло чини, испуњује га радошћу када добро чини. То показује да је **човеку могао дати савест само Бог** као биће савршено праведно и савршено мудро.

Наше људско искуство сведочи нам: човек није у стању ни да достојно награди човека за добро ни казни за зло. То може учинити само свезнајуће, свемудро и свесавршено биће. А такво биће јесте само Бог.

4. РЕЛИГИЈСКО-ИСТОРИЈСКИ ДОКАЗ

Постоји чињеница: у историји света, од најстаријих времена па све до данас, **није било на земљи народа који не би веровао у неко божанство**, Из те чињенице разум људски изводи закључак: пошто је вера у Бога општа карактеристика свих народа свију времена, логично је и природно закључити да Бог постоји. Јер једна општа појава као што је вера у Бога мора имати и један општи узрок као што је Бог.

Овај доказ оснива се уствари на психолошком доказу, по коме је људској души урођена чежња и тежња за бескрајним, за бесконачним, за вечним. А то значи - за Богом. А та чежња у човека за Богом води порекло од самога Бога.

БОГ У СВЕТОМ ОТКРИВЕЊУ

Истину о Богу, о његовом постојању, својствима и делима најбоље и најверније открива и даје Свето Откривење.

Такозвани **логички докази** о постојању Бога **немају, нити могу имати вредност "стварних" доказа**, јер су засновани на принципима ограниченог, релативног, несавршеног и огреховљеног људског разума и чулног опажања. Они немају вредност "стварних" доказа још и стога што **истина о постојању Бога није логичка "претпоставка" коју треба доказивати путем логичких силогизама или закључака**. На основу "логичких доказа" постојање Бога може се, у најбољу руку, указати и

навестити, али не и стварно показати. Јер се логички докази губе у противуречностима слабе људске ограничене логике. Међутим, истина бића и егзистенције Божје је изнад људске логике. Зато, **"научним путем"**, у строгом смислу речи, **не може се доказивати постојање Бога**. Наука се бави оним чињеницама које подлежу чулном опажању, тј. феноменима или појавама. **Бог није предмет обичног чулног опажања и схватања заснованог на њему, зато не може бити предмет научног истраживања**. Наука ради по утврђеном методу посматрања, анализе и синтезе. Али се такав метод не може применити у доказивању постојања Бога због саме природе Божје која је бескрајна, апсолутна, невидљива, неухватљива, недознајна, недостижна, вечна. Недосежан за научна средства сазнања, Бог се не може научним путем ни сазнати, ни доказивати. Али то још никако не значи да Бог не постоји.

Пошто се помоћу логичких доказа Бог не може ни познати ни доказати, то је неопходно да човеку притекне у помоћ Свето Откривење. Сама природа Божанства чини неопходним и Откривење, и Цркву, и веру. Основна истина Откривења о Богу јесте: по својој бесконачној природи Бог је невидљив и живи у неприступачној светлости,^[5] зато не може бити предмет људског "научног сазнања" и логичких надмудривања. Бог је предмет наше вере и благодатног искуства.

Бога, чија је суштина недокучна за људски разум, људи могу знати само онолико колико је Он сам открио себе. Знање о Богу добија се као дар од Бога, као откривење Божије.^[6] Без помоћи Божије немогућно је познати Бога. Св. Иринеј вели: "Нико не може знати Бога ако га Бог не научи, тј. Бог се не може познати без Бога".^[7]

СВОЈСТВА БИЋА БОЖЈЕГ

Биће Божје, недоступно људском разуму по својој суштини, доступно је донекле кроз своја вечна својства и дејства. **Под својствима Божјим разумемо оне особине које Бог има као Бог**. Кроз љубав, правду, доброту, свемогућство и остала своја вечна својства Бог нам саопштава онолико стварне истине о себи колико је људима потребно за живот и спасење. А по учењу Светога Откривења, својства Божја су: самобитност, неизменљивост, свудаприсутност, свезнање, свемудрост, слобода, свемогућство, доброта, светост, праведност, блаженство, љубав. Он се преко њих нама саопштава и открива, остајући по суштини Својој неприступан за сва створена бића.

ЈЕДИНСТВО БИЋА БОЖЈЕГ

Бескрајан, безграничан, вечан, апсолутан бићем Бог је, у исто време, један једини. Јер када би поред Бога постојало још неко биће равно Њему, онда Он не би био бескрајан, безграничан и апсолутан, већ крајан, релативан и ограничен. Једном речју: Он не би био Бог. Јер "ако Бог није један, онда не постоји".[8]

Сам појам о Апсолутном неминовно претпоставља и појам о једном. Јер апсолутно биће је тиме апсолутно што је једно, пошто два или више апсолутна бића не могу постојати а да не престану бити апсолутна. Другим речима, два или више богова као апсолутна бића не могу постојати.

Основна божанска истина, на којој стоје све истине Откривења, јесте ова: постоји један једини истинити Бог и Господ.[9] Сам Господ Христос чини зависним спасење људи и стицање вечнога живота од познања и исповедања вере у једног јединог и истинитог Бога.[10] Али исто то хришћанско Откривење учи нас да је Бог један по бићу, по Божанској природи својој, али и тројичан по лицима, то јест да је један и једини Бог: Отац, и Син и Дух Свети.[11]

О СВЕТОЈ ТРОЈИЦИ

Свето Откривење нас учи, дакле, не само да је **Бог један по бићу**, него и **тројичан по лицима**. Сва три Лица Св. Тројице: Отац, Син и Дух Свети сачињавају једно Божанство, и стога нису три бога него један **Бог: Отац, Син и Св. Дух**. Свако Божанско Лице (Ипостас) има у пуној мери сва божанска савршенства, те су сва три Лица у свему по природи једнака, једносушна и равна по Божанству. То значи: и Отац је Бог, и Син је Бог, и Дух Свети је Бог; али нису три бога него један једини Бог - Света, Животворна и неразделива **Тројица**. У Светој Тројици свако Божанско Лице има своја **лична својства** или особине. **Лична особина Оца јесте нерођеност, Сина - рађање од Оца, Духа Светога - исхођење од Оца**.

Иако нам **Откривење** јасно казује и силно посведочава истину о Св. Тројици, **ипак нам не објашњава како су и на који начин три божанска Лица Један Бог. То је тако у Богу и то је тако дато нашој вери, јер је то тајна коју људски разум не може схватити нити речи изразити**. Нама је о Светој Тројици откривено онолико колико нам је потребно за наше спасење, за наш побожни живот у овом и вечни живот у оном свету. Зато се ми и крштавамо (и крстимо): **у име Оца и Сина и Светога Духа (Мт.28,19)**.

НАПОМЕНА:

1. 1.Тим.6,16; Јн.1,18.
2. Реч "космолошки" је сложеница од две грчке речи: космос, што значи васиона, свет као уређена целина, и логос, што значи реч, учење, наука.
3. Реч "телеолошки" долази од грчке речи: телос, што значи циљ, сврха, и речи логос о којој смо већ говорили (у претходној напомени).
4. Види стр.
5. 1.Јн.4,12; Јов.1,18; 2.Мојс.33,20; 1.Тим.6,16.
6. Мт.11,27; ср. Јн.14,7-11; 1.Кор.2,10; Рим.8,16; 1.Јн.4,13; Д.Ап.5,32.
7. Contra haereses IV, 6, 4.
8. Тертулијан, adv. Marc. I, 3.
9. 5.Мојс.4,39; ср. 4,35; 32,39; Ис.Нав.2,11; Ис.44,8; 3.Цар.8,60; 2.Мојс.20,2. 3; 5.Мојс.5,6-7; Пс.80,11; 5.Мојс.6,4; Пс.85,8. 10; 5.Мојс.3,24; 2.Цар.7,22; Ис.45,21; Ис.45,5; Пс.17,32; 2.Цар.22,32; 2.Мојс.15,11; Ис.43,11; Ос.2,23; Захар.14,9; Мал.2,10.
10. Јн.17,3.
11. Мт.28,19; Лк.1,35; Јн.1,1; 10,30; 15,26; 2.Кор.13,13; Тит.3,4-6; 1.Јн.5,7; Откр.4,8 итд

II. О СВЕТУ И ЧОВЕКУ

По свету који носи у себи човек суди о свету око себе. Помоћу онога што је у њему, он прима утиске о ономе што је око њега. Он не може другачије видети спољни свет него кроз призму свога духа. Свима људима је заједничко ово искуство: оно чиме човек живи у себи, чиме мисли, осећа, суди, просуђује, хоће, јесте нешто невидљиво, неопипљиво, па ипак врло реално. То људи називају: свест, сазнање, осећање, воља. Једном речју: душа. Сама душа указује на неки духовни свет у човеку. А тело човеково представља физички, материјални, видљиви, опипљиви свет. Али да је наше тело нешто физичко, материјално, видљиво, опипљиво, казује нам душа која је по природи духовна, невидљива, неопипљива. Наше тело нас везује за физички, материјални свет који је око нас. Но ми смо све снине те везе помоћу душе која је нематеријална, духовна. Човек је врло тајанствено и загонетно биће. Иако има самосвест, он није потпуно свестан нити зна шта све има у своме властитом бићу. Утолико мање зна шта све у себи скрива тајанствени свет који га окружује. Човек не располаже ни сазнањем, ни чулима, помоћу којих би могао све измерити, све испитати, све открити, све сазнати. Зато је неопходно да човеку притекне у помоћ Бог и својим Откривењем расветли и објасни тајну човека и света.

Човек осећа: тајна његовог бића је нерасплетиво уткана у тајну света који га опкољава. А тамо негде, на крају свих крајева, ове се две тајне сливају у једну тајну: тајну Творца светова. Ако људска мисао иде логички до краја, неминовно долази до овог закључка: колико год има тајни у човеку и у свету око човека, све истичу и све се стичу у једну главну тајну: Творца. Ограничена и несавршена, људска мисао није у стању да реши загонетку света и човека. Да би то постигла, она мора да прибегне Творцу света и човека: Богу и његовом Откривењу.

ПОСТАНАК СВЕТА УОПШТЕ

Своја невидљива и бескрајна тајанствена савршенства Бог нам је донекле открио у стварању видљивог и невидљивог света. Богом је постало све и без Њега ништа није постало што је постало.[1] Пре постања света постојао је само Бог. Он је силом воље своје и енергије своје створио свет. А то значи: "Бог је створио из небића биће, из невидљивог видљиво, из непостојећег постојеће".[2]

Начин стварања овако сложеног и тајанственог света, у основи својој, недокучан је за ум људски. То је тајна Божја коју открива вера.[3]

Све нам показује да је Бог створио свет по једном изванредном поретку и плану. Божанско **Откривење разликује два момента у стварању:** први је: стварање духовног света и безобличне космичке материје,[4] а други - стварање бића и ствари из већ саздане безобличне материје, и то стварање постепено, по врстама, у току од шест дана или периода. Свети Оци уче да под првобитним небом и земљом, о којима се говори у самом почетку Библије[5] не треба разумети небо које данас видимо, ни земљу на којој сада живимо, јер је ово небо постало касније, у други дан стварања, а ова земља у трећи дан. **Првобитно небо означава свет духовни, анђелски, а првобитна земља - космичку масу** која је садржала у себи материју свега онога што је у току шест дана (јеврејски "јом" значи: дан, тренутак, и период) добило своје постојање и свој облик.[6]

О ДУХОВНОМ, АНЂЕЛСКОМ СВЕТУ

Своју творачку мудрост и силу Бог је пројавио најпре у стварању духовног света. Бића духовног света он је обдарио животом, разумом, слободом и моралним особинама. Створена да буду извршиоци и весници воље Божје, ова су бића и названи анђели. **А анђеол значи: гласник, весник.**

По учењу Откривења, **анђели су посебна бића и слободне личности.** Они се као такви јављају и делају и у Старом и Новом Завету.[7]

Природа анђела је бестелесна, духовна, јер су они - духови.[8] Као духови, они су невидљиви, разумни, слободни, бесмртни, бестрасни. А када се по наређењу Божјем јављају људима, анђели се не јављају онакви какви су по себи у својој невидљивој природи, већ у неком преображеном облику у каквом их људи могу видети.[9]

Анђели су савршенији од људи по природи, уму, вољи, моћи и сили.[10]

О ЗЛИМ ДУСИМА

Откривење показује да постоје и зли дуси. И то постоје као лична, самостална бића, која су отпала својом слободном вољом од Бога и драговољно се и непоправљиво утврдила и усавршила у злу.[11] **Зли дуси или ђаволи,** својевољно су сву природу свога бића

претворили у радионицу зла и греха, те су стога **главни творци зла и греха** и у нашем човечанском свету.[12]

Порекло ђавола треба тражити у њима самима, у њиховом драговољном отпадништву од Бога као вечне Истине, Светости и Добра. Бог је и њих био створио светима, добрима, светлима и слободнима. Али они нису хтели да се љубављу према Богу одрже у добру, да остану у истини, те су стога пали и отпали од Бога и постали лаж, тама и зло.[13]

Основна је одлика ђавола и његових слугу: противити се Богу и издавати себе за Бога.[14] Ђаволи могу наводити људе на зло, али их не могу без њиховог пристанка приморати на зло. Зато је и човек, као слободно биће, одговоран за своју сарадњу са ђаволом.

О ЧОВЕКУ

На средини између невидљивог и видљивог света стоји човек. Бог га је створио мањим од анђела, а већим од осталих створења. Тело му је саздано од земљаног праха, - тиме је у човеку заступљен видљиви, материјални свет; и задахнуо га духом живота, - тиме је у њему заступљен невидљиви духовни свет.[15] Припадајући душом духовном свету а телом материјалном, **човек представља мали свет у великом - микрокосмос - или (по достојанству) велики свет у маломе - макрокосмос.** Тако створен, човек претставља собом **тајанствено јединство материје и духа,** видљивога и невидљивога, земаљскога и небескога, временскога и вечнога, просторнога и бескрајнога.

Начин стварања човека упадљиво се разликује од начина стварања материјалнога света. Откривење сведочи да је материјални свет створен по речи Божјој, а човек по лику Божјем. - "И створи Бог човека, по лику Божјем створи га, мушко и женско створи их" (1.Мојс.1,27). Истинита је реч светог Григорија Ниског: "Човек је створен Творцем да буде оваплоћено обличје трансцендентне, натприродне Божанске моћи".[16] Човек није ни само тело, ни само дух, већ тајанствено јединство тела и духа, духовно телеона боголика **личност.**

СВОЈСТВА ЧОВЕКОВЕ ДУШЕ И ТЕЛА

Својства човекове душе и тела несумњиво зависе од Творца који је створио човека и од грађе коју је унео у састав његове душе и тела. **Иако је тело неопходни састојак човекова бића**, његов материјални основ, **ипак је оно - оруђе, орган, а душа је живот и животворно начело у човеку. Душа може живети и без тела, али тело не може живети без душе: дух је оно што оживљава**, тело не користи ништа,[\[17\]](#) јер је тело без духа мртво.[\[18\]](#)

Душа је биће просто, бестелесно, разумно, слободно, животворно. Као просто биће, она је недељива; као бестелесно - невидљива; као животворно - бесмртна; као разумно - слободна. **А тело је прашина земљина, глинени сасуд душе, земљани дом душе,**[\[19\]](#) у коме душа живи овде привремено,[\[20\]](#) али ће се поново сјединити са њиме када га Бог бесмртно васкрсне на свршетку овога света и ове историје, када ће отпочети вечни живот.

Сву своју вредност тело добија од боголике душе која борави у њему; без ње - оно се распада, умире и губи своју вредност. **Душа представља бесмртну, вечиту, божанску вредност човекова бића.** То потврђују Спаситељеве речи: Каква је корист човеку ако сав свет добије, а душу своју оштети? Или какав ће откуп дати човек за душу своју?[\[21\]](#)

Тело живи душом, а душа - Богом. "Душа је живот тела, а живот душе је Дух Божји".[\[22\]](#) Човек је најсложеније и најразноврсније биће: душа му је од Бога, и има небеску племенитост, а тело му је од праха земљиног. **Што је Бог за душу, то је душа за тело, сједињујући га и управљајући њиме.**[\[23\]](#)

Сва непролазна вредност, драгоценост и незаменљивост душе долази од њене боголикости, тј. од тога што је човек створен по лику Божјем. **Боголикоост душе састоји се у одражавању лика Божјег у души човековој:** Бог је свесавршена духовност, свесавршени Ум, свесавршена Слобода, апсолутни Живот и Вечност, свесавршена Доброта и Светост, а душа човекова је одражај, одблесак, отсјај свега тога. Бог је врховни господар и управитељ светова, човекова способност владања над природом јесте одражај тога. Уопште, све карактеристичне црте Божанства, по речима св. Григорија Ниског, садрже се на изванредан начин у боголикој души човековој.[\[24\]](#) Али, поред све сличности која постоји између Бога и човека, створеног по лику Божјем, постоји и велика разлика међу њима, јер док је Бог нестворен, неизменљив и увек исти, дотле створена природа не може постојати без промене.[\[25\]](#)

БЕСМРТНОСТ ДУШЕ

Водећи порекло непосредно од свога Творца, вечнога Бога, **душа је непролазна и бесмртна.** Ту непролазност и бесмртност своју она показује кроз све што чини и ствара. Из целокупног стваралаштва њеног избија човекова чежња за бескрајношћу у свима

областима: у знању, у животу, у постојању. **Дух људски неуморно чезне за бескрајним знањем, за бескрајним животом, за бескрајним постојањем.** А кроза све то он жели и хоће једно: да савлада пролазност и ограниченост, а омогући и осигура непролазност и безграничност. На крају свих крајева, у свима културама и цивилизацијама сви напори и све муке духа. људског сливају се у један гигантски напор: савладати смрт и смртност по сваку цену, а осигурати бесмртност и живот вечни.

Али, зар све то не подстиче на питање: **откуда у духу људском та чежња за бескрајношћу у свима правцима?** Ако се ова чежња за бескрајношћу и може наметнути слабијем човеку, онда откуда она код најсамосталнијих мислилаца и стваралаца у роду људском? Јер она је код њих најјача и најразвијенија.

Све то показује да се чежња за бескрајношћу налази у самој суштини духа људског. Саздан по лику Божјем, човек тежи за бескрајним знањем; природа самог осећања тежи за бескрајношћу осећања; природа самог живота тежи за бескрајним животом. Сав дух човеков: и кроз сазнање, и кроз осећање, и кроз вољу, и кроз живот хоће да је бескрајан, а то значи: бесмртан. Једном речју: **дух људски хоће бескрајност, хоће бесмртност по сваку цену и ма у ком облику.**

Очигледно је да ову чежњу за бескрајношћу није могла наметнути човеку вештаствена природа, јер је сама ограничена и нема у себи те чежње. Такође је очигледно да је духу људском није могло наметнути ни тело човечје, јер је и само ограничено. Као једини могући и логичан излаз остаје ова поставка: **људска чежња за бескрајношћу, за бесмртношћу налази се у самој природи духа људског.** Саздан по лику Божјем, човек је сав у тој чежњи. Јер **боголикоост и јесте оно у бићу људском што чезне за бескрајним Богом и Божјим истинама у свима световима.**

Природно је за боголику душу људску да чезне за Богом као за својим оригиналом. Ово је **закључак, заснован на свеколиком искуству рода људског.** Јер то искуство на најразноврсније начине сведочи о неодољивој чежњи духа људског за бескрајношћу, за бесмртношћу, за вечним животом било у овом или у оном свету. Ако се ослонимо на свеопште искуство рода људског и сведемо човека на његове основне елементе, сигурно ћемо пронаћи да је ова **чежња за бесмртношћу најосновнији елеменат човековог бића.**

Стварајући човека по лику свом, Бог је самим тим разлио по бићу његовом чежњу за божанском бескрајношћу живота, сазнања, савршенства. Стога се ова силна **чежња бића људског за бесмртношћу не може потпуно задовољити и заситити ничим до Богом.** И кад Господ Христос објављује да је божанско савршенство главни циљ човекова постојања у свету: Будите савршени као што је савршен Отац ваш небески,^[26] - Он тиме одговара на основни захтев и главну потребу боголиког и богочежњивог бића људског. И још показује тиме да је душа људска стварно бесмртна. Јер само бесмртно биће може постојати слично вечном Богу по савршенству.

Због свега тога Господ Христос је своје Еванђеље истине, правде, љубави, доброте, вечнога живота називао на бесмртности људске душе као на богоданом темељу. Главни и једини циљ његовог живота и рада у човечанском свету јесте: да људима осигура и да

вечни живот, испуњујући људско биће вечном божанском истином, правдом, љубављу и добротом. У тој намери је Он и победио смрт својим васкрсењем, јер је васкрсењем доказао и показао да је душа људска заиста бесмртна. А када је од Бога дата бесмртна, онда и може живети вечним животом Божјим.

ЦИЉ ЧОВЕКОВА БИЋА И ПОСТОЈАЊА

Циљ човекова бића одговара природи и способностима које је Бог ставио у човека при стварању. **Циљ је човекова бића и постојања: уподобити се Богу, тј. постати сличан Богу и заједничарити у вечном Животу Божјем.** Пошто је Бог створио човека по лику свом, Он му је самим тим дао силе и могућности да се уподобљава Њему. **Човеково уподобљавање Богу састоји се у његовом правилном развијању и усавршавању боголиких сила и способности са циљем - да постигне божанско савршенство.**

Нови Завет је сав у тој истини: **циљ је човекова бића и постојања да постане савршен као што је савршен - Бог.**^[27] То човек постиже упражњавањем еванђелских врлина: вере, љубави, наде, молитве, поста, кротости, смирености, богољубља, братољубља и других. **Човек несумњиво иде своје циљу ако свако дело своје чини у име Божје и ради славе Божје,**^[28] **ако живи онако како је живео Бог у телу - Господ Христос,**^[29] који својим правим следбеницима даје благодатне силе и моћи да могу тако живети.^[30]

ПОРЕТКЛО И ЈЕДИНСТВО РОДА ЉУДСКОГ

Када се људи ма ког континента, ма које расе и ма ко-је народности, посматрају са стране њиховог психофизичког састава, брзо се увиди да су сви од исте грађе и да сви имају исте физиолошке састојке, исте органе, иста чула. Не само то, него и делатност људи, у последњој линији, има исте битне ознаке, тј. увек се креће у оквиру човечјег, људског. По психофизичком саставу и делатности сви су људи у основи једно и исто. Ма где били, ма који били, људи су тиме људи што своје биће пројављују, и морају пројављивати, у одређеном оквиру човечјег, тј. онога што човека чини човеком.

Од људи рађају се људи. **А сви људи,** пошто су у основи исти, могли су постати, и **несумњиво су постали, од једног пара људи, од првог човечанског пара.** Као што Откривење учи: Од Адама и Еве. Као што је природи дао стваралачке силе да из себе

производи разноврсна бића, тако је Бог и првом пару људском дао благослов и силу да се множе и напуне земљу.[31] Стога је и прва жена названа Ева, што значи мајка свију живих.

Јединство рода људског је једна од основних истина Откривења. О томе се каже: Бог је учинио да од једнога човека постане сав род људски и да живи по свој земљи.[32] Први човек, Адам, јесте родоначелник целог рода људског: све што њега чини човеком прешло је на све његове потомке, па и грех и смрт. Богочовек Христос је нови родоначелник рода људског, и собом представља новог Адама. Све његове спасилачке силе прелазе на његове духовне потомке: јер се људи спасавају греха и смрти само рађајући се духовно од Спаситеља Христа.[33]

НЕХРИШЋАНСКА СХВАТАЊА И РЕШАВАЊА ПРОБЛЕМА СВЕТА И ЧОВЕКА

Проблем постанка света и човека је стар као и човек. Јер нема умно нормално развијеног човека који не би осећао потребу за решењем овога проблема, пошто од начина решења овога проблема зависи и начин човекова живота на земљи. Отуда су људи били двајкада приморани да проблем постанка света и човека схватају и решавају како најбоље знају и умеју.

Хришћанско схватање и решење овога проблема, иако једино истинито, није и једино постојеће у свету, него је само једно од многих досада познатих. Оно је тачно и задовољавајуће за хришћане, али, поред хришћана, у свету постоје и нехришћани. Отуда су и пре и после појаве Хришћанства постојала многа **схватања и давана многа решења овога проблема, која су нехришћанска.** Нека од њих су чак и потпуно опречна хришћанском. Таква су схватања **материјалистичко и пантеистичко.**

НАПОМЕНА:

1. Јн.1,3; ср. 1.Мојс.1,1. 3. 6. 9. 11. 15. 16. 20. 24. 27. 31; Кол.1,16; Јевр.3,4; Јов.12,9; Д.Ап.4,24; 14,15; 17,24; Откр.10,6; 14,7; Рм.11,36.
2. Св. Јован Златоуст, In Hebr. Hom. 22,1.
3. Јевр.11,3.
4. 1.Мојс.1,1. 2.
5. 1.Мојс.1,1.
6. Св. Јован Дамаскин, De fide, II, 6; P. gr. t. 94, col. 880 A. B.
7. 1.Мојс.3, 24; 19,1. 15; Јов.38,7; Ис.6,2-7; Лк.1,11-20; 2,9-13; Мт.1,20; 2,13. 19; 28; 2; Лк.24,4-8; Јн.20,12; Д.Ап.1,10-11; 5,19-20; 10,3; 12,7-11 итд.
8. Јевр.1,14; ср. Мт.22,30.
9. Св. Јован Дамаскин, De fide, II, 3; P. gr. t. 94, col. 869 A.
10. Пс.8,5-7; Јевр.2,7; 2.Петр.2,11; Пс.102,20.
11. Мт.4,1-11; Лк.4,1-13.
12. 1.Јн.3,8.
13. Ср. Јн.8,44; Јуд.6.
14. Ср. 2.Сол.2,4. Ср. св. Кирил Јерусалимски, Catech. IV, 1; св. Дамаскин, De fide, II, 4; col.877 C.
15. 1.Мојс.2,7; 1Кор.15,45.
16. Orat. catech. c. 6.
17. Јн.6,63.
18. Јак.2,26.
19. Ср. 2.Кор.5,1. 10; 1.Кор.6,20; 7,34; 3-5.
20. Еклез.12,7; ср. Пс.145,4.
21. Мт.16,16; ср. Лк.8,36-37; Мт.6,25-26; 10,28.
22. Св. Макарије Велики, Homil. 30,5.
23. Св. Григорије Богослов, Orat. II, 16 и 17; P. gr. t. 35 col. 425 AC.
24. Orat. catech. c. 5.
25. Св. Методије, De hominils opific. 5, 1.
26. Мт.5,48.
27. Мт.5,48.
28. Ср. 1.Кор.6,20; 10,31; Мт.5,16.
29. 1.Сол.2,12; Кол.1,10.
30. Гал.2,20; Флб.4,13.
31. 1.Мојс.1,28.
32. Д.Ап.17,26.
33. Ср. Рим.5,12-21.

1) МАТЕРИЈАЛИСТИЧКО СХВАТАЊЕ И РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА СВЕТА И ЧОВЕКА

Материјалистичко схватање и решење проблема света и човека назива се **материјализам**, а његови представници **материјалисти**.

Насупрот Хришћанству, које учи да постоји једно савршено духовно биће које је творац видљивог и невидљивог или духовног света и које називамо Богом, материјализам учи да не постоји ни Бог ни духовни свет. Јер ни Бог ни духовни свет нису чулном искуству подложни, тј. не могу се нити видети нити опипати. А по материјалистичком схватању постоји само оно што се може видети и опипати; оно пак што се не може ни видети нити опипати, то уствари и не постоји. Како је материја једино видљива и једино опипљива супстанца, то уствари она једино и постоји. По својим особинама материја је самобитна и вечна, тј. она постоји одвајкада и сама је узрок своје постојању. Из ње је у току времена постао целокупни свет неорганских, органских и психичких феномена или појава. Другим речима: јединопостојећа, самобитна и вечна материја је творац свега видљивог и невидљивог света. Све појаве неорганског и органског света су само резултати најразличитијих комбинација основних елемената те и такве материје. А појаве такозваног психичког живота нису ништа друго до епифеномени или супојаве ових најразличитијих комбинација основних елемената материје. Према томе, по материјалистичком схватању света и човека, јединопостојећа, самобитна и вечна материја је једини извор и увор свих појава видљивог или материјалног и невидљивог или духовног света. Без ње и изван ње, ништа не постоји.

Као и свако друго "систематско" схватање и решење проблема света и човека материјализам има своје сопствено учење о постанку света, живота, животињских врста, човека и његове душе.

а) МАТЕРИЈАЛИСТИЧКО УЧЕЊЕ О ПОСТАНКУ СВЕТА

Материјалистичко учење о постанку света систематски је изложено у више научних хипотеза, од којих је најпознатија чувена **Кант-Лапласова хипотеза**.[\[1\]](#)

По овој хипотези материја из које је у току времена постао наш целокупни сунчани систем налазила се у почетку у гасовитом стању. Тада је она представљала једну огромну магловиту масу, која је испуњавала целокупни простор у коме се данас креће наш сунчани систем. Кант учи да је ова огромна магловита маса била у почетку непокретна, а када се у току времена почела да окреће сама око себе, онда се услед тога кретања развила огромна топлота, која је учинила да ова огромна магловита маса постане огромна усијана лопта. Насупрот Канту, Лаплас учи да је првобитна огромна магловита маса лоптастог облика

одвајкада била у покрету и усијаном стању. Окрећући се око своје осовине, ова усијана маса лоптастог облика постепеним зрачењем губила је све више од своје топлоте и због тога постајала све гушћа. До највећег згушњавања ове масе дошло је најпре у њеном центру, који је временом требало да постане сунце. Око овог згуснутог централног дела масе великом брзином су се кружно кретали њени остали делови. Услед брзог окретања око своје осовине и дејства центрипеталне и центрифугалне силе, ова маса је све више и више добијала облик лопте спљоснуте на половима а испупчене на полутару. На тај начин, ова усијана лоптаста маса претстављала је једно огромно гасовито сунце, које је заузимало целокупни простор сунчаног система. Колико је то сунце било велико види се по дужини његовог пречника и величини његове запремине. Његов је пречник био 6500 пута дужи од пречника садашњег сунца, а његова запремина 860 милијарди пута већа од садање сунчеве запремине.[2] Напоредо са хлађењем овог огромног гасовитог сунца, његови су се елементи све више згушњавали, његова се запремина смањивала а брзина његовог кретања постајала све већа. Због тога се са полутара овога сунца, где је центрифугална сила била најјача а центрипетална најслабија, одвојио један део од његове главне масе и у облику једног концентричног прстена продужио да се креће у истом правцу, у коме се кретала и главна маса сунца. Како брзина кретања и згушњавање појединих саставних елемената овога прстена нису били исти, то се он у једном датом моменту прекинуо и образовао нову масу лоптастог облика, која је, продужујући да се креће у истом правцу у коме се кретао и концентрични прстен од кога је она и по стала, почела да се креће и сама око себе. То је била прва планета нашег сунчаног система. На исти начин, у току времена, постале су не само и све остале планете нашег сунчаног система, заједно са нашом Земљом, него и сви њихови сателити или пратиоци. Тако, дакле, од сунца су постале његове планете, а од планета њихови сателити или пратиоци. Сви они заједно, пак, сачињавају наш сунчани систем.

Помоћу ове Кант-Лапласове хипотезе, којом су њени творци покушали да објасне постанак само нашег сунчаног система, Браун покушава да објасни постанак целог космоса.[3]

Да би се тачност Кант-Лапласове хипотезе о постанку нашег сунчаног система доказала очигледним примером, обично се врши познати опит белгијског физичара Платоа. У стаклени суд напуњен водом и чистим алкохолем кане се кап маслинова зејтина. Ако се кроз средину те капи зејтина провуче игла и њоме кап зејтина стави у равномерни кружни покрет, онда ће се видети како та кап зејтина постепено добија облик лоптице, спљоснуте на половима а испупчене на полутару. Затим ће се видети како се од ове лоптице зејтина постепено одвајају мањи делови, а од ових још мањи, који настављају да се окрећу око делова од којих су постали, у истом правцу у коме и ови.

Овај Платов опит треба, дакле, да буде краткотрајно обнављање дуготрајног процеса формирања не само нашег сунчаног система него и СБИХ осталих сунчаних система света, који су постали на исти начин као и наш. Лоптица зејтина у овом Платовом опиту треба да представља минијатурно сунце једног сунчаног система, а њени мањи делови његове минијатурне планете и њихове минијатурне сателите или пратиоце.

КРИТИКА МАТЕРИЈАЛИСТИЧКОГ УЧЕЊА О ПОСТАНКУ СВЕТА

Шта треба мислити о оваквом објашњењу постанка света?

Кант-Лапласова хипотеза као најпознатија научна хипотеза за објашњење постанка света спада у такозване велике научне хипотезе, тј. хипотезе које имају за задатак да обухвате и објасне не само један већ више природних феномена и не само један већ више природних закона. Она је у току времена допуњавана и исправљана, тако да се њоме и дандањи могу обухватити и објаснити извесни феномени и закони у свету. Но и овако допуњена и исправљена **Кант-Лапласова хипотеза оставља извесне значајне феномене без објашњења и извесна врло важна питања без одговора.**

Тако на пример, ова хипотеза не објашњава:

- а) Зашто комете немају облик планета нашег сунчаног система и зашто се оне okreћу око сунца параболском а не елиптичном путањом, како то чине планете тог система.
- б) Зашто се планете Уран и Нептун не okreћу око својих осовина у истом већ у **супротном** правцу од онога у коме се крећу остале планете нашег сунчаног система.
- в) Зашто пратиоци Урана и Нептуна не заузимају према Сунчевој путањи, тј. према кругу који Сунце направи за годину дана, исти положај који заузимају пратиоци осталих планета нашег сунчаног система.
- г) Зашто се Феб, девети пратилац Сатурна, не креће у истом већ у супротном правцу од онога у коме се крећу остали пратиоци ове планете, која је, после Јупитера највећа у нашем сунчаном систему.[\[4\]](#)

Као што није у стању да објасни све природне појаве у нашем сунчаном систему - а наведеним појавама се ни издалека не исцрпљује број природних појава у свету које Кант-Лапласова хипотеза не може да објасни - **ова хипотеза исто тако није у стању да одговори и на два врло важна питања.** Прво питање је: **ко је творац првобитне гасовите масе или материје**, од које је у току времена постао цео свет? А друго: **ко је ту првобитну гасовиту масу или материју ставио у покрет?**

Ни Кант ни Лаплас не само да нису дали одговоре на ова питања, него их нису чак ни поставили. Они су покушали да објасне постанак света из првобитне гасовите масе или материје, и не покушавши претходно да објасне њено порекло и узрок њеног кретања. Међутим, преко тих питања порекла материје и узрока њеног кретања не може се ћутке прећи. Она и дандањи стоје отворена и траже своје решење. Ево зашто:

Као што смо видели, материјализам учи да је материја самобитна и вечна, тј. да је она сама узрок своје постојању. Међутим, најновија научна проучавања основних елемената материје не оправдавају ово и овакво материјалистичко учење о материји.[5]

Што се тиче природе ове материје, она је у току времена схватана на различите начине.

По учењу грчких атомиста[6] материја се састоји из безброј ситних делића ("атома") различитог облика који су непроменљиви, недељиви и неуништиви. Они се крећу по празном простору васионе и комбинују на различите начине. Све појаве неорганског, органског и психичког света нису ништа друго до резултати различитих комбинација ових најситнијих делића материје. Како се ови најситнији, непроменљиви, недељиви и неуништиви делићи материје на грчком језику зову атоми, то се и философско схватање по коме је сав видљиви и невидљиви свет само плод најразличитијих комбинација атома назива атомизам а његови представници атомисти.

Ово и овакво атомистичко схватање материје не задовољава. Јер, иако је атом најситнији делић материје, он ипак заузима изванредан простор. А све оно што заузима макар и најмањи простор не може бити недељиво. Према томе, и атоми не могу бити недељиви, што је данас поготову доказано и показано.

Да је овакво атомистичко схватање природе основног елемента материје било погрешно, јасно су доказали резултати најновијих научних проучавања атома. По схватању модерне науке атоми су по облику и величини не различити већ слични међу собом. Они нису елементарни и недељиви већ сложени и дељиви. Јер, благодарећи средствима која јој данас стоје на расположењу, модерна наука је успела да разбије атом на ситније делове и у њему открије један нови минијатурни сунчани систем.[7] Проучавајући разбијени атом, наука је констатовала да се он састоји од више ситних делића. Једни од њих сачињавају језгро атома и напуњени су позитивним електрицитетом. То су Јони.[8] Око јона гравитирају други делићи атома који су напуњени негативним електрицитетом. Они се зову електрони.

Број електрона у једноме атому различит је.[9] Електрони се окрећу око јона брзином од више билиона обрта у секунду.[10]

Сваки атом материје садржи у себи извесну количину енергије. То је тзв. Интра-атомска енергија, која је "највећим својим делом нераздвојно везана за састав електрона и протона" и која се "може једино ослободити када се они разруше".[11] **А када се разруше, они ослобађају необично велику енергију.**[12]

Међутим, разрушавање атома није једини пут којим се ослобађа енергија нагомилана у њему. Интра-атомска енергија ослобађа се исто тако и радијацијом или зрачењем.

Но, по тврђењу модерне науке, зрачењем и разрушавањем атома врши се не само постепено или нагло ослобађање њихове енергије, већ исто тако и постепена или нагла еманација, испаравање или губљење њихове масе или материје. Једновремено са

ослобођењем снаге атома врши се и његова дезинтеграција. Атом постепено или нагло престаје да постоји. Тако, на пр., "атоми радијума и других радиоактивних тела временом се распаду у атоме олова и хелиума".[13] Зрачењем, дакле, материја губи од своје тежине; зрачењем она постепено ишчезава, престаје да постоји као материја. Што у овом погледу важи за најмању количину материје - за атом, важи и за највећу - за звезде."[14]

На основу свега досада реченог, јасно је, дакле, да је материјалистичко схватање, по коме су основни елементи материје недељиви, непроменљиви и неуништиви - сасвим погрешно. Јер модерна наука тврди да су ти елементи и дељиви, и променљиви, и уништиви. Према томе и **сама материја је и дељива, и променљива, и уништива**. Самим тим, пак, отпада и материјалистичко тврђење да је материја јединопостојећа, самобитна и вечна. Јер, оно што има свој крај мора имати и свој почетак. А оно што има и почетак и крај не може бити јединопостојеће, самобитно и вечно, пошто је условљено узроком који постоји пре њега и ограничено временом.[15]

Но ако по тврђењу модерне науке материја представља нешто коначно или ограничено и ако она због тога није и не може бити самобитна, већ мора имати узрок свог постојања, онда се нужно намеће питање: **који је узрок постојања материје и постепеног, дуготрајног формирања материјалног света из ње?**

Полазећи од погрешног веровања да је материја самобитна и вечна, материјализам ово питање и не поставља. **Библија, пак, насупрот материјализму, учи да је узрок постојања материје и постепеног, дуготрајног формирања не само материјалног већ исто тако и органског света из ње, једна самобитна и вечна, свесна, осећајна и вољна духовна сила, коју она назива Богом.** Слажући се са тврђењем науке да је првобитна материја, од које је постао сав материјални свет, била хаотична и безживотна, "безоблична и пуста" (1.Мојс.1,2), Библија, за разлику од науке, учи да се над том безобличном и пустом материјом дизао "Дух Божји", тј. духовни праузрок постојања како те саме материје, тако и целокупног видљивог света који ће у току времена из ње настати.[16] На тај начин Библија јасно истиче да је духовна стваралачка свесна и вољна сила несумњиво **реалност** своје врсте и да она претходи материјалном као узрок последици. Према томе, по учењу Библије, **све што постоји није резултат слепог случаја, већ плод планских закона**, у којима је била изражена Божја воља - "нека буде" - којој се материја безусловно покоравала - "и би тако".[17] **Даље, Библија, као и наука, учи да је све што постоји постало постепено**, у етапама, идући од простог ка сложеном, од неорганског - органском, а од органског - духовном и свесном. Разуме се, све ове битне истине о постанку света и свега што је у њему Библија износи језиком који је био једино схватљив за људе онога времена када је она и писана. Тако, на пр., фаза развоја првобитне "безобличне и пусте" материје у низ небеских тела и безброј феномена неорганског и органског света Библија назива "данима", јер је по њеном учењу, "један дан пред Господом као хиљада година, и хиљада година као један дан".[18]

Библија учи, дакле, да је стварању света претходила божанска мисао и божанска воља, да је свет онакав какав је - одраз те мисли и те воље. Да ли је овакво учење Библије о постанку света у супротности са учењем модерне науке о томе? Пустићемо да на ово питање одговори један од највиднијих представника те науке. "Данас је постигнута

сагласност, пише Џејмс Џинс - сагласност која се у физичкој науци претвара готово у једнодушност - у томе да нас ток знања води једној немеханичкој стварности. Свет или свемир почиње да нам личи више на велику мисао него на велику машину. Разум не изгледа више као незвани гост у царству материје. Напротив, ми почињемо да наслућујемо како баш тај разум треба да поздравимо као творца и управљача царства материје. Разуме се, овде није реч о нашим индивидуалним разумима, већ о разуму у коме атоми из којих су настали наши индивидуални разуми постоје као мисли... Ми долазимо до сазнања да свет пружа очевидне доказе за постојање једне силе која му одређује циљ и њиме управља, а која има нечег заједничког са нашим сопственим индивидуалним разумима".[19]

Истина, ни божански ни човечански разум нису нешто што подлежи чулном искуству. Али, зар постоји само оно што подлежи чулном искуству? Зар се из досадањих излагања не види да и сама модерна наука **тврди да је и материја нешто што је у крајњој линији нематеријално, нешто што је у суштини ван домаћаја човековог чулног искуства?** Нису ли исто тако и многе природне силе, којима наука покушава да објасни многе природне појаве, нешто што се не може ни видети, ни чути, ни опипати, ни омирисати, ни окусити? Па ипак све те нематеријалне силе постоје, јер су последице њиховог дејства подложне човековом чулном искуству. По природи тих дејстава човек једино и може да донесе свој суд о природи сила које их проузрокују. Тако, на пр., ако се вратимо на експериментат којим је Плато хтео да на један очигледан начин докаже тачност Кант-Лапласове хипотезе, ми ћемо морати у томе експерименту да видимо не резултат случајног стицаја извесних околности већ планско дело једног мисаоног експериментатора, који је, пре вршења експеримента, припремио све што је за успешно извођење тога експеримента било потребно: и стаклени суд, и воду, и алкохол, и зејтин, и иглу. Платов експериментат је, дакле, мисаоно дело самога Плато-а и он се без свога творца не да ни замислити, а камоли извршити.

А ако се један ситан експериментат, као што је Платов, не може ни замислити, а камоли извршити без једног свесног и вољног експериментатора, онда како ће се не само замислити него и извршити један неупоредљиво крупнији експериментат - експериментат који се врши не у маленом стакленом суду него са огромном космичком масом - ако иза тог и таквог експеримента не постоји један све-мудри и свемоћни експериментатор као што је Бог?

На основу свега досада реченог, можемо закључити да материјалистичко схватање материје и његово учење о постанку света - учење које је "систематски" изложено у Кант-Лапласовој теорији - не задовољава.

НАПОМЕНА:

1. Немачки философ Емануел Кант (1724-1804) изложио је своју хипотезу о постанку света у своме спису *Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels*, 1755, г. Ту његову хипотезу развио је немачки астроном Хершел (1738-1822). Независно од Канта, француски математичар и астроном Лаплас изложио је своју хипотезу о постанку света на крају свога дела *Exposition du systeme du monde*, 1796. г. Како сам Лаплас каже, он је ту своју хипотезу изложио "са неповерењем".
2. Ср. F. Challaye, *Philosophie scientifique et philosophie morale*, p. 123; Librairie F. Nathan, Paris.
3. Ср. К. Керн: *Материјализам и наука*, 1936. стр. 15.
4. Ср.: П. Я. Светлов, *Op. cit.*, стр. 143-144; К. Керн, *Op. cit.*, стр. 16-17; G. Sarfais, *Precis de philosophie scientifique et de philosophie morale*, pp. 253/256, Paris, 1904.
5. Модерна астрономија, на пр., тврди да васиона није бесконачна или неограничена већ коначна или ограничена (Ср. Џемс Џинс: *Звезде и њихова кружења* (превео Ж. Симић), Београд, 1932, стр. 138-139; J. G. Growther, *An outline of the Universe*, pp. 19-20, 1938). По Ајнштајну, "простор се не шири бесконачно, него се свија према самом себи као и Земљина површина" (Џ. Џинс, *Op. cit.*, p. 140). Хабл мисли да запремина васионе износи око 380,000,000,000,000 билион, билион, билион, билиона кубних миља (J. G. Growther, *Op. cit.*, p. 20). Џинс верује да у тој и толикој васиони има онолико звезда колико има зрна песка на свима морским обалама Земље или капљица у плахој киши која би читав један дан пљуштала над целим Лондоном. "А не смемо притом заборавити, вели Џинс, да је једна осредња звезда око милион пута већа од Земље" (Џ. Џинс, *Op. cit.*, p. 148). Сунчева маса је, по Едингтону, тешка 2,000.000.000.000.000.000.000.000 тона (А. С. Едингтон: *Звезде и атоми*, Београд, 1938, стр. 16), а укупна количина материје у целој васиони износи колико и 11.000 милиона, милиона, милиона сунаца (Џ. Џинс, *Op. cit.*, стр. 147).
Па ипак ова огромна количина материје заузима само један врло, врло мали део непрегледног простора васионе. "Човек би помислио, вели Џинс, да би простор, који садржи толико огроман број звезда био страховито претрпан. Напротив, васионски простор је празнији него што се да и замислити. Претпоставимо да само три мушице живе у целој Европи, па чак и у том случају ваздух Европе би био пренасељенији мушицама него што је васионски простор звездама, бар у оним деловима васионе који су нам познати" (Џ. Џинс, *Op. cit.*, стр. 148). И по мишљењу немачког астронома Рима, материја је само изузетак у васиони. "Однос целокупне материјалне масе свих небеских тела према целокупном материјалном простору у свемиру једнак је односу који постоји између дванаест глава од чиоде и целокупног простора Немачке царевине" (К. Керн, *Op. cit.*, стр. 14).
6. Леукип (око 450 год. пре Христа); Демокрит († 360 г. пре Хр.); Епикур (341-270 г. пре Христа). Атомизам је бранио и латински песник Лукреције (95-51 г. пре Христа).

7. Ср. Џ. Џинс, *Op. cit.*, стр.87; F. Challaye, *Op. cit.*, 117.
8. Ако је језгро атома састављено само од делића водоника, онда се зове протон.
9. У атому уранијума има 92, у атому сребра 47, а у атому алуминијума 13 итд.
10. По Др. П. А. М. Дирацу, електрони се крећу око празног простора, јер протон уствари и не постоји. Дужина пречника једног атома варира од један до пет десетмилионитих делова милиметра, А ако би се атом водоника, који се састоји свега из једног протона и једног електрона, и сматра се првобитним атомом од кога су сви други постали, увећао десет хиљада милијарди пута, онда би његов протон представљао лоптицу, чији је полупречник дугачак свега један полустоти део од милиметра. На километар одстојања од овог протона, кретао би се у кругу око њега електрон који представља лоптицу са пречником од једног сантиметра (Ср. F. Challaye, *Op. cit.*, p. 118). Ако су атоми свих досада познатих тела само различите комбинације атома водоника, онда и целокупна материја васионе није ништа друго до збир атома водоника (Ср. F. Roussel et Mne D. Roussel, *Traite elementaire de philosophie*, pp. 132-134, Paris, 1935).
11. А. С. Едингтон, *Op. cit.*, стр. 78.
12. Тако, на пр., "уништење обичне водене капи омогућило би нам да располажемо моћи од 200 коњских снага у току једне године дана" (А. С. Едингтон, *Op. cit.*, стр. 81). Ако би један грам радијума експлодирао одједанпут, онда би топлота, која би се том приликом развила, била довољна да загреје 10,000.000 литара воде до 100 степени (К. Керн, *Op. cit.*, стр. 13). А ако би количина радијума који експлодира била тешка не један него тридесет грама, онда би њена експлозија изазвала светлост и топлоту равну светлости и топлоти једног великог вулкана (Ср. J. G. Growther, *Op. cit.*, pp. 114-115). Уосталом, најновије атомске и водоничне бомбе показују страховиту енергију коју садржи у себи атом.
13. Sir James Jeans, *The Mysterious Universe*, p. 18. Cambridge, 1937.
14. "Да звезде губе своју масу зрачењем несумњиво је, вели Едингтон. Сунце годишње губи 120 билиона тона... Најмањи делићи предају једни другима своју енергију и престају да постоје". Зато се Едингтон, иако "прилично очајан" због тога, одлучује да прими теорију о "уништењу материје", тј. теорију по којој је материја не недељива, непроменљива и неуништива, већ дељива, променљива и уништива (С. А. С. Едингтон, *Op. cit.*, стр. 79-96). Џинс, пак, са своје стране пише: "Модерна наука се јако удаљила од старог мишљења по коме је васиона била само збир чврстих комадића материје у којој су се таласи зрачења повремено појављивали као нешто случајно" (Sir James Jeans, *The Mysterious Universe*, p. 39). Јер, "материјална васиона изгледа да пролази као бајка коју смо слушали, која као визија ишчезава у ништавило" (Џ. Џинс: *Звезде и њихова кружења*, стр. 151).
15. Ср. J. G. Growther, *Op. cit.*, p. 1.
16. 1.Мојс.1,2.
17. 1.Мојс.1,3-30.
18. 2.Петр.3,8.
19. *The Mysterious Universe*, p. 137.

б) МАТЕРИЈАЛИСТИЧКО УЧЕЊЕ О ПОСТАНКУ ЖИВОТА

По мишљењу модерне астрономије однос између величине наше Земље и величине целокупне космичке материје је исти као и однос између милионитог дела једног зрна песка и песка свих мора у свету.[1] Или, по једном другом упоређењу, наша је Земља "мања - и то знатно мања - од тачке над словом ј у нашој библиотеци од пола милиона књига".[2] Та и толика наша Земља била је најпре усијана маса. Колика је била топлота те масе може се наслућивати по садањој топлоти Сунца, од кога је наша Земља и постала. Садања топлота Сунца, пак, износи: у центру Сунчеве масе око 40.000.000° а на њеној периферији око 6000°.[3] Разуме се, оваква топлота једног небеског тела искључује могућност постојања ма каквог живота на њему.[4] Према томе, ни на нашој Земљи није могао постојати никакав живот све док је она била у усијаном стању. Па ипак, неоспорна је чињеница да данас на нашој Земљи постоји живот. Кад је он постао, где је он постао, и како је он постао?

На питање о пореклу живота на Земљи неки научници су покушали да одговоре хипотезом, по којој је живот дошао на нашу Земљу са стране - са неке друге планете, помоћу метеора, или из космичког простора, који је испуњен животним клицама.[5]

Ова хипотеза, чак и када би се примила као тачна, не би решила проблем постанка живота. Јер она би нам, у најбољем случају, могла да објасни само начин на који је живот пренет на нашу Земљу, али самим тим не и начин на који је он уопште постао. Према томе, чак када би се ова хипотеза примила као тачна, питање порекла живота уопште остало би отворено. Но ова хипотеза није ни тачна.[6]

Отуда, по схватању многих научника, живот није дошао на нашу Земљу са стране него је постао на њој и то од оних истих елемената од којих се и она сама састоји. То стварање живота од материјалних или неорганских елемената саме наше Земље није се, кажу они, извршило под утицајем какве свесне натприродне духовне силе, како то учи Хришћанство, већ једино и искључиво под утицајем слепих природних сила. Живот на нашој Земљи, дакле, није плод једне разумне планске делатности већ резултат случајног стицаја околности - дело неразумне и бесвесне игре безживотних механичких природних снага. Зато је ово и овакво схватање о пореклу живота на Земљи познато у науци под именом **механистичко схватање живота.** По њему, дакле, између мртве или неорганске материје и живота, тј. живих бића - од ћелице до човека - нема никаквих битних разлика. Живот као нешто специфично, нешто одвојено и независно од мртве или неорганске материје не постоји. Он није ништа друго до супојава случајне комбинације извесних материјалних елемената. Он није постао по претходном разумном и циљном плану, већ спонтано или самоникло - он се некада, негде и на неки начин сам зачео, Зато је механистичко схватање живота познато и као **хипотеза о самозачећу или спонтаном постанку живота из мртве или неорганске материје - generatio aequivoca или generatio spontanea.[7]**

КРИТИКА МАТЕРИЈАЛИСТИЧКОГ УЧЕЊА О ПОСТАНКУ ЖИВОТА

Хипотеза о самозачећу или спонтаном постанку живота из мртве или неорганске материје владала је у научном свету све до 1858. године. Те године, пак, француски хемичар Луј Пастер[8] експерименталним путем доказао је немогућност самозачећа или постанка живих бића из мртве или неорганске материје. Сви његови, више пута поновљени, покушаји да у води у којој је претходно уништен сваки траг живота добије инфузорије, само и искључиво дејством спољашњих природних сила на воду, нису успели. На основу ових и оваквих својих савесно припремљених и изведених експеримената, Пастер је с правом закључио да живе клице не постају и не могу спонтано постати из мртве или неорганске материје. Оне постају и морају постајати само и искључиво из других живих клица. Живот се рађа само из живота; узрок појаве једног живог бића мора да буде само друго живо биће. Отуда Пастерово правило: **Omne vivum ex vivo**. Ове оправдане Пастерове закључке морали су временом да приме и сви други озбиљни научници. И тако, после Пастерових убедљивих експеримената, престиж хипотезе о самозачећу или спонтаном постанку живота, у њеном првобитном облику, данас је потпуно покопан. Јер она "у свом голом облику има нечега фрапантно простог" чак и за оне који, и после Пастера, заступају и бране механистичко схватање живота.[9]

Али, са напуштањем хипотезе о самозачећу или спонтаном постанку живота из мртве или неорганске материје представници механистичког схватања живота нису се у исто време одрекли и сваког даљег покушаја да порекло живота нађу не у живом него у мртвом. Тако, на пр., **амерички палеонтолог Осборн претпоставља да је живот постао из такозваних био-елемената**, тј. из елемената из којих се састоји животна супстанца. По влажним пукотинама стена и земље, у слатким водама језера и на обалама првобитних мора, ови су се елементи, у току времена, скупљали најпре у облику колоида,[10] а пре више десетина милиона година и у облику живих ћелица. Према томе, живот је постао од биоелемената, а непосредно од колоида. Колоиди су дакле "корен из кога је изникао животни процес".

Међутим, ова Осборнова хипотеза у суштини није ништа боља од хипотезе о самозачећу или спонтаном постанку живота из мртве материје, јер и једна и друга не виде извор у живом него у мртвом, пошто колоиди нису ништа друго до мртва материја. Према томе, при решавању проблема постанка живота Осборнова хипотеза стоји пред истим несавладљивим тешкоћама пред којима је стајала и које није могла да уклони хипотеза о самозачећу или спонтаном постанку. На тај начин, разлози који споре тачност једне, споре и тачност друге, јер ни једна ни друга не успевају да уклоне велику разлику која постоји између мртве материје и живих бића. Јер, ни дандањи за науку "тачни кораци еволуције од колоида до живе ћелице још нису познати".[11]

Разлике, пак, које наука констатује између једног живог бића и мртве или групе материје следећи су:

"Груба материја није ни осетљива, ни обдарена правим спонтаним кретањем. Ако се увећава, она се мора увећавати само додавањем делова, као што се увећавају кристал и гомила песка, која увећава своју масу само онда када се на њу наспе једна нова количина песка. Жива материја, пак, расте на тај начин што у себе уноси из спољашњег света супстанце одређене за њену исхрану; и то не ма какве супстанце и у ма каквом њиховом стању и количини, већ супстанце у сразмери која обезбеђује њихову асимилацију, њихово претварање у циљу искоришћавања, излучивања њихових штетних остатака и растење путем надокнађивања губитака.

"Оно што није живо не умножава се. Ако се дели, онда сваки од њега одвојени елемент остаје оно што је био. Маса онога што није живо може да се повећава, смањује или траје неодређено, јер све ове промене погађају ову масу споља. Живо се, пак, дељењем множи и расплођава. Наслеђем оно преноси своја својства на своје наследнике. Но, оно не може да расте, да се смањује и да траје преко извесне границе - границе њихове организације или склопа.

"Оно што није живо састављено је из делова који су слични једни другима; у кристалу све је од кристала, а у камену све је од камена. У живоме пак - и то чак и у ћелији - постоји диференцирање елемената и функција.

"Најзад, живо има увек један јасно одређени облик, бар од оног момента када почиње да се уистину организује. Једноћелична бића, због непрекидних размена које одржавају са спољним светом, могу да имају само једну неодређену и непостојану форму. Па ипак та форма постоји: та су бића ограничена у простору, засебна, растављена и имају одређене спољашности. У системима више организације форма добија одређеност, постојаност и различност које јасно карактеришу врсту". "Организација и форма су дакле два нераздвајива појма који се напоредо развијају. Оне имају свој почетак у самоме животу "који их ствара и удешава. Оне су израз животне активности".[12]

Сви досадањи покушаји науке да уклони ове разлике на резултате случајне комбинације материјалних елемената, да у њима открије само непредвиђене последице слепе игре бесвесних физико-хемијских природних сила - остали су без успеха. Напори њених претставника да у својим лабораторијумима, путем вештачке синтезе физико-хемијских елемената, створе живи организам, све до данас, нису дали никакве резултате.[13]

Покушавајући да проблем постанка живота на земљи реше чисто физико-хемијским средствима, претставници механистичког схватања живота у науци наилазе на несавладљиве тешкоће. Јер је очевидна чињеница да се живо биће никако не може свести на једну обичну физико-хемијску машину. У томе бићу, у његовом животу постоји нешто што упорно пркоси сваком чисто механистичком објашњењу и што се никада не може ухватити ни у какве физико-хемијске формуле; нешто што припада искључиво њему као живом бићу; нешто што одређује циљ и даје смисао његовим поступцима. Ако би се, дакле уопште и могло говорити о живом бићу као о машини, онда би се морало рећи да је то биће машина која функционише не насумце и без икаквог смисла, већ машина која функционише у једном сасвим одређеном циљу, без обзира на то да ли је она увек свесна тога циља или не. А машина која функционише у једном одређеном циљу мора да има

како једног поузданог машинисту, који њоме управља и одређује јој циљеве, тако и једног разумног и свесног конструктора који јој је омогућио постојање.[14]

Механистичко схватање живота и долази у сукоб са очигледним чињеницама, јер негира постојање једног оваквог машинисте и једног оваквог конструктора машине - живог бића. Но баш зато што свесно пориче постојање такоређи опипљивих факата, ово **механистичко схватање живота је напуштено од свих оних претставника науке чија способност за објективније констатовање и непристрасније објашњење неоспорних природних чињеница није спутана и ограничена многобројним теоријским предрасудама или предубеђењима.** Ослобођени мехамистичких предрасуда и предубеђења о пореклу живота из мртве материје, ови претставници науке уче да то порекло живота у живим бићима не треба тражити у мртвој материји него у једном посебном извору живота - у једном животном принципу. Првобитна жива ћелица није резултат случајне комбинације извесних елемената мртве материје, већ плод стваралачке снаге тог стваралачког принципа. Стварајући жива бића, животни принцип у исто време одређује им и правац делатности, која обезбеђује како животну еволуцију тако и органску целину ових бића. Према томе, једно живо биће није живо због тога што је снабдевано животним органима, него је оно снабдевано животним органима због тога што је живо. Није, дакле, живот једнога бића условљен његовим животним органима, већ су животни органи тога бића условљени животом. Живот није последица; он је, у правом смислу речи, узрок.[15] "Оно је битно у области живота, каже Клод Бернар,[16] оно што не припада ни физици ни хемији, то је **мисао водиља** животне еволуције".[17] У органском свету све се дешава као да животним феноменима управља једна мисао - мисао о одржању организма и врсте.[18] Немачки научник Ханс Дриш, као и Аристотел, назива животни принцип ентелехијом.[19]

Због тога што извор живота у органским бићима види у животном принципу, ово и овакво схватање се зове **виталистичко схватање живота** или **витализам**, а његови претставници - **виталисти**.

Међутим, у тражењу узрока живота живих бића ван мртве материје, виталисти не иду до логичког краја. Јер, по њиховом мишљењу, животни принцип који је створио живу ћелицу и друга жива бића, иако није материјалне природе, није исто што и дух. По једнима, он је нешто што је ближе материји него духу; по другима, пак, напротив, он је нешто што је ближе духу него материји. Али ни по једнима ни по другима он се не истоветује ни са материјом ни са духом. Отуда **витализам одбацују и доследни материјалисти и доследни спиритуалисти**,[20] Материјалисти га одбацују зато што он тражи извор живота ван мртве или неорганске материје, а спиритуалисти зато што мисле да је, поред душе, такав животни принцип непотребан за објашњење постанка живота у живим организмима. Тражити то објашњење не у души него у виталистичком животном принципу не значи упростити него без икакве стварне потребе компликовати проблем односа материје и духа - тела и душе - а самим тим и проблем постанка живота у живим бићима.[21] Према томе, ни витализам не даје један задовољавајући одговор на питање: кад је, где је и како је постао живот, тј. кад је где је и како је постала првобитна жива ћелица као најелементарније видљиво живо биће?

Али ако се узрок живота живих бића не налази и не може наћи ни у мртој материји ни у виталистичком животном принципу, он се мора тражити и наћи другде. **Хришћанство учи да се тај узрок мора тражити и може наћи једино у Богу**, јер он ван Бога нити постоји нити може постојати. До овог и оваквог закључка се мора доћи ако се при изналажењу узрока живота употреби индуктивни метод, тј. ако се иде од факта - његовом објашњењу, од последице - њеном узроку. Тако, на пр., неоспоран је факт да не само у живој ћелији него исто тако и у сваком другом организму постоји инстинкт или нагон, тј. "способност да се дела тако како би се постигли извесни циљеви без њиховог предвиђања и претходног васпитања за њихово постизање".[22] А главни циљ целокупне инстинктивне делатности свих организама је одржање живота индивидуе и врсте. Како мртва материја не зна за инстинкт, то он и не може бити супојава нарочито случајне комбинације извесних њених елемената. Напротив, инстинкт је онај животни фактор који нагони најразноврсније организме, да живе и делају не насумце већ по једном одређеном плану и са једним одређеним циљем - да се развијају, хране и множе како би се одржали у животу. Према томе, ако је, по мишљењу претставника механистичког схватања живота један организам - једна машина, онда је инстинкт или нагон један нематеријални или духовни машинист који управља тим организмом - машином и одређује му сврху делатности и кретања. Одакле је тај нематеријални или духовни машинист дошао у ту такозвану машину - организам и учинио је оним што је - живим организмом а не мртвом комбинацијом елемената мртве материје?

Ово питање **претставници механистичког схватања живота** и не постављају. Јер, доследни своме основном начелу да је мртва или неорганска материја једина стваралачка реалност, они **и не говоре о инстинкту као главном животном фактору**. "При проучавању биолошких чињеница, они желе да брутално примене поступке оног истог експерименталног метода који се употребљава у физици и хемији, где не може ни бити речи о инстинкту. Да би у томе успели они су били приморани да инстинкт или нагон код живих бића или потпуно занемаре или пак да га сматрају као нешто некорисно или непотребно". Но, јесу ли претставници механистичког схватања живота "овлашћени **чињеницама**" да "ампутирају или избаце из проучавања живота један од његових делова који би доиста могао да буде његов битни део?"[23]

Тај битни део сваког организма или сваког живог бића јесте нешто живо, нешто без чега један организам или једно живо биће и не би било оно што је - не би било живи организам или живо биће; не би било - живот. А ако живот може доћи само из живота - *omne vivum ex vivo* - онда ко је живи творац битног, живог дела сваког организма или живог бића? Пошто, као што смо видели, тај творац није и не може бити ни мртва или неорганска материја ни виталистички животни принцип, онда се нужно намеће логички закључак да тај творац мора бити једна виша стваралачка духовна жива сила. Јер се без постојања једне такве силе као узрока његовог постојања живот са свима његовим манифестацијама не би могао ни схватити ни објаснити.

По хришћанском учењу, та и таква сила оличена је у вечном, самобитном, свезнајућем и свемогућном Богу, који је творац и промислитељ свега што постоји, Створивши из ничега мртву материју, а из мртве материје сва небеска тела па и нашу Земљу, Бог је створио и живот на њој. Па као што је физичком свету дао физичке законе по којима ће се

управљати, Бог је органском свету или свету живих бића дао биолошке законе или законе живота, по којима ће он живети да би остварио свој Богом дани животни циљ.

Према томе, **по хришћанском учењу**, Бог је не само творац свега видљивог, физичког света већ исто тако и **творац свега живота** на њему, јер је Он "**извор живота**",[\[24\]](#) и **сам живот**.[\[25\]](#)

НАПОМЕНА:

1. Ср. J. Jeans: The Mysterious Universe, p. 3.
2. Џ. Џинс: Звезде и њихова кружења, стр. 214.
3. А. С. Едингтон, Op. cit., стр. 7.
4. J. Jeans, The Myst. Universe, p. 2.
5. Енглески физичар Лорд Келвин је, на пр., претпостављао да је живот пренесен на Земљу метеором, док је шведски физичар Арениус учио да су животне клице пренесене из свемира на Земљу помоћу притиска светлости.
6. Јер, најпре, испитивање на Земљу палих метеора доказује да на њима нема никаквог трага о животу и да њихов састав онемогућава постојање ма каквог живота на њима. Затим, ако би на метеорима и постојао ма какав живот, он не би могао стићи до наше Земље, јер метеори падају на њу као усијане масе, чија велика топлота мора да уништи сваки живот на њима. Исто тако, свемир не само да није пун животних клица, него је, како каже Џинс, непријатељ живота. "Највећим својим делом, каже овај енглески научник, празан простор је тако хладан да би се сваки живот у њему смрзао. Највећи део материје у простору, пак, тако је топао да онемогућава ма какав живот на њему. Кроз простор пролазе зраци различитих врста који непрестано бомбардују астрономска тела и од којих су многи не само непријатељски него и разорни по живот" (J. Jeans, The Mysterious Universe, p. 3). Најзад, ако је "живот који постоји на нашој Земљи једини у сунчевој породици" (Џ. Џинс, Звезде и њихова кружења, стр. 58), и ако он није постао на самој Земљи него је дошао са стране, онда како је он могао да савлада све космичке препреке које су претиле његовом опстанку и да под притиском светлости дође на нашу Земљу?
7. Доказе за тачност ове своје хипотезе представници механистичког схватања живота налазе у чињеници да је ћелица, која је све до данас остала као једина основна или првобитна форма живота која је чулном искуству подложна,

састављена од елемената који се налазе у мртвој или неорганској материји. Тако, на пр., протоплазма, која је најглавнији и најважнији део ћелице - "материјална база живота" - садржи у себи протеин или беланчевину, у којој се налази око: 50 процената угљеника, 7 процената водоника, 20 процената кисеоника, 20 процената нитрогена или азота, 2 процената сумпора и 1 проценат фосфора (J. G. Growther, Op. cit., Glossary: Protoplasm, Proteins). Жива ћелица је, дакле, плод нарочите комбинације извесних елемената мртве или неорганске материје. А како жива бића нису ништа друго до нарочите комбинације живих ћелица, то и сва та жива бића, у крајњој линији, нису ништа друго до резултати различитих комбинација извесних елемената мртве или неорганске материје. Жива ћелица пак као производ целокупног живота постала је спонтано.

8. Рођен 1822, а умро 1895.
9. Wilhelm Bolsche, Порекло човека, стр. 108.
10. Колоиди су ултрамикроскопски делићи чији пречник варира од двадесетохиљадита до двадесетомилионита дела једнога инча, који има 2,54 см. Различити су по величини - мањи су од зрна песка, али већи од молекула. Њихова делатност је далеко сложенија од делатности простих атома и молекула. Колоиди се тако зову по густој пихтијској супстанци која је добила своје име од грчких речи kolla (лепак), туткало и eidos (идос) облик, форма. Ср. F. Pahores, L'epanouissement de la vie, p. 162, Paris, 1938; J. G. Growther, Op. cit., pp. 158, 162 и Glossary: Colloid).
11. J. G. Growther, Op. cit., p. 163.
12. F. Palhories, Op. cit., 105-106.
13. Јер мокраћа, алкохол и нека друга уља које су претставници науке створили у својим лабораторијумима, не претстављају ништа живо; они нису ништа друго до мртва материја коју луче жива бића. А када су научници покушали не да створе беланчевину него само да је анализирају физико-хемијским средствима, она је престала да буде оно што је. Под утицајем физико-хемијских узрока, беланчевина је не само променила своју природу или својства, већ је била разорена (Ср. F. Roussel et Mme Roussel, Op. cit., pp. 152, 156 и 160). По мишљењу Леконт Ди Ноија, хемија, која је својим "бруталним методама" разбила ћелицу - тај "слабачки и чудесни цин - молекул, који није открио своју тајну" - стоји пред њеним комађем онако исто обезоружана као што је обезоружан ковач који, пошто је ударцем чекића разбио фонограф у комаде, покушава да састављањем тих комада од дрвета, бакра, цинка и каучука понова оживи глас Каруза (F. Roussel, et Mme Roussel, Op. cit., pp. 156-157).
14. Ср. F. Roussel et Mme Roussel, Op. cit., p. 159.
15. Ср. Malapert, Lecon de philosophie, tome II, p. 453; Paris, 1918.
16. Француски физиолог, рођен 1813 а умро 1878.
17. F. Challaye, Op. cit., p. 133.
18. Ibid., p. 133.
19. По Дришу, ентелехија је беспросторни, нематеријални, индивидуални животни принцип који обуставља, регулише и уобличава енергије; она је једна природна покретна сила, оно што је постојано у индивидуалитетима организма. - (Rudolf Eister: Handwörterbuch der Philosophie, S. 173, Berlin, 1922). Код Аристотела (384-322 пре Хр.) ентелехија је "активни принцип који оно што је могуће ствара затим

усавршава и, најзад, од тога прави циљ свога живота" - М. Вујаклија; Лексикон страних речи и израза, 1936. стр. 391: ентелехија.

20. Спиритуализам је "метафизичко схватање по коме је оно што стварно постоји, у својој суштини, духовне природе, духовна супстанција састављена од духовних бића, а тела само претставе или појаве једне чисто духовне стварности"... - М. Вујаклија *Op. cit.*, стр 1097: спиритуализам.
21. Ср. Р. Malapert, *Op. cit.*, pp. 454-455.
22. William James, *Psychology (Briefer course)*, London, 1920, p. 391.
23. F. Roussel et Mme Roussel, *Op. cit.*, p. 161.
24. Ср. Пс.36,9; Јн.1,3-4.
25. Јн.14,6.

в) МАТЕРИЈАЛИСТИЧКО УЧЕЊЕ О ПОСТАНКУ ЖИВОТИЊСКИХ ВРСТА

Зна се да на нашој Земљи има око шест стотина хиљада животињских врста,^[1] а мисли се да је њихов број још и далеко већи. Како су оне постале?

На ово питање претставници биологије дају различите одговоре.

По мишљењу једних претставника ове науке све животињске врсте постале су свака за себе и као различите трају непрекидно, тј. постојане су и неизменљиве. Овакво учење о пореклу и природи животињских врста зове се **фиксизам**.^[2] Његови најглавнији претставници били су Лине^[3] и Кивије.^[4]

Насупрот овом фиксистичком схватању проблема постанка животињских врста други претставници биологије уче да су све животињске врсте постале само из једне или из неколико врло простих првобитних или основних животињских врста, које су се у току времена постепено мењале и развијале у све сложеније и сложеније нове животињске врсте. Учење о оваком постанку животињских врста зове се **Трансформизам**^[5] или **еволуционизам**.^[6]

Трансформизам или еволуционизам који учи да се преображавање или развој простијих и нижих животињских врста у сложеније и више, врши искључиво под утицајем слепих механичких природних сила и без икаквог одређеног циља зове се **механички трасформизам или еволуционизам**. Он је познат и под именом **тихогенеза**.^[7]

Трансформизам или еволуционизам, пак, који учи да се то преображавање или тај развој збива ие случајно него по једном утврђеном плану и са једним одређеним циљем зове се **теолошки трансформизам или еволуционизам**.

Оснивачи и главни претставници механичког трансформизма у модерној биологији[8] били су **Ламарк**[9] и **Дарвин**. [10]

Ламарк је учио да су све животињске врсте постале постепеним развојем незнатног броја врло простих основних органских типова. Ово постепено развијање простих организама у све сложеније и сложеније органске врсте - најпре биљне па онда и животињске - јесте резултат утицаја који на организме врше спољни услови живота или средина у којој они живе и реакције ових организама на тај утицај, Јер ако је истина да сваки организам има у себи животну моћ, која је главни унутарњи узрок његове делатности, исто тако је истина да природа и успех те делатности једнога организма у многومه зависи од утицаја који на тај организам врше спољашњи услови или средина у којој он живи. Да би се под тим условима могао да одржи, организам мора да им се прилагоди, тј. да своју делатност подеси према њима. А да би своју делатност подесио према спољашњим условима свога живота, организам треба да буде снабдевен органима који су му за то потребни. Отуда, под притиском осећања потребе да своју делатност подеси према спољашњим условима живота средине у којој се налази, организам ствара потребне органе и непрекидном вежбањем развија их, усавршава и јача. А како се средина или спољашњи услови живота организма непрестано мењају, то се, напоредо са мењањем те средине или тих услова, мењају и органи тога организма: потребни се непрестано развијају, усавршавају и јачају, а непотребни слабе, закржљавају и атрофирају. Тако, на пр., врат у жирафе је дугачак јер га је она непрестано истезала, да би могла да дохвати са високог дрвећа лишће којим се храни. Код кртице очи су потпуно закржљале, јер она не осећа потребу за њима, пошто живи у савршеној тами. Према томе, главни фактори или узроци трансформирања или еволуирања основних простих органских типова у многобројне сложене животињске врсте јесу: средина, потреба и навика. Особине или својства, пак, које различити организми стекну у току свога живота преносе се на њихове потомке наслеђем.

Ово и овакво Ламарково учење о пореклу или постанку животињских врста познато је у биологији под именом **ламаркизам**. Ламаркизам је остао незапажен све до 1859. г. када се појавило Дарвиново чувено дело "**О постанку врста**". [11]

Дарвин је учио да је Ламарк био у праву када је сматрао да су сви организми - биљни као и животињски - постали постепеним трансформирањем четири до пет првобитних органских типова, а можда и само једног јединог таквог типа. Исто тако Дарвин није спорио ни важност утицаја који су на ово постепено трансформирање органских бића вршили како употреба или вежбање њихових органа тако и преношење њихових стечених особина наслеђем. Само, док је утицај ових фактора на трансформирање различитих организама, по Ламарку, најглавнији, дотле је он, по Дарвиновом мишљењу, спореднији - другостепени. Јер, Дарвин је учио да је најглавнији фактор овога трансформирања такозвана **природна селекција** или **природно одабирање**.

До овога закључка Дарвин је дошао на основу добро познате чињенице да се код домаћих животиња и питомих биљака дешавају органске промене које се преносе наслеђем. Захваљујући овој чињеници, одгајивачи домаћих животиња и питомих биљака успели су да укрштањем вешто изабраних примерака и биљака добију многобројне њихове варијетете или подврсте. На тај начин они су добили многобројне варијетете коња, паса, голубова, цвећа, дрвећа итд. Овакав начин добијања разних органских варијетета зове се **вештачка селекција** или **вештачко одабирање**. Из констатације да постоји вештачка селекција, Дарвин је закључио да постоји и **природна селекција**. Само док се вештачка селекција врши свесно и по једном унапред утврђеном плану, дотле се природна селекција врши бесвесно и без плана; она није дело једног разумног и свесног узрока, већ случајни и бесциљни резултат дејства слепих механички природних сила. По Дарвину, улогу коју у вештачкој селекцији игра разумни и свесни одгајивач, у природној селекцији игра борба коју органска бића воде међу собом ради обезбеђења средстава потребних за одржавање њиховог живота. Та борба се зове **борба за живот или опстанак**.[\[12\]](#)

Борба за живот или опстанак је, по Дарвину, један неопходност, наметнута органским бићима самом природом. Јер органска бића се множе тако брзо да земља није у стању да свима њима пружи довољна средства за њихово одржавање у животу. Отуда, да би обезбедила потребна средства за живот, сва органска бића су силом прилика приморана да се међусобно боре и уништавају. У овој њиховој међусобној борби око најнужнијих средстава за живот побеђују само она органска бића која су за успешно вођење ове борбе најбоље оспособљена. Органска бића, пак, која су за ову борбу неоспособљена бивају у њој побеђена и уништена. Ову борбу, дакле, надживљавају само најспособнија органска бића. Под способношћу једног органског бића да успешно води борбу за свој живот или опстанак и да је надживи, не треба разумети само његову физичку снагу. Напротив, у његовој борби за живот или опстанак, једноме организму, поред његове физичке снаге, много помажу и његова друга својства као што су: окретност, лукавство, боја итд. Најспособнија **органска бића** која су у борби са другим органским бићима стекла извесне способности и ову борбу надживела, те **стечене способности преносе на своје потомке наслеђем**. На тај начин **сама природа врши селекцију или одабирање** између многих органских бића у њој и омогућава опстанак и развој само најспособнијим од њих. Према томе, најглавнији фактори постепене трансформације органских бића и стварања њихових различитих врста јесу природна селекција или природно одабирање и наслеђе.[\[13\]](#)

Као што смо већ видели, један део овога учења о постанку животињских врста Дарвин је позајмио од Ламарка. Исто тако није оригиналан ни онај део Дарвиновог учења у коме се говори о борби за живот или опстанак, коју органска бића воде међу собом. На идеју о овој борби и њеној улози у животу органских бића Дарвин је дошао тек када је прочитао дело "**Есеј о становништву**", у коме је енглески економист Малтус[\[14\]](#) изложио своје схватање о неминовности борбе међу људима, пошто се њихов број на земљи увећава у геометријској, а средства за одржавање њиховог живота у аритметичкој прогресији. Према томе, оно што је једино ново у Дарвиновом објашњењу трансформације органских бића и постанка животињских врста то је његово учење о природној селекцији или природном одабирању. Дарвиново схватање и решење проблема постанка животињских врста познато је под именом **дарвинизам**, а његове присталице под именом **дарвинисти**.

Дарвинисти су у току времена развили и популарисали учење свога учитеља тако и толико, да је оно постало - и све до данас остало - најраспрострањенија и најпознатија научна хипотеза за објашњење постанка животињских врста. Штавише, неки од њих су отишли и корак даље: они су у природној селекцији видели не само најглавнији него и једин фактор трансформације органских бића. Противу овако погрешног схватања и тумачења његових идеја протествовао је сам Дарвин. Присталице овако погрешно схваћеног дарвинизма зову се **неодарвинисти**.^[15] Насупрот њима, изван број биолога вратио се ламаркизму и учио да је главни фактор трансформације органских бића не природна селекција него прилагођавање организма њиховој средини или спољашњим условима њиховог живота. То су били **неоламаркисти**.

КРИТИКА МАТЕРИЈАЛИСТИЧКОГ УЧЕЊА О ПОСТАНКУ ЖИВОТИЊСКИХ ВРСТА

По учењу механичког трансформизма или еволуционизма, које је изложено у ламаркизму и дарвинизму, главни фактори или чиниоци постанка животињских врста јесу:

- а) Утицај који на органска бића врши њихова средина или спољашњи услови њихова живота;
- б) Осећање потребе органских бића да се том утицају прилагоде;
- в) Борба органских бића за њихов опстанак;
- г) Преношење стечених особина органских бића наслеђем; и
- д) Природна селекција или природно одабирање.

Какав је прави или стварни утицај ових фактора или чинилаца на трансформирање органских бића; шта се може рећи о њиховој правој или стварној улози у образовању различитих животињских врста?

Пре свега треба констатовати да је трансформирање органских бића као и постојање њихових различитих врста факт који се не може спорити. Проучавање тога факта је предмет науке, а за његово објашњење постоји више научних хипотеза.

Механички трансформизам или еволуционизам је само једна од њих. Да ли она убедљиво објашњава узроке постојања овога факта?

Једна научна хипотеза треба да буде верни одраз чињеничког стања које је створила наука при проучавању једне одређене групе природних феномена. А како при проучавању тих феномена наука долази све до новијих и новијих чињеница, тј. како се са развојем науке мења и чињенично стање које она ствара, то се напоредо са променама тога стања морају мењати и научне хипотезе које треба да га научно објасне.

Што важи за друге научне хипотезе, мора важити и за биолошке: и оне се морају мењати према стварним резултатима које биологија постиже у различитим периодима свога развоја.[16]

Да ли хипотеза механичког трансформизма или еволуционизма потпуно убедљиво објашњава постанак оних животињских врста за које савремена биологија зна?
Одговор на ово питање мора бити одречан. А ево зашто.

Прво, **утицај средине или спољашњих услова живота** једног органског бића - климе, хране, светлости итд. на његово преображавање или развијање **није ни издалека онако јак и судбоносан како је то погрешно представљао Ламарк**. Сам Дарвин, као што смо видели, том утицају у овом погледу приписује другостепени значај.

Друго, иако је неоспорно да употреба или вежбање већ постојећих органа живих бића те органе јача и развија а неупотреба или невежбање слаби и дегенерише, ипак је **сасвим неоправдано тврђење да је сама потреба једног органског бића за извесним органом творац тога органа**. Јер, такво стварање једног новог органа нико никада није утврдио. Поред тога, по принципу такозване органске корелације[17] стварање једног новог органа у организму морало би изазвати промене и код других органа тога организма. Међутим, то се не може допустити.[18]

Треће, **улога коју борба органских бића за њихов оп-станак у животу игра у њиховом преображавању или развијању** не само није онако позитивна како је то Дарвин погрешно учио, него **је јако негативна**. У овом погледу она више разара него што ствара. Јер у тој борби често пута побеђују и њу надживљују не најјача и најспособнија већ најслабија и најнеспособнија органска бића. Тако, на пример, док су мамути, бизони и друге огромне животиње одавна изумрле, дотле глисте, стенице, ваши као и многи други микроорганизми[19] и дандани живе и нагло се множе. А која од ових органских бића представљају већи прогрес на путу еволуције органског света није тешко погодити. Зар многобројни сукоби и ратови не уништавају баш најјаче и за живот најспособније чланове једне људске заједнице? И који је то сукоб или рат - па чак и онда када је најпобедоноснији - који у биолошком погледу значи добит за оне који су га водили и у њему учествовали? Усто, неоспорна је чињеница да се многобројна органска бића не одржавају у животу узајамном непоштедном борбом већ свестраном сарадњом и међусобним помагањем. Поред борбе за опстанак, у биљном и животињском свету постоји и такозвана **симбиоза**[20] или "заједнички живот заснован на узајамној помоћи" разних органских бића. У природи "познајемо хиљаде стварних случајева оваквих симбиоза".[21] Тако, на пример, "ако кроз тело лишјаја направимо танак попречан пресек и посматрамо под микроскопом, видећемо зелене лоптице, обавијене безбојним концима. Зелена телашца су **алге**, а они безбојни конци су гљиве. Према томе, тело лишјаја граде: алга и

гљиве. Шта је натерало ову зелену алгу и безбојну гљиву да се удруже? Многе алге имају зелену боју. А зелена боја им омогућава, да се само стално исхрањују. Помоћу зелене боје, а посредством сунца, оне стварају органску храну. Гљиве међутим немају зелене боје, те нису у стању, да припремају себи храну. Зато се гљива удружила са алгом, и од ње узима органску храну. Али у накнаду за то, гљива црпе воду из спољашње средине, и ту воду доставља алги. Она дакле поји алгу, и у исто време се причвршћује за стене или кору дрвета. Овде видимо, како су се два друга удружила и узајамно се потпомажу. Из те заједнице произлази оно, што ми називамо лишај".[22]

Исто тако, познато је да многа органска бића живе у већим или мањим заједницама, од којих су најчувеније заједнице мрава и пчела, да и не помињемо људске заједнице. Да ли би те заједнице могле да постоје без узајамне сарадње и помоћи њихових чланова? По мишљењу француског социолога Еспинаса, све те заједнице или друштва живе по моралним законима. Ако посматрамо ова друштва "ми ћемо, идући од најнижих до највиших, лако констатовати како се код њих непрекидно развијају осећања наклоности или љубави, које сваког члана групе побуђују да се о другима стара онако исто као што се стара о себи. Уствари, многе више друштвене животиње понашају се једне према другима тако **као да** личност сваког члана групе има за њих апсолутну вредност... Борба за опстанак и уништавање индивидуе не само нису карактерна ознака живота у границама једне исте групе или једног истог друштва, него, напротив, први услов и преовлађујући карактер тога живота јесу савез и узајамно поштовање солидарних индивидуа, удружених ради што бољег издржавања ове борбе".[23]

Према томе, по побудама из којих се води, чак и такозвана борба за опстанак није онако уско себична како је то Дарвин погрешно мислио, јер циљ те борбе није одржање појединих индивидуа већ одржање њихових врста.[24] У тој борби једна индивидуа се не руководи искључиво личним интересима, већ интересима своје заједнице. Да би те интересе заштитила како ваља, индивидуа мора бити спремна и на крајње самопрегоревање. "Да би у огромном процесу развоја живота послужила ширем интересу своје врсте, индивидуа мора да умре".[25] А ТО на крају крајева значи да је развој и опстанак органских бића у животу омогућен не њиховом узајамном борбом и уништавањем већ њиховом узајамном сарадњом и међусобном помоћи. После свега овога логички се намеће закључак да је хришћанство сасвим у праву када нормални развој и истински напредак људске заједнице види не у ширењу узајамне борбе и појачавању узајамне мржње међу њеним члановима, већ у продубљавању осећања несебичне и самопрегорне хришћанске љубави и учвршћивању хришћанског мира међу њима.

Четврто, **многи биолози споре тачност Дарвиновог учења о наслеђивању стечених особина**. Познато је, на пример, Вајсманово[26] тврђење да се особине једног органског бића, стечене за време његовог живота, не преносе на његово потомство наслеђем. Исто тако нетачност Дарвиновог учења у овом погледу доказана је и експериментима које је са бастардима[27] вршио Мендел.[28] Тачност резултата Менделових експеримената потврдили су и други научници. Менделово учење о наслеђу зове се **менделизам**, и неки научници га истичу и заступају насупрот ламаркизму и дарвинизму.[29]

Пето, ако, по Дарвиновом схватању, **природна селекција** као најглавнији фактор трансформирања или еволуирања органских бића и постанка животињских врста **није ништа друго до један случајан механичко-бесвесни процес збивања, онда између те и такве природне селекције, с једне стране, и вештачке селекције, с друге, нема никакве аналогije или сличности.** Јер какве аналогije или сличности може бити између селекције, коју по унапред смишљеном плану врши један живи и разумни чинилац, као што је одгајивач, и селекције која се врши случајно, без једног живог и свесног узрока? Да би помоћу укрштања нарочито изабраних примерака разних органских врста извршио вештачку селекцију, одгајивач је покатакд приморан да те примерке доведе из најразличитијих и најудаљенијих крајева земље. Сем тога он мора да уложи један дуг и систематски напор да би његов потхват успео. Да ли је природа, која је по мишљењу Дарвина и његових следбеника слепа и неразумна, у стању да, ради стварања нових животињских врста, увек на време и како ваља обавља сложен и смишљен посао једног разумног и свесног одгајивача, то јест да, како то каже Дарвин, "сваког дана и сваког часа пажљиво прегледа и најнезнатније варијације у свима деловима света, одбацујући оне које су рђаве, а чувајући и прибирајући оне које су добре?" Је ли могућна у овом погледу ма каква сличност између разумног и свесног одгајивача, с једне стране, и слепо и неразумне природе, с друге? А Дарвиново учење о природној селекцији засновано је на могућности ове сличности.

Али, ако за моменат пређемо преко свих логичких тешкоћа и допустимо могућност сличности између разумног и свесног одгајивача и слепо и неразумне природе, ми самим тим не можемо да уклонимо и једну другу велику стварну тешкоћу на коју доследни дарвинизам неизбежно наилази. Та тешкоћа се налази у неоспорном факту да се **укрштањем разних примерака једне врсте органских бића не добијају никакве нове врсте тих бића, већ само њихови варијетети у границама те исте врсте.** Тако, на пример, укрштањем разних примерака врсте паса, коња, голубова итд. не добијају се нове врсте ових органских бића, већ само њихови различити варијетети у границама њихових одговарајућих врста. Поновљени покушаји да се вештачким укрштањем органских бића двеју суседних врста добију органска бића једне нове врсте, завршавали су се добијањем бастарда или мелеза, који су, после неколико генерација, остајали бесплодни или су се враћали својим првобитним врстама. Сам Дарвин је признао да је овај факт са гледишта трансформизма или еволуционизма "необјашњив".^[30] А то на крају крајева значи да су различите животињске врсте у својим битним особинама константне или постојане, а у својим споредним особинама варијабилне или променљиве. Јер још нико није стварно констатовао и доказао ма какво прелажење једне врсте у другу или ма какво рађање једне врсте из друге.^[31]

Да би доказао постојаност врста, Кивије је наводио познату чињеницу да су многе животиње и данас исто онакве какве су биле пре 60-70 столећа. Сада се, пак, позитивно зна за много органских врста које се нису нимало измениле чак ни после више стотина хиљада година.^[32] А ако је трансформирање или еволуирање органских бића један општи или универзални процес, онда зашто он није захватио сва органска бића без разлике: зашто је изван број ових бића остао ван овога процеса?

Истина, као што смо већ видели, Дарвин је учио да су варијације или промене органских бића тако постепене и неприметне да ми од њих не видимо ништа "све док рука времена не обележи ток векова". Па и онда "ми видимо само то како се садање форме живота разликују од пређашњих". Но, тачност овог Дарвиновог учења оспорена је успешним експериментима које је познати научник Де Фриз вршио са биљком **Oenothera Lamarckiana**. Проучавајући варијације или промене ове биљке у току више генерација, **Де Фриз је неоспорно утврдио да те варијације нису увек постепене и неприметне.** Напротив, поред оваквих варијација, **постоје и изненадне и јако упадљиве варијације,** које мењају првобитни облик ове биљке. Биљка која постаје после ових и оваквих варијација има све одлике једне нове врсте: она се засебно множи и преноси своје природне, битне особине на своје потомство. **Ове нагле и изненадне, не градуелне или поступне већ есенцијалне или битне варијације, Де Фриз назива мутацијама** (скоковима). Многобројни експерименти довели су овог научника до закључка да све органске врсте у току свога живота пролазе кроз период стабилности и период променљивости. У овом другом периоду, оне изненада, из нама досада непознатих узрока, мењају свој првобитни облик и стварају нове врсте органских бића.[\[33\]](#) **Насупрот ламаркизму и дарвинизму, дакле, Де Фриз мисли да су све органске врсте дело не постепених варијација него изненадних и наглих мутација.**

Ово **Де Фризово мишљење деле и многи други научници.**[\[34\]](#)

Према томе, **све основне тезе, помоћу којих присталице механичког трансформизма или еволуционизма** желе да објасне постанак животињских врста, **немају у модерној биологији ни издалека ону научну вредност, коју су им придавали и коју им придају њихови браниоци.** За највиђеније представнике ове биологије, по речима једног руског писца, дарвинизам, у његовој првобитној форми, није ништа друго до једна "преживела заблуда, коју дели само мали број његових најупорнијих приврженика".[\[35\]](#) Јер примајући саму еволуцију органских бића као неоспоран факт, ови представници модерне биологије одбијају да приме ма које чисто механичко објашњење овога факта као довољно и задовољавајуће. За њих трансформација или еволуција органских бића није само један бесциљни механички процес, већ једно циљно животно збивање. Главни фактор овог збивања није спољашњи утицај који на органска бића врши средина у којој она живе, већ један нематеријални принцип који се налази у самим тим бићима. По Бергсону, па пример, тај је принцип жеља за животом или животни нагон, који он назива *elan vital*. Захваљујући том животном нагону, сва органска бића теже једном истом циљу, иако се налазе у најразличитијим срединама и под најразноврснијим спољашњим утицајима.[\[36\]](#) Тај животни нагон је, дакле, "дубоки узрок варијација".[\[37\]](#)

Одбацујући механички трансформизам или еволуционизам - учење о тихогенези - **највиђенији представници модерне биологије и философије**[\[38\]](#) **заступају телеолошки трансформизам или еволуционизам.** Они захтевају да биологија престане да се у тражењу узрока постанка живота и животињских врста поводи за физиком и хемијом.[\[39\]](#) Јер, благодарећи успесима које је досада постигла при проучавању органског света, модерна биологија већ **"ломи са свих страна врло уске оквире,** у које су позитивну науку ставили методи, који су иначе плодносни у математици, физици и хемији. **Једна уска механичка доктрина је притискивала, па још и данас притискује,**

научну мисао, која је живот и акција. Ова мисао треба да се ослободи тог притиска, ако не жели да, покоравајући се предрасудама, преиначи факта или, још и више, парализује свој полет".[40]

Али, ако је по мишљењу представника телеолошког трансформизма или еволуционизма у модерној биологији, главни фактор трансформирања или еволуирања органских бића и њихових врста животни нагон, а не механичка сила, онда се нужно и логички намеће питање: ко је творац тог и таквог нагона?

По хришћанском учењу, као што смо видели, једини извор и творац живота је Бог. А како је животни нагон који омогућава циљне поступке органских бића и постанак њихових врста - живот, то и творац тога нагона може бити само Бог. То пак, на крају крајева, значи да је главни узрок постанка органских врста у Богу.

Библија јасно и недвосмислено подвлачи да је при стварању органских врста творачка Божја сила ишла од простог ка сложеном. "И рече Бог: нека пуста земља из себе траву, биље, што носи семе, и дрво родно, које рађа род **по својим врстама**... И би тако...[41] По том рече Бог: нека врве по води живе душе, и птице нека лете изнад земље под свод небески. И створи Бог китове велике и све живе душе што се мичу, што поврвеше по води **по врстама својим**, и све птице крилате **по врстама њиховим**.[42] По том рече Бог: нека земља пусти из себе душе живе **по врстама њиховим**, стоку и ситне животиње и звери земаљске **по врстама њиховим**. И би тако".[43]

Из ових цитата се јасно види да Библија тврди да на земљи, у води и у ваздуху живе многобројне органске врсте и да су оне створене не у исто време већ у различите дане, то јест постепено, у етапама: најпре простије па онда сложеније. **У овом погледу између Библије и биологије не постоји битно размимоилажење.** Истина, Библија не наводи детаљно све органске врсте, за које модерна биологија зна, и о постанку ових врста не говори језиком који је у строгом смислу речи научан. Тако, на пример, да би изразила каузални однос између Бога као творца разних органских врста и ових врста као створења Божјих, Библија употребљава реченице као што су: "И рече Бог: нека пусти земља из себе траву... ; нека врве по води живе душе", итд. Иако ове реченице уствари значе: И проузрокова духовна творачка сила Божја појаву траве на земљи и других органских бића у води, итд. - ипак оне су и по форми и по духу сасвим стране модерној биологији. Но, и у овом погледу разлика између Библије и биологије је више формална а мање стварна, и сасвим је природна и разумљива. Јер Библија није научно биолошко дело, већ књига која садржи у себи вечне истине божанског Откривења. А истине свог Откривења Бог саопштава људима кроз чињенице, које они знају и језиком који они схватају. Разуме се, благодаревћи огромним напорима које је разумни човек уложио у проучавању органског света, модерна биологија познаје врло много биолошких чињеница, које су људима из времена постанка Библије биле посве непознате, и излаже их језиком који није библијски. Али те нове биолошке чињенице, изложене научним језиком, нису ни издалека такве да би могле озбиљно да оспоре тачност једне од најосновнијих истина Откривења: истине по којој је главни узрок постанка органских врста једно у сваком погледу савршено духовно биће, које Библија назива Богом. Штавише, не могавши чињеницама да оспори тачност ове библијске истине, модерна биологија је, преко својих највиђенијих представника,

почела полако да јој се приближава. Доказа зато имамо у научном телеолошком трансформизму или еволуционизму. Но, признајући постојање животног нагона као главног фактора трансформирања или еволуирања органских бића, а остављајући потпуно по страни проблем постанка самог тог нагона, научни телеолошки трансформизам или еволуционизам, у тражењу узрока трансформирања или еволуирања органских бића и постанка њихових врста, не иде до једино логичког краја - до Бога.

Правилније схватање и логичније објашњење трансформирања органских бића и постанка њихових врста даје такозвани **хришћански телеолошки трансформизам**. Тај трансформизам види у преображавању органских бића и постанку њихових врста не производ једног случајног стицаја различитих утицаја чисто механичких природних сила, већ циљно збивање, чији је узрок у савршеној свемоћној духовној сили - у једном савршеном духовном бићу - у Богу. Сам Дарвин на крају свога дела "**Порекло врста**" пише: "Има нечег великог у схватању живота по коме је Творац у почетку удахнуо живот само малом броју органских облика или чак и само једном таквом облику, и по коме су се док се ова планета окретала према утврђеном закону гравитације, из тог простог почетак развили и још се развијају бескрајни најлепши и најчудноватији органски облици".[\[44\]](#)

По учењу такозваног хришћанског телеолошког трансформизма, дакле, **Бог је створио основне органске врсте и трансформирањем органских бића тих врста омогућио постанак нових органских врста.**[\[45\]](#)

Учење овога трансформизма је најближе библијском опису постанка органских врста.

НАПОМЕНА:

1. Под једном животињском врстом - species - треба разумети збир свих животиња са извесним бројем заједничких битних особина, које се наслеђем преносе са поколења на поколење. Чланови једне животињске врсте се множе узајамним укрштавањем. Према томе, постојаност и узајамна оплодљивост су главне ознаке једне животињске врсте.
2. Ficus - чврст, постојан, непокретан.
3. Шведски природњак Charles de Linne (1707-1778).

4. Француски природњак Georges Cuvier, творац упоредне апатомије и палеонтологије.
5. Transformatio-onis = преображавање, мењање.
6. Evolutio-onis = развијање.
7. Од грчких речи: fihi - судбина, случај; и genesis = рођење, појава.
8. Мисао о трансформацији или еволуцији није била страна ни старој грчкој философији. Тако, н. пр., Хераклит (535-475 пре Хр.) је учио да се све у свету мења - "све тече" (panta rei)). По Емпедоклу (495-435 пре Хр.), све што у свету постоји није ништа друго до различита комбинација четири основна елемента: ватре, ваздуха, воде и земље, који су "корени свега". - Ср. Dr. E. Zeller, Grundriss der Geschichte der griechischen Philosophie, S. 56-65, Leipzig 1886.
9. Француски природњак Jean Baptist Lamarck, 1744-1829 г.
10. Енглески природњак и физиолог Charles-Robert Darwin, 1809-1882.
11. Пошто је напустио медицину, коју је три године студирао на Единбуршком универзитету, Дарвин се уписао на Теолошки факултет у Кембриџу и завршио га 1831 г. По завршетку својих теолошких студија Дарвин је примио свештенички чин, а одмах после тога је постао члан научне експедиције, која је по наредби енглеске владе требало да проучи обале Јужне Америке. Лађа "Бигл" у којој је била експедиција, кренула је на пут пред сам крај 1831 г. Са тога пута Дарвин се вратио тек октобра месеца 1836. Резултате свог проучавања различитих организама Дарвин је објавио у делима: "Пут једног природњака око света" (1839); "О постанку врста" (1859) и "Порекло човека" (1871).
12. Struggle for life = страгл фор лајф.
13. "Природна селекција, како каже Дарвин, сваког дана и сваког часа пажљиво прегледа и најнезнатније варијације у свима деловима света, одбацујући оне које су рђаве, а чувајући и сакупљајући оне које су добре. Она тихо и бесвесно ради на усавршавању сваког органског бића према његовим органским и неорганским условима живота, кад год се и где год се за то укаже згодна прилика. Од ових лаганих непрекидних промена ми не видимо ништа све док рука времена не обележи ток векова. Па и онда наш поглед у давно протекле геолошке векове је тако несавршен, да ми видимо само то како се садање форме живота разликују од пређашњих" (The Origin of Species, pp. 60-61, London, 1902).
14. Томас Роберт Малтус, 1766-1834 г. - Ср. Benjamin Kidd, Social evolution, p. 32, London, 1920.
15. Нео значи ново. Долази од грчке речи neos = нов; отуда - новодарвинисти.
16. Али чак и онда када обухвата и објашњава све биолошке феномене и све резултате њиховог научног проучавања, једна биолошка хипотеза нема и не може да има вредност једне дефинитивне и непроменљиве истине. Јер све новији и новији резултати које постижу биолошке науке при проучавању биолошких феномена све више и више шире круг нашег знања о овим феноменима. На основу тих резултата, на пример, зоологија мора да мења своје класирање живих бића. Јер класирати жива бића значи саставити листу у којој ће се укратко и хронолошки побројати форме живих бића по ономе реду по коме су оне долазиле на свет. Класирање бића је једна врста генеалогije. Једна таква класификација нема претензија да буде дефинитивна и непроменљива. Класификација извршена у доба плезиосауруса ("животиња блиска гуштеру", змија-гуштер, фосилни гмизавац, дуг од 1 1/2-3 и од

- 4-7 м., дугачког врата, мале главе, кратког репа и са перајима место ногу. - М. Вујаклија: Лексикон страних речи и израза, стр. 907), не би одговарала класификацији коју ми данас вршимо. А кроз неколико хиљада векова, садања ће класификација "бити само једна глава палеонтологије" (F. Roussel et Mme Roussel, *Op. cit.*, p. 173). Према томе, са променом ових класификација живих бића, морају се мењати и хипотезе које имају за задатак да објасне постанак свих животињских врста које су овим класификацијама обухваћене.
17. По Кивију, овај се принцип може изложити овако: "Свако биће, снабдевано органима за живот, образује један затворени систем чији делови одговарају једни другима и, једним узајамним отпором противу онога што шкоди организму, суделују у једној одређеној акцији". - G. Sartais, *Op. cit.*, p. 191, note 2.
  18. Ср. G. Sartais, *Op. cit.*, 264.
  19. Организми који се могу видети помоћу микроскопа.
  20. Од грчке речи: *sin* = са, заједно; и *bios* = живот.
  21. W. Bolsche, *Op. cit.*, стр. 99.
  22. Др. Стеван Ј. Јаковљевић, Ботаника, Београд, 1938, стр. 124-125.
  23. Alfred Espinas, *Des societes animales*, III ed., Paris, 1924, p. 121.
  24. Ср. В. Kidd, *Principles of western civilisation*, pp. 40-43.
  25. В. Kidd, *Ibid.*, p. 54.
  26. Немачки биолог Август Вајсман, 1834-1915.
  27. Бастард је мелез који настаје од укрштања двеју биљних или животињских врста.
  28. Грегор Мендел живео је од 1822 до 1884. г. Поред других биљака, он је укрстио и 22 варијетета грашка. После многобројних експеримената ове врсте, он је дошао до закључка да се бастард "цепа". Шта то значи видеће се на следећем примеру. Када се укрсте бели и црвени ноћурак "они чине нову родитељску генерацију, коју ћемо означити са Р. Оплођењем црвених и белих цветова постаје бастард. Ову прву генерацију назваћемо: прва генерација бастарда, и означити је са F1. Бастард прве генерације разликује се од оба родитеља: није ни црвен, ни бео, већ ружичасте (розе) боје. Ако се изврши оплођење само између бастарда F1 генерације, онда се добијају бастарди друге генерације F2. Али међу њима постоје знатне разлике и можемо одмах уочити тројак јединке. Једне имају чисто беле цветове, друге имају чисто црвене цветове, а треће имају розе цветове. Ову појаву први је посматрао Мендел, и зато се каже бастард се "менделује", тј. "цепа". Мендел је установио чак и бројни однос бастарда друге генерације. Он је нашао да је 25% јединки са белим цветовима, 25% са црвеним цветовима, а 50% са розе цветовима. Када се изврши самооплођење међу истоветним јединкама друге генерације бастарда онда се добијају бастарди треће генерације - F3 Цепање бастарда друге генерације текло је на следећи начин. Од јединки са белим цветовима, добиће се јединке са чисто белим цветовима. Од јединки са чисто црвеним цветовима, добиће се јединке са црвеним цветовима. Значи, бастарди друге генерације са чисто црвеним и чисто белим цветовима не цепају се више и не дају бастарде. Међутим, бастарди друге генерације са розе цветовима цепају се још и даље. Међу јединкама треће генерације, произишлих из розе бастарда друге генерације, наћи ћемо 25% са чисто белим цветовима, 25% са чисто црвеним цветовима и 50% са розе цветовима". Др. Ст. Ј. Јаковљевић, *Op. cit.*, стр. 207-208.
  29. Ср. F. Challaye, *Op. cit.*, p. 150, note 1.

30. Ср. G. Sartais, Op. cit., p. 271.
31. Пишући о овоме, Ив Делаж, некадањи професор анатомије и упоредне анатомије на Сорбони, поред осталог, каже и ово: "Радо признајем, да нико никада није видео како једна врста рађа другу врсту, као и то да не постоји никаква апсолутна јасна опаска која би доказивала да се је ма када тако што десило... Ја сам апсолутно убеђен, да је човек трансформист или нетрансформист не из разлога које је извукао из природне историје, него због својих философских мишљења. Када би ради објашњења порекла врста, сем десцендентне, постојала каква друга научна хипотеза, многи би трансформисти напустили њихово садање мишљење као недовољно доказано" (I. Delage, La structure du protoplasme et les theories sur l'heredite et les grandes problemes de la biologie generale, p. 184, Paris, 1895 (Наведено по G. Sartais-у, Op. cit., p. 277).
32. Ср. К. Керн, Op. cit., стр. 33-34.
33. Ср. F. Challaye, Op. cit., p. 150.
34. Ср. К. Керн, Op. cit., стр. 29.
35. П. Я. Свјетлов, Op. cit., стр.152.
36. Ср. F. Roussel et Mme Roussel, Op. cit., pp. 176-177.
37. Henri Bergson, l'evolution creatrice, F. Alcan, Paris, 1924, p. 95.
38. Рајнке, Дриш, Денерт, Бергсон, Карел и други.
39. Ср. F. Roussel et Mme Roussel, Op. cit., p. 177.
40. Ibid., p. 180.
41. 1.Мојс.1,11.
42. 1.Мојс.1,20-21.
43. 1.Мојс.1,24.
44. The Origin of species, p. 403.
45. Ср G. Sartais, Op. Cit., pp. 275-276; П. Я. Свјетлов, Op. cit., стр. 157-163.

) МАТЕРИЈАЛИСТИЧКО УЧЕЊЕ О ПОСТАНКУ ЧОВЕКА

Једно од животних питања човекових, тј. једно од оних његових питања која он као разуман и свесна личност није никада могао да избегне, јесте: како је постао човек?

Насупрот хришћанском схватању постанка човека, материјализам, односно механички трансформизам учи да је човек постао из истих узрока и на исти начин као и сва остала органска бића. У ланцу механичког трансформирања ових бића, који се у току времена стварао по једним и истим законима слепе природе, човек не представља ништа друго до последњи беочуг. Према томе, непосредног претка човековог треба тражити не другде, већ међу представницима оних животињских врста које су, после човека, најразвијеније и по својим особинама човеку најсличније. А како су такозвани човеколики мајмуни - горила, шимпанза, орангутан и гибон - у сваком погледу човеку **најсличнији**, то и човек води

своје порекло од њих. То порекло није непосредно већ посредно, јер човек није непосредни већ посредни потомак ових мајмуна. Непосредни предак човеков је такозвани питекантропос[1] или мајмун-човек који је давно изумро, но чији је скелет доцније пронађен у земљи.[2]

Доказе за тачност свога учења о мајмунском пореклу човека представници механичког трансформизма налазе у чињеницама које нам пружају: упоредна анатомија[3] и физиологија,[4] ембриологија[5] и палеонтологија.[6] Тако, на пример, по њиховом мишљењу:

а) **Упоредна анатомија и физиологија** јасно говоре о томе да између телесне грађе мајмуна и човека, као и између функција њихових органа постоји велика сличност. Та сличност је покаткад толика, да су чак и закржљали остаци - такозвани "рудименти" - појединих органа мајмунског и човечјег тела истоветни.[7]

б) **Ембриологија** доказује да "онтогенеза"[8] обнавља "филогенезу",[9] то јест да ембрион једног органског бића пролази кроз све фазе развоја кроз које су прошла сва органска бића пре њега. А што важи за ембрион осталих органских бића, важи и за ембрион човека: и он, пре него што постане човеков, постепено бива ембрион свих органских бића која су настала пре човека, па према томе и ембрион мајмуна.

в) **Палеонтологија** пружа довољно доказа да је питекантропос или мајмун-човек некада постојао, јер се у земљи налазе његови скелети.

КРИТИКА МАТЕРИЈАЛИСТИЧКОГ УЧЕЊА О ПОСТАНКУ ЧОВЕКА

Јесу ли ова и оваква тврђења представника науке о мајмунском пореклу човека сасвим оправдана?

Прво, неоспорна је чињеница да између такозваних антропоидних или човеколиких мајмуна постоји извесна анатомско-физиолошка сличност. Али је исто тако неоспорна и чињеница да **између ових мајмуна и човека постоје и врло важне анатомско-физиолошке разлике**. По признању самих непристрасних представника биологије, те су разлике такве и толике[10] да се због њих антропоидни мајмуни и човек морају сматрати и класификовати као чланови посебних животињских врста.[11]

Друго, тачност такозваног биогенетичног закона[12] по коме "онтогенеза обнавља филогенезу" оспорена је од многих највиђенијих представника саме биологије.[13]

Треће, истрајни **напори палеонтологије да у слојевима земље пронађе скелет изумрлог питекантропоса или мајмуна-човека, све до данас, остали су безуспешни.** Јер се најбољи представници науке слажу у томе, да сви досада пронађени делови тобоже скелета изумрлог питекантропоса нису уствари ништа друго до или делови скелета мајмунског, или делови скелета човечјег.[14] Према томе, све до наших дана, палеонтологија није успела да оспори тачност тврдње самога Дарвина, да "на органском низу између човека и његових најближих сродника постоји прекид који не може да се премости ниједном изумрлом или живом врстом".[15]

Но **прекид између човека** и његових најближих сродника - **човеколиких мајмуна** - **постаје далеко шири и дубљи, када се,** поред анатомско-физиолошких, **узму у обзир и психолошке или духовне разлике које их деле.** Тако, на пр., чак и онда када се налази на најнижем или најпримитивнијем ступњу културног развоја, човек је једна свесна и разумна личност која мисли и говори помоћу појмова, располаже свешћу о слободној вољи, носи у себи један критеријум добра и зла - једно мерило етичких вредности - и, захваљујући тим својим духовним или психичким способностима, он има: религију, етику, философију, право, уметност и друге културне вредности. Међутим опште позната је истина да су све ове и овакве манифестације човековог живота животињама - чак и оним најразумнијим и човеку најсличнијим - потпуно стране.

Према томе, чак и када би механички трансформизам успео да докаже потпуну анатомско-физиолошку и ембриолошку сличност између човеколиких мајмуна и човека, он тиме не би могао да сведе човека на једну врсту развијенијег мајмуна. Јер се "аргументима те врсте, битна разлика између човека и животиње - разлика која постоји у другој, психичкој области - и не додирује".[16] **А та и таква разлика између човека и осталих животиња се нарочито и истиче у библиском опису стварања човека.** Јер Библија јасно говори о томе да је човек у телесном погледу сличан осталим животињама, пошто је створен од оних истих елемената од којих су и оне састављене.[17] Но за разлику од осталих животиња човек је постао "душа жива" на један посебан начин:[18] он је добио душу која носи у себи обличје свога Творца - обличје Бога.[19] У тој и таквој души човековој и налазе се она посебна психичка својства његова која му обезбеђују изузетан положај у свету.[20] Без те и такве душе човек не би био ни господар земље и свега што је на њој, ни господар себе самог. Са том и таквом душом, пак, човек постепено али истрајно шири и јача своју власт над материјалном и органском природом, и ван себе и у себи. Доказ за то имамо у успесима које је човек у току своје дуге и мучне историје постигао у свима гранама своје многоструке културне делатности: религијске, етичке, правне, уметничке, философске, научне итд. У хришћанском светитељу та и таква душа доводи човека до потпуне контроле и власти над његовим телом. Зато је Карелу праву када каже да је душа "највећа сила овога света", и да она претставља специфични вид или ознаку човека - вид или ознаку којом се он разликује од свих других живих бића.[21]

По хришћанском учењу, творац човекове душе и човековог тела је Бог.

Према томе, насупрот материјализму, Хришћанства учи да човек као синтеза материјалног и духовног - тела и душе - није производ слепог или пуког случаја, већ последица

непосредне или посредне интервенције једног свесног и разумног узрока, испуњење једног смишљеног и одређеног плана и циља - дело Божје.

НАПОМЕНА:

1. Од грчких речи: *pitēkos* = мајмун, и *anthropos* = човек.
2. У првом издању свога дела "Порекло врста", Дарвин није заступао тезу о мајмунском пореклу човека. Напротив, он је у њему допуштао Божју интервенцију у стварању првих органских бића. Тек доцније, под утицајем својих ученика, Дарвин је примио тезу о мајмунском пореклу човека и 1871. год. изложио је у своме делу "О пореклу човека". Разуме се, из овога се не сме извести закључак да је Дарвин био материјалист и атеист, Јер, 1873. г. - дакле две године после објављивања овог његовог дела - Дарвин је писао једном холандском студенту овако: "Немогућност замислити да је овај величанствени и чудни свемир заједно са свима нама разумним бићима постао пуким случајем - за мене је главни разлог да постоји Бог". У својој аутобиографији Дарвин каже: "Тајна почетка свих ствари за нас је неразрешива; што се, пак, мене тиче, ја остајем у овом случају агностичар". (Цитирано по К. Керну, *Op. cit.*, стр. 26-27). - Исто тако и Ламарк је веровао у Бога, који је, по њему, творац васељене и природе. - Ср. G. Sartais, *Op. cit.*, p. 264.
3. Наука која упоређује грађу и састав човечјег тела са телом животиње. - М. Вујаклија, *Op. cit.*, стр. 58.
4. Наука о природним процесима у телу организама, биљака, животиња и човека. - М. Вујаклија, *Op. cit.*, стр. 1211.
5. Наука о развоју земаља (ембрија) у материној утроби почевши од јајне ћелије до напуштања јајних овоја или до порођаја. - М. Вујаклија, *Op. cit.*, стр. 383.
6. Наука која проучава животиње и биљке које су живеле на Земљи у ранијим временима и чији се трагови и остаци налазе и данас у Земљиној кори. - М. Вујаклија, *Op. cit.*, стр. 837.
7. На пр.: слепо црево; тироидна или штитаста жлезда (*glandula thyroidea*); надмождана жлезда (*glandula pinealis*) и др.
8. Развој јединке од оплођеног јајета па до потпуног организма. - М. Вујаклија, *Op. cit.*, стр. 811.
9. Развој врсте; генеолошки развој биљних и животињских врста, родова, фамилија и класа. - М. Вујаклија, *Op. cit.*, стр. 1214.

10. Тако, на пр., док мајмун скаче, држећи савијене ноге и тело нагнуто напред и ослањајући се на стегнуте песнице, дотле човек, за разлику од мајмуна, има вертикалан став и иде усправно. Исто тако постоји разлика између облика и састава мајмунове и човекове кичме, дужине његових предњих и задњих удова (мајмун, уствари, има предње и задње "руке"; анатомски он је "четвороручна" животиња, па је зато необјашњиво развиће ногу из руку), као и између функција њихових појединих органа. Човекова лобања обухвата $\frac{1}{2}$ његове главе, а лобања мајмуна не обухвата ни $\frac{1}{2}$ његове главе. Такозвани Камперов лични угао износи: код мајмуна $30-35^\circ$; код обичног човека $70-80^\circ$, а код статуа грчких богова пуних 90° . Запремина лобање једног мајмуна износи $420-580 \text{ cm}^3$, а код антропоидних мајмуна никада не прелази 620° . Код микрокефалног човека (са малом главицом), та запремина износи 1000 cm^3 , код одрасле жене 1335 cm^3 ; код одраслог човека 1500 cm^3 , а има лобања чија запремина износи 1600 cm^3 . Што се тиче тежине мозга, најмањи човечји мозак је тежи од највећег мајмунског мозга: одрасли горила је готово двапут тежи од једног Бушмана, док је његов мозак много лакши од мозга овог последњег. Мозак шимпанза је тежак 400 а мозак обичног човека 1500 грама. Бајронов је мозак био тежак 2238 гр., Кивијев 1830 гр., Кромвелов 2233 гр., а Кантов 1650 гр. итд. Исто тако постоји разлика између крви мајмуна и крви човека. (Ср. F. Palhories, Op. cit., pp. 225-256; G. Rauschen, Apologetik fur Prima, Bonn, 1910, S. 22-23; K. Kern, Op. cit., стр. 35-36.
11. П. Я. Свйетлов, Op. cit., стр. 150.
12. Биогенетичан (гр. bios, genos), који се тичу развитка живота; биогенетичан закон, закон који су најпре формулисали немачки природњаци Фриц Милер и Ернст Хекл, по коме све животиње у току ембрионалног развитка пролазе кроз фазе у којима личе на друге потпуно различите животиње. - М. Вујаклија, Op. cit., стр. 157.
13. По самом Дарвину, све животиње не пролазе кроз све фазе развоја кроз које су прошли њихови преци. (Ср. G. Sartais, Op. cit., p. 272). - Агасиз (швајцарски природњак, 1807-1873) пише: "Ниједна виша животиња не пролази кроз све фазе развоја које су прошли сви нижи типови животињског царства, већ просто трпи једну серију промена, које су својствене животињама оне гране којој и она сама припада". (Цитирано по G. Sartais-у, Op. cit., p. 273). Биогенетички закон су порицали још и: Денерт, Дриш, Вајсман, Штајман, Флајшман, Фогт и др.
14. Број ових мањих или већих делова скелета, до којих је дошла палеонтологија, није мали. И он се из дана у дан повећава. Прво место по реду ископавања заузима такозвана неандерталска лобања. Та лобања, односно само један њен део, налази се у музеју у Бону. Њу, као и још неколико костију са њом, открио је Л. Фулрот у Неандерталу код Диселдорфа. На основу те лобање и тих костију реконструисан је такозвани неандерталски човек. Вирхов пак мисли да и данас живе људи који имају лобању овог неандерталског човека. По мишљењу проф. Клача, неандерталски човек је сасвим близак садањем аустралијском урођенику. Овде је реч дакле не о питекантропосу, већ о човеку који се по своме физичко-хемијском склопу разликује од сваке животиње.
- Године 1891, холандски лекар Еуген Дибоа нашао је на острву Јави, поред многих костију давно изумрлих великих сисара, и: једну бутну кост, једну темену кост, једно парче вилице и два кутњака. Те кости он је 1895. г. огласио за кости оног органског бића које је на ланцу еволуције попуњавало празнину између мајмуна и

човека. То биће он је назвао мајмун-човек или питекантропос. Међутим, Вирхов је био мишљења, да од свих костију које је нашао Дибоа само бутна кост припада човеку док су остале мајмунске. Доцнија истраживања, пак, јасно су доказала да је такозвани питекантропос у ствари мајмун, који је нешто ближи савременом човеку, него садашњи човеколики мајмун. (Опширније о овоме код К. Керна, *Op. cit.*, стр. 32-33).

15. "Човеково порекло", Београд, 1931, стр. 205.
16. П. Я. Свјетлов, *Op. cit.*, стр. 151-152.
17. 1.Мојс.2,7 и 19.
18. 1.Мојс.2,7.
19. 1.Мојс.1,26-27.
20. 1.Мојс.1,28.
21. Dr. Alexis Carrel, *L'homme, cet inconnu*, Paris, 1938, p. 138.

д) МАТЕРИЈАЛИСТИЧКО УЧЕЊЕ О ДУШИ

Доследан свом основном схватању света, по коме је мртва материја једина реална супстанца и једини извор и увор свих феномена не само неорганиског већ исто тако и органиског и психичког живота - материјализам учи, да душа као нематеријално, духовно, од тела независно и бесмртно биће не постоји. Такозвани психички феномени, сматрају материјалисти, нису манифестације те и такве душе, већ функције појединих органа нашег тела, нарочито нашег мозга; они су супојаве тела, тј. материје. Познато је, на пример, Фогтово[1] тврђење да духовна делатност човекова није ништа друго до функција његовог мозга, тј. функција једне чисто материјалне супстанце. Исто тако, познато је и Малешотово[2] упоређење, по коме, између човекове мисли и његовог мозга постоји исти однос као и између црне цигерице и жучи, и његових бубрега и мокраће.

Отуда материјалисти мисле да за правилно схватање и објашњење такозваног психичког живота није потребно да човек претпоставља постојање једне посебне душе, већ да добро познаје физиолошке процесе мозга који овом животу претходе и од којих он искључиво зависи. Јер се психолошки феномени могу свести на физиолошке онако исто као што се биолошки могу свести на физичко-хемијске. Према томе, по мишљењу материјалиста, психологија[3] уствари и није ништа друго до физиологија мозга.[4]

Да би доказали тачност оваквог свог учења о души, материјалисти се позивају на извесне чињенице из анатомије и упоредне антропологије,[5] психологије и патологије.[6] Тако, на пример, **по њиховом мишљењу:**

а) **Анатомија и упоредна антропологија тврде** да степен развоја човековог свесног духовног живота зависи од величине његовог мозга.

б) **Материјалистичка психологија тврди** да је сваки психички феномен условљен физиолошким феноменом - нервним процесом. Другим речима, ова психологија тврди да сваки психички феномен има свој физиолошки супстрат или подлогу, без које не може да постоји. Према томе, психолошко зависи од физиолошког, а не физиолошко од психолошког; човекова психологија се мења према човековој физиологији, а не његова физиологија према његовој психологији; човеково тело утиче на човекову душу, а не човекова душа на човеково тело.

в) **Патологија тврди** да свака повреда једнога дела човековог мозга повлачи за собом промену или поремећај у оној области човековог духовног живота која од тог дела човековог мозга зависи. Душевне болести су неминовне последице нервних обољења.^[7]

КРИТИКА МАТЕРИЈАЛИСТИЧКОГ УЧЕЊА О ДУШИ

Овакво материјалистичко учење о души засновано је на тврдњама које се не слажу са следећим неоспорним чињеницама:

а) **Између материјалних и психичких појава постоји велика разлика.**

Прво, док се **материјалне појаве** налазе у **простору**, дотле **психичке појаве не заузимају никакав простор**. Јер човекове мисли, осећања и жеље немају ни дужину, ни ширину, ни висину; оне нису ни горе ни доле, ни лево ни десно, ни близу ни далеко.

Друго, **за разлику од материјалних појава које се могу мерити, психичке појаве су немерљиве**; за њихово мерење не постоји једна посебна, одређена мера. Јер изрази: велики, тежак, дубок и њима слични - велика љубав, тешка туга, дубока мисао итд. - немају у психологији математичко значење.

Треће, пошто се налазе у простору и пошто су мерљиве, **материјалне појаве** подлежу чулном искуству, то јест њих **човек сазнаје помоћу својих чула**. Као безпросторне и немерљиве, пак, **психичке појаве** су ван домашаја човековог чулног искуства; њих **човек сазнаје својом свешћу**. Исто тако, материјалне појаве су сазнајне за све људе, док психичке појаве сазнаје само појединац као свесни субјект.^[8]

Према томе, неоспорна је чињеница "да су психичке појаве потпуно особене природе и неупоредљиве са физичким".^[9] Зато се психичке појаве и не могу свести на материјалне; зато психологија није и не може бити исто што и физиологија мозга.

б) **Ако се психичко не може свести на материјално, онда оно и није функција или епифеномен материјалног**. Отуда је и тврђење да мозак лучи мисао онако исто као што

црна цигерица лучи жуч а бубрези мокраћу - апсурдно или бесмислено.[10] Јер црна цигерица и бубрези, с једне стране, и жуч и мокраћа, с друге, представљају појаве исте врсте, то јест појаве физичко-хемијске или материјалне природе. У овом случају, дакле, два узрока материјалне природе изазивају две материјалне последице. Међутим, није исти случај са човековим мозгом и његовом мишљу: између њих постоји битна квалитетна разлика.

Исто тако, постоји битна разлика и између осталих човекових психичких стања и њихових материјалних супстрата. Зато Ди Боа Рејмонд[11] сматра да питање начина постанка психичког и физичког представља једну од досада нерешених загонетака света. "Каква појмљива веза постоји, пита се он, између одређених покрета које у моме мозгу врше одређени атоми, с једне стране, и чињеница: да ја осећам бол, радост, слатко ... и да из тога долазим до уверења: ја постојим, дакле - с друге стране?"[12]

Битну разлику између материјалног и психичког наглашава и француски психолог Рибо када каже: "Несумњиво је, да би анатомист и физиолог могли вековима да проучавају мозак и нерве, па да ипак и не наслуте што су то бол и задовољство, ако их претходно нису осетили. У овом погледу, ништа не може да замени сведочанство свести, и увек се треба сећати следећих речи једног анатомисте: "Пред жилицама мозга ми лично на фијакеристе који познају улице и куће али не знају шта се у њима збива".[13] Тиндал[14] мисли, да чак и онда када би нам рад мозга био потпуно познат, ми не би могли да одговоримо на питање: "Како су физички поступци везани за чињенице свести?" Јер "ће провалија која раздваја ове две врсте појава увек остати непрелазна за разум".[15] То мишљење дели и Карел када каже: "Ништа нам не допушта да разумемо односе између свести и нервних процеса, између мисаоног и можданог... и како се рађа мисао... Ми ништа не знамо о пореклу разума".[16]

Противу материјалистичког тврђења да су психичке појаве епифеномени материјалних, говори и чињеница да се материја, из које је састављено човеково тело, у току сваких 7-9 година потпуно измени. Када би психички живот човеков био само епифеномен његовог телесног живота, онда би човек, после сваке седме или девете године, престајао да буде свестан свих мисли, осећања и жеља које је имао у току протеклих 7-9 година. Међутим, сви ми из личног искуства знамо да није такав случај. Тако, на пример, чак и најстарији људи се сећају свог најранијег детињства често пута до најситнијих и најнезнатнијих детаља. Где се чувају те успомене из најудаљеније прошлости, кад се тело детета у току више деценија више пута из основа изменило?

Отуда, није сасвим неоспорно ни материјалистичко тврђење да степен развоја човековог свесног живота увек зависи од величине његовог мозга. Тобожња сразмера "између развијености мозга и свеснога живота је оно што је најнејасније или најнеразумљивије у свету". Јер "било да је реч о величини мозга, било о његовој тежини или о односу његове тежине према тежини целог тела, ниједна од материјалистичких формула није у складу са чињеницама".[17] Било је, на пример, генијалних људи, који су имали мозак лакши од мозга најпросечнијег човека. А лобања са највећом унутарњом запремином или највећим капацитетом не припада човеку са најразвијенијим свесним

животом, како би по учењу материјализма требало да буде, већ једном дивљаку из Нове Британије.[18]

Исти је случај и са материјалистичким тврђењем да повреда једног дела човековог мозга изазива одговарајући поремећај у његовом духовном животу. Ни ово материјалистичко тврђење није остало неоспорено. Доказано је, на пример, да се поједине умне функције могу повратити и онда када су њихови одговарајући материјални супстрати - нервни центри - разорени. Ове повраћене умне функције Флоренс[19] и Вунт[20] су назвали **викарним[21] функцијама** мозга. Исто тако, по тврђењу највећих стручњака, неке менталне болести, као што је на пример хистерија, нису последица никаквих повреда.[22]

в) Као што психичке појаве зависе од материјалних, тако и материјалне зависе од психичких; као што **тело утиче на душу**, тако и **душа утиче на тело**. Неоспорна је чињеница да психички живот човеков умногоне зависи од његовог телесног живота. Сваки човек из личног искуства зна какве промене у његовом психичком животу изазивају, на пример: главобоља, зубобоља, глад, жеђ, замор, алкохол и томе слично. Хируршко одстрањење каквог важног органа из човечјег тела може пак да изазове читаве поремећаје у човековом психичком животу. И материјалисти су у праву када наглашавају и подвлаче ове неоспорне чињенице.

Али материјалисти нису у праву када или превиђају или безразложно споре друге исто тако **неоспорне чињенице, које непобитно доказују да и материјално зависи од психичког, да и душа утиче на тело.** Има ли човека који никада у своме животу није на своме сопственом телу осетио физиолошке промене, које су неминовна последица осећања: љубави, мржње, гнева, страха, радости, туге, зависти и других сличних психичких узрока? Ко не зна да човек од осећања задовољства порумени, од осећања гнева и страха побледи? "Једна жена више пати када изгуби своје дете него када јој се ампутира какав део тела".[23] Јесу ли непознати случајеви када каква немила вест изненада проузрокује смрт човека? Када завист, мржња и страх по стану навика, "могу да изазову органске промене и праве болести... Коса једне Белгијанке, коју су осудили на смрт, изненада је оседела у току ноћи која је претходила извршењу смртне казне... Жолтрен је доказао да морални удар изазива важне промене у крви. Код оних који су осетили велики страх он је нашао мањи број белих крвних зрнаца", и друге промене, које доказују да је израз "стварати злу крв" буквално истинит. Мисао може да проузрокује органске повреде... Лечење многих болести молитвом доказано је неоспорним чињеницама. "Наше садање схватање утицаја молитве на патолошка стања засновано је на посматрању болесника, који су се, готово тренутно излечили од различитих болести, као што су: туберкулоза костију, хладан абцес, гнојаве ране, живе ране, рак итд. Процес оздрављења разних индивидуа мало се разликује. Често се осети велики бол, а затим изненадно осећање потпуног оздрављења. За неколико секунда, за неколико минута или највише за неколико часова ране се залече, општи знаци болести ишчезну и апетит се врати... Једини неопходни услов за ово је молитва. Но, није потребно да се сам болесник моли и да је религиозан. Довољно је да се неко други налази поред њега у молитвеном стању. Ове чињенице су од великог значаја. Оне доказују стварно постојање извесних односа између психолошких и органских процеса, чија је природа још непозната. Оне

потврђују стварну важност спиритуалних или духовних делатности, којима хигијеничари, доктори, васпитачи и социолози нису готово никада мислили да се баве. Ове чињенице нам отварају један нови свет".[24]

Исто тако, **човек може по својој вољи да изазива важне промене у своме телу.** Тако, на пример, сви се човекови свесни покрети врше по његовој вољи. Утицај човекове воље на његово тело је покатак такав и толики да не само сузбија већ потпуно савлађује његове основне природне нагоне. Довољно доказа за ово имамо у многобројним примерима вољне аутосугестије, аскезе, штрајковања глађу и самоубиства.

Најзад, **моћан утицај на човеково тело врши и његова савест.** Покоравалући се гласу своје савести, човек подноси велике жртве, а покатак иде не само на робију него и у смрт.

г) Пошто се битно разликује од тела и није његов епифеномен, већ моћно утиче на њега, **човекова душа је посебно нематеријално биће.** То се види и из следећих чињеница:

Прво, човек је свестан да се његов психички живот не може да сведе само на збир неповезаних психичких појава, које нису ништа друго до различите функције различитих органа његовог тела. Напротив, он је свестан да су сва стања његовог психичког живота - све његове мисли, осећања и жеље - везане за оно што он назива својим "ја" - својом личношћу. Он је свестан да је то његово "ја" уствари оно што у њему мисли, осећа и жели - да се његов целокупни психички живот групише око тог његовог "ја"; да је тај његов живот уствари живот тог његовог "ја".

Друго, човеково психичко "ја" се не осећа као епифеномен човековог тела, већ као реалност своје врсте, као психичка личност, која управља и влада човековим телом. Оно се осећа као посебна духовна сила, као душа, која у самом човековом телу види не само предмет свога проучавања него и инструменат или оруђе своје воље.

Треће, неоспорна је чињеница да човек, поред разума, осећања и воље, носи у својој души и једно мерило вредности, којим дели на добре и зле не само своје поступке него исто тако и своје мисли, осећања и жеље, па једне одобрава и хвали а друге забрањује и осуђује.

Да ли би човекова душа, која не би била једно самостално нематеријално биће већ само функција или епифеномен тела, могла да има оваква својства и овакву власт и контролу како над различитим психичким стањима човековим тако и над његовим телом?

д) Као самостално нематеријално биће, **душа је бесмртна.** Учење о души као бесмртном бићу заступају сви философи-спиритуалисти, као што су: Платон, Декарт, Лајбниц, Кант, Хегел, Бергсон и други. Тако, на пример, Бергсон који верује да је бесмртност човекове душе не само могућна него и вероватна, каже: "Једини разлог за веровање у то да се свест после смрти гаси јесте чињеница, да ми видимо како се тело растура или распада. Но овај разлог нема више важности, ако је независност готово целокупне свести од тела исто тако чињеница која се констатује".[25]

По хришћанском учењу, као што смо видели, бесмртну душу дао је човеку Бог.[26]

НАПОМЕНА:

1. Природњак Карл Фогт, 1817-1895. г.
2. Немачки природњак Јакоб Малешот, 1822-1893. г.
3. Од грчких речи: *psyhē* = душа, и *logia* = речи, наука.
4. Ср. Вилхелм Јерусалим: Увод у философију, Београд, 1921, стр. 23.
5. Антропологија (гр. *anthropos*, *logia*), наука која проучава човека на основу анатомије, физиологије, психологије, историје, социологије, философије, археологије и науке о језику. - М. Вујаклија. *Op. cit.*, стр. 79.
6. Од грчких речи: *pathos* и *logia*. Наука о болестима и разним облицима у којима се оне јављају. - Ср. М. Вујаклија, *Op. cit.*, стр. 864.
7. Ср. P. Malapert, *Op. cit.*, p. 464; F. Challaye, *Psychologie et metaphysique*, pp. 687-689, Paris, 1925.
8. Ср. G. Sartais, *Op. cit.*, pp. 298-301; F. Challaye, *Psychologie et metaphysique*, pp. 24-26; Dr. S. Zimmermann, *Темељи психологије*, str. 208-209; В. Јерусалим, *Op. cit.*, стр. 28-29.
9. В. Јерусалим, *Op. cit.*, стр. 29.
10. Ср. P. Malapert, *Op. cit.*, pp. 463-464.
11. Немачки физиолог, 1818-1896.
12. Цитирано по G. Rauschen-у, *Op. cit.*, S. 23.
13. Th. Ribot, *La psychologie anglaise contemporaine*, Paris, 1914, p. 26.
14. John Tyndall, енглески физичар, 1820-1893.
15. Ср. P. Malapert, *Op. cit.*, p. 466.
16. Dr. A. Carrel, *Op. cit.*, pp. 111-112, 142.
17. P. Malapert, *Op. cit.*, p. 465.
18. Ср. G. Rauschen, *Op. cit.*, S. 23.
19. Француски физиолог, 1794-1867.
20. Немачки психолог и физиолог, 1832-1920.
21. Викарни - намеснички, заступајући.
22. Ср. P. Malapert, *Op. cit.*, p. 465.
23. Dr. A. Carrel, *Op. cit.*, p. 313.
24. Dr. A. Carrel, *Op. cit.*, pp. 175-176.

25. L'Energie spirittuelle, pp. 62-63, comp. p. 84. - Ср. F. Challaye, Psychologie et metaphisique, p. 747.
26. 1.Мојс.2,7.

ђ) ЗАКЉУЧАК

На основу свега досада реченог о материјалистичком учењу о постанку света, живота, животињских врста и човека и његове душе јасно се види да ово учење не задовољава. Материјализам узалуд покушава да "објасни више нижим, квалитет квантитетом". **Ништа није погрешније него сматрати материјализам научном хипотезом. "Материјализам је мало проста и врло спорна метафизичка доктрина. И, има извесне наивности и много несмотрености у тврђењу, које се често понавља, да је судбина науке... везана за победу материјализма".[1]**

Излажући своје мишљење о материјализму, Јерусалем, поред осталог, каже:
"Материјализам као гледиште на свет не одговара једном великом делу искуства... Научни ме-тод на који се он позива, одлучује противу њега... У научним круговима он је последњих година понова изгубио од своје важности... Почетак ни крај духовног збивања нису нам дати никаквим искуством... Психички живот као живот уопште, има своју особиту законитост, која се не да извести из закона онога што нема живота. Докле год постоји или буде постојала ова васиона, какву је данас знамо, не можемо прећи преко те разлике. Да ли може или ће икада постојати какав универзум без духовнога живота, то је изван могућности нашега сазнања... Ко стварно проживи психичко у свој његовој непосредности и дубини, тај не може наћи никада задовољења у материјализму... Гледиште, да биће света, које нашим чулима опажамо, није телесно, материјално, него да је духовне природе, има нечег што јако запањује разум који не филозофише. Док и мање образован човек брзо схвати материјализам, због чега је овај и постао врло популарно гледиште, **дотле спиритуализам[2] претпоставља много већу извежбаност у апстрактном мишљењу и способност да се човек дубоко унесе у живот своје сопствене душе".[3]**

Изражена језиком апостола Павла, ова последња Јерусалемова мисао гласи:
Материјализам је довољна и подесна духовна храна само за људе скромнијих умних способности, то јест за духовно недорасле. За духовно зреле људе пак материјализам је сасвим неподесна и недовољна духовна храна.[4]

НАПОМЕНА:

1. F. Roussel et Mme D. Rouasel, Op. cit., p. 614.
2. Метафизичко схватање по коме је оно што стварно постоји, у својој суштини, духовне природе, духовна супстанција састављена од духовних бића, а тела само представе или појаве једне чисто духовне стварности. - М. Вујаклија, Op. cit., стр. 1097.
3. В. Јерусалим, Op. cit., стр. 105-109. Курзив је наш.
4. Ср. 1.Кор.3,1-3; Јев.5,12-14.

2) ПАНТЕИСТИЧКО УЧЕЊЕ О СВЕТУ И ЊЕГОВА КРИТИКА

Насупрот материјализму који је атеистички, пантеизам[1] је теистичко философско схватање, то јест философско схватање које допушта постојање Бога. Но за разлику од Хришћанства које учи да је Бог само творац света а свет само творевина Божја, пантеизам учи да између Бога и света нема никакве разлике, да су Бог и свет исто. По учењу пантеизма, дакле, Бог је све и све је Бог, јер свет, онакав какав је, није ништа друго до видљиви израз невидљивог Бога.

Представници пантеизма су били: стоици,[2] Плотин,[3] Спиноза,[4] Хегел[5] и још неки други философи.

Пантеизму се с правом чине следеће замерке:

Прво, ако између Бога и света не постоји никаква разлика - ако су Бог и свет исто - онда Бог мора у исто време да буде: вечан и пролазан, неограничен и ограничен, непроменљив и променљив, пун љубави и пун мржње, добар и зао, срећан и несрећан итд. Јер је неоспорна чињеница, да је свет, који по учењу пантеизма није ништа друго до видљиви израз невидљивог Бога, и пролазан, и ограничен, и променљив. Исто тако, неоспорна је чињеница, да људи који живе у свету могу бити: пуни љубави и пуни мржње; добри и зли; срећни и несрећни итд. Према томе, ако се пантеистичко учење прими као тачно, онда Бог, који је оличење свега најсавршенијег, мора да постане оличење свих могућих, покаткад дијаметрално опречних, својстава и особина. Међутим, логички је немогуће да једно и исто биће буде у исто време: и вечно и пролазно, и неограничено и ограничено, и непроменљиво и променљиво, и савршено и несавршено итд. Јер, једно и исто биће не може у једно и исто време и бити исто и не бити исто. Тако, на пример, Бог као савршено биће не мења се - не развија се. Позната је пак чињеница да је свет у непрекидном мењању - у непрекидном развоју: он се непрекидно усавршава. Ако је Бог исто што и свет, може ли Он у једно и исто време да буде и савршен и да се усавршава?

Друго, ако је свет само видљиви израз невидљивога Бога, онда све што се у свету збива, збива се по нужди. Према томе, ни човек као слободна личност не постоји; он је само један од многобројних израза божанске суштине. А ако човек као слободна личност - као биће са слободном вољом - не постоји, онда не постоји ни морал ни право. Јер човек, ако није слободан, не може бити ни морално ни правно одговоран за своје поступке. Који је то човек, пак, који се не осећа морално и правно слободним и одговорним; и које је то друштво које је досада живело и које би и одсада могло живети без правне и моралне свести и одговорности његових чланова - без права и без морала?

Пантеизам не задовољава, дакле, ни у философском ни у моралном погледу. Јер и његове у теорији најдоследније присталице, у практичном, свакидањем животу одступају од његових основних поставака: осећају се посебним, слободним и морално-правно одговорним личностима. А ТО значи да пантеизам не обухвата и не решава битне проблеме света и човека - да он иде у раскорак са током стварнога живота и индивидуе и друштва.

ХРИШЋАНСКО УЧЕЊЕ О ПРВОБИТНОМ СТАЊУ ЧОВЕКОВОМ

Створен по лику Божјем, човек је изишао из Божје руке непорочан, бестрасан, безазлен, свет, безгрешан. Све је то чинило да душа његова необично чезне за Богом - тежи Богу. Као такав, човек је био способан да, помаган Богом, постигне циљ који му је Бог поставио: божанско савршенство.

Бог је створио човека безгрешним.[6] Али, та **безгрешност није била апсолутна већ релативна.** Она је лежала у човековој слободној вољи, а није била неопходност човекове природе. Другим речима: **човек је могао да не греши; а не: човек није могао да греши.** Грех није био саставни део човекове природе, али је могао постати сопственост његове слободне воље. Иако створени безгрешни, нашим прародитељима је, као слободним бићима, било остављено да се драговољно, уз припомоћ Божју, утврђују у божанском добру и усавршавају у свима божанским врлинама.

Што важи за душу, важи и за **тело првих људи.** Створено Богом, и оно је **било безгрешно и бестрасно,** а са тим и слободно од болести, страдања и смрти.[7] Са таквом душом и таквим телом човек је могао несметано и радосно постићи циљ живота који му је Бог поставио: божанско савршенство. То значи, човек је био предназначен за бесмртност коју је могао постићи само да је остао послушан Богу.

Бог је Адаму у рају дао заповест да не једе од дрвета познања добра и зла,[8] да би му још од самог почетка показао да је за човека најглавније у животу: драговољно се потпуно покоравати Творцу, јер је богоподобно усавршавање могућно само ако човек буде своју

вољу добровољно потчињавао и саображавао вољи Божјој. Да је то заиста најважније за човека, Бог показује још и тиме што за прекршај заповести предочава смрт. Јер је **одступање од воље Божје - смрт за душу и тело човеково** и прекид богоцентричног усавршавања, тј. усавршавања које тежи Богу као својој центру. У тој заповести садржао се сав закон и све потоње заповести које је Бог дао људима у Светом Откривењу.

По природи својој дрво познања било је дивно: диван је био и плод његов. Јер није оно било смртоносно него прекршај заповести.^[9] Оно је названо дрветом познања добра и зла, јер је човек преко њега сазнао експериментално, опитно, какво се добро садржи у покоравану, а какво зло у противљењу вољи Божјој. Смрт и остале невоље дошле су уствари не од дрвета него од прекршаја заповести Божје, од непослушности Богу.^[10]

ПРВОРОДНИ ГРЕХ

Наши прародитељи Адам и Ева нису остали у стању првобитне светости и безгрешности, него су преступили заповест Божју, и тако отпали од Бога, светлости, живота, и пали у грех, таму, смрт.

Из библиског описа види се да је **ђаво главни узрок пада наших прародитеља** и, на тај начин, проналазач, зачетник, творац греха и зла у видљивом свету. **А други узрок**, или боље рећи саузрок пада наших прародитеља **била је њихова слободна воља коју су они злоупотребили**. Јер они нису погрешили што су морали него што су хтели.^[11]

СУШТИНА И ЗНАЧАЈ ПРВОРОДНОГ ГРЕХА

Грех наших прародитеља је бескрајно важан и судбоносан поступак, јер је њиме поремећен сав Богом прописани однос човека према Богу и према свету. До пада сав се живот наших прародитеља заснивао на богочовечанском поретку који је Бог прописао. По том поретку: Бог је био све у свему, и наши су прародитељи то са радошћу осећали, сазнавали и примали; Бог им је непосредно откривао своју вољу, и они су јој се свесно и добровољно покоравали; Бог их је руководио у свему, и они су Му свим бићем свесно и радосно следовали. Падом су наши прародитељи нарушили овај богочовечански поредак живота, а усвојили супротан овој који би се могао назвати ђавочовечански и ђавоцентрични. Јер су добровољним прекршајем заповести Божје први људи објавили да

желе достићи божанско савршенство, постати "као богови" не помоћу Бога већ помоћу ђавола. А то значи: мимо Бога, без Бога, против Бога.

У ствари, **грех наших прародитеља значи одбацивање од стране човека Богом одређеног циља живота: уподобљавање Богу, - и замењивање тога уподобљавањем ђаволу.** Јер грех и јесте сила која човека чини сличним ђаволу, сродним ђаволу.^[12] Грехом су људи центар свога живота пренели из светлости у таму, из бесмртности у смрт.^[13]

У суштини, **грех је нешто противприродно и неприродно, јер у природи коју је Бог створио није било зла, него се оно појавило у слободној вољи неких бића, или боље рећи у злоупотреби те воље.** Зло није друго, вели св. Дамаскин, до скретање од природног у противприродно, јер нема ничег злог по природи. Јер све што је Бог створио, добро је веома; и све што остаје у онаквом стању у каквом је саздано, - добро је веома; оно пак што својевољно одступа од природнога и скреће у противприродно, налази се у злу.^[14]

ПОСЛЕДИЦЕ ПРВОРОДНОГ ГРЕХА ПО ПРАРОДИТЕЉЕ И РОД ЉУДСКИ

Грех наших прародитеља назива се првородним зато што је јавио у првом роду људи и што је био први грех у свету човечанском. Овај грех изазвао је пагубне последице по наше прародитеље, по сав род људски и сву видљиву природу уопште. Ушавши у људску природу, грех је постао у њој неко стваралачко начело зла.

Грехом су наши прародитељи лишили себе и своје потомке непосредног општења са Богом и тиме осудили и себе и њих на двоструку смрт: телесну и духовну; телесну која настаје када се тело лиши душе која га оживљава и духовну која настаје када се душа лиши благодати Божје која је оспособљава за виши духовни живот. Св. Златоуст вели: "Као што тело онда умире када га душа остави без своје силе, тако и душа онда умире када је Дух Свети иста ви без своје силе".^[15] **Смрт тела разликује се од смрти душе, јер се тело са смрћу распада, а кад душа умре због греха - не распада се, него се лишава духовне светлости, богочежњивости и блаженства, и остаје у стању мрака, туге и страдања.**

Пагубна промена која је са грехом настала у души људи, захватила је и све силе њихове душе: разум, вољу и осећање или срце. Кроз грех људски разум је изгубио своју дотадању мудрост, проицљивост, видовитост и богочежњивост - одао се грешним мислима, и њиме је овладао себичност и гордост. Грехом је повређена, ослабљена и искварена људска воља. Она је постала зла и грехољубива и зато више

склона злу него добру. Грехом је оскрнављено људско срце: оно је изгубило своју првобитну чистоту и безгрешност и предало се неразумним чежњама и страсним жељама.

Ова греховна исквареност одразила се у човеку и на лик Божји као целину: и он се помрачио и унаказио. Грех је унаказио красоту лика Божјег у човеку, вели св. Василије Велики, јер је увукао у душу страсне жеље.[16]

Због присне и тесне везе душе са телом **првородни грех је произвео растројство и у телу наших прародитеља.** Последице греха по тело њихово биле су: **болести, патње и смрт.** "Из греха су се као из извора излиле на човека болести, невоље, страдања".[17] Грехом је тело изгубило своје првобитно здравље, невиност и бесмртност и постало болешљиво, порочно и смртно. До греха оно је било у савршеној хармонији са душом; **од греха** та је хармонија престала, и **настао је рат тела са душом.** Као неминовна последица првородног греха јавила се смрт тела, јер је грех унео у тело разорно начело болести, немоћи и трулежи.

Грехом су наши прародитељи пореметили свој Богом прописани однос према видљивој природи: истерани су из раја, изгубили су у многоме власт над природом, и земља је постала проклета због човека: почела је рађати трње и коров.

Пошто сви људи воде порекло од прародитеља, то је **првородни грех путем наслеђа прешао на све људе. Стога је** првородни грех у исто време и **наследни грех.** Примајући од прародитеља људску природу, сви ми примамо њом пропадљивост, слабост, греховну исквареност и смртност. Робови греха су истовремено робови смрти.[18] Потичући од прародитеља, огреховљеност људске природе пројављује се у свима људима без изузетка као жива греховна сила, као греховно начело, као "закон греха", који живи у човеку и дејствује у њему и кроз њега.[19] Али у томе и човек учествује својом слободном вољом, те је зато и сваки човек одговоран за своје грехе.

О БОЖЈЕМ ПРОМИСЛУ

Бог је из љубави створио свет са одређеним циљем. Својом добротом, мудрошћу, влашћу и силом Он држи и одржава у постојању створени свет, управља њиме и води га остварењу постављеног циља. То **непрекидно старање Божје о свима бићима, стварима и људима зове се Про мисао Божји, промишљање Божје.**

Господ непрекидно промишља, тј. непрекидно се стара како у целокупној творевини уопште, тако и о свакоме створу посебно. Откривење учи: Бог све држи својом силом, све оживотворава, очински се стара о свима створењима, јер заповеда своје сунцу те обасјава и зле и добре, и даје дажд и праведнима и неправеднима. У његовој је руци душа свих

бића, и дух свакога човека. Он свима даје живот и дихање и све; без његове воље ни длака с главе не пада. Он надгледа земљу и залива је, покрива небо облацима, даје дажд, производи траву, даје храну стоци и птицама, заодева поља пшеницом. Он храни птице небеске и одева их а немоли људе; Он даје силе љиљанима у пољу те расту и одевају се красотом неисказаном. Уствари, васцело **Свето Писмо јесте стварни летопис Божјег промишљања о свету.**

Иако боголике душе, човек није био остављен самоме себи. О њему као носиоцу највеће драгоцености у овоме свету Бог је од самога почетка показао нарочито промишљање. Створен безгрешним и релативно савршеним **човек је могао постићи постављени циљ: божанско савршенство само уз промислитељску помоћ Божју.**

Своје промишљење о човеку до пада и после пада Бог показује на разноврсне начине. **А врхунац Божјег промишљања о палом роду људском представља то што је послао људима Спаситеља света, Господа Христа, да их спасе од највећих непријатеља и најсвирепијих мучитеља: греха, смрти и ђавола.**

НАПОМЕНА:

1. Од грчких речи: pan = све, и Theos = Бог.
2. Присталице грчког философа Зенона (342-270) г. пре Хр.). Добили име од грчке речи стоа = шарена дворана са стубовима у Атени у којој је учио Зенон. Најпре су се звали Зеноновци.
3. Грчки философ (205-270).
4. Барух Спиноза (1632-1677).
5. Немачки философ (1770-1831).
6. Св. Атанасије Велики, Contra Apollinar. lib. II, 5; P. gr. t. 26, col. 1140 B.
7. Ср. св. Златоуст, De statuis, hom. 11,2; Jn Genes, hom. 16,5; 17,1-2.
8. 1.Мојс.1,26-27; ср. 5,12; 6,23.
9. Св. Теофил, Ad Autolic. II, 25.
10. Ср. св. Ј. Златоуст, In Genes, hornil. 16,6.
11. 1.Мојс.3,6. 17.
12. 1.Јн.3, 6.

13. По речима св. Атанасија Великог, душа је кроз грех одлутала од себе, од своје боголикости, и дошла ван себе. И затворивши око којим је могла гледати Бога, она је себи измислила зло, и на њега окренула своју делатност, уображавајући да нешто ради, док се уствари батрга по тами и трулежи. (Contra gent. 8; P. gr. t. 25, col. 16 D; ib. 7; col. 16 AC).
14. De Fide, IV, 20; P. gr. t. 94, col. 1196. BD.
15. In Ephes. hom. 18,3.
16. Sermo asceticus, I, 1.
17. Св. Теофил, Ad Autolic. II, 25.
18. Рим.3,9. 23; 7,14; 5,12. 24; 5,23-29; 1.Кор.15,21-23.
19. Рим.7,13-23.

III. О ХРИСТУ СПАСИТЕЉУ И СПАСЕЊУ

Својим целокупним историјским искуством људски род Је показао да је немоћан и беспомоћан пред главним непријатељима својим: грехом, смрћу и ђаволом. Ма с које стране посматран, род људски је и у целини и у сваком посебном људском бићу - роб греха, смрти и ђавола. Да је тако показује чињеница: сви људи умиру, јер су сви смртни. Робовању смрти доказ је робовање греху, јер грех рађа смрт, и робовања ђаволу, јер је ђаво творац греха и смрти. То робовање рода људског греху, смрти и ђаволу, спречавало је, и спречава, у сваком погледу људе да постигну крајњи циљ свога постојања: божанско савршенство.

Кроз све своје напоре род људски је, посредно и непосредно, чезнуо за једним: да се спасе и ослободи смрти, тог најљућег и најсвирепијег непријатеља свог. На томе је он радио кроз све своје религије, философије, науке, културе. Али никако и ничим није у томе успевао. Увек је остајао роб смрти. А ТО значи: посредно је остајао роб греха и роб творца греха и зла - ђавола. А грех и ђаво су плански удаљавали род људски од Бога као Свеживота и Свебића и потапали га у смрт и небиће. Тако је све људско заражено смрћу као неизлечивом болешћу. А ТО значи: заражено грехом и сатанизмом као неуништивом за људе епидемијом. Људи, беспомоћно робље греха, смрти и ђавола, нису могли међу собом пронаћи ни лека ни лекара за ту болест н за ту епидемију.

Такве историјске стварности приморавају људску логику на овакав закључак: од смрти могао би човека ослободити и спасти само Бесмртни, од греха - само Безгрешни, од ђавола - само Бог. Другим речима: од греха, смрти и ђавола могао би спасти само победитељ смрти, греха и ђавола, тј. Бог.

Пошто су у питању живе и самосталне људске личности, то би и Спаситељ људи морао бити личност, али личност која није роб греха - тј. безгрешна, која није роб смрти - дакле бесмртна, која није роб пролазнога - вечна. А таква личност може бити, и јесте, само Бог.

Због свега тога **човеково спасење** од греха, смрти и ђавола **може се обавити само помоћу његовог сједињења са Спаситељем**. Јер сједињујући се са Безгрешним, човек добија силу да савлада и победи грех; сједињујући се са Бесмртним, добија силу да савлада и победи смрт; сједињујући се са Богом, добија силу да савлада и победи ђавола. **Само Бог као Спаситељ даје, извршује и обавља спасење**. Стога св. Атанасије Велики каже: "Од Спаситеља је спасење као од светлости осветљење".^[1]

Историја рода људског зна само за једног таквог Спаситеља. То је оваплоћени Бог, Господ Христос: историјски Богочовек. Ако људи хоће да непристрасно и објективно остану верни чињеницама, онда све чињенице из Богочовековог живота сведоче и тврде: **Богочовек је у историји нашег земаљског света заиста једини спаситељ људи од греха, смрти и ђавола**.

Кроз све своје историјске делатности људи су свесно и несвесно, вољно и невољно, посредно и непосредно чезнули за таквим Спаситељем и таквим спасењем. А и сам је Бог својом божанском мудрошћу припремао људе и водио их таквом Спаситељу и таквом спасењу. Пошто је још пре стварања човека предвидео да ће човек пасти у грех и залутати у беспућа и поноре зла, Тројични Бог је решио да палог човека спасе оваплоћењем Сина Божјег, кога Еванђеље назива још и Богом Логосом.^[2] А Логос значи: **Разум, Мудрост, Реч, Смисао, Логика**.

Припремање рода људског за Спаситеља и спасење Бог је вршио преко изабраног народа и преко незнабожаца. Изабрани народ припремао је преко својих светих изабраника: старозаветних Патријараха, Пророка, Праведника. Незнабошце је Бог припремао за Спаситеља и спасење помоћу природног откривења.

ТАЈНА ОВАПЛОЋЕЊА СИНА БОЖЈЕГ

Пратећи род људски на свима путевима и беспућима зла и греха, Промисао Божји изводио је против сваког зла божанско добро, док најзад против целокупног ђаволског зла у свету није извео целокупно божанско добро у лицу Богочовека Христа.

Ако икаква појава у овом загонетном свету заслужује да се назове тајном, онда је то на првом месту: **личност Исуса Христа - оваплоћеног Бога**. Посматрали је ма с које стране, ова је Личност историска чињеница која **је једновремено и неодољиво реална и неодољиво тајанствена**. Ако је у Хришћанству ишта велика тајна, онда је то -

оваплоћени Бог. Величина ове тајне састоји се у томе што Логос који је Бог постаде човек не преставши бити Богом.[3]

У Богочовеку је људска природа нашла свој вечни смисао и циљ. Тек у Њему - човек је нашао себе, свој божански оригинал који је у њему био унакажен и искварен грехом, злом и смртношћу. Оваплоћен у човека, бесконачни Бог је показао, да Бог у човеку, и нераздељиво сједињен са човеком, јесте нешто најприродније и најнормалније за људско биће.

Оваплоћењем својим Бог је на најочигледнији начин ушао у саму матицу људског живота, у срце, у центар свега. Потиснут грехом из света, тела и душе људске, Бог се оваплоћењем враћа у свет, тело и душу, постаје човек, и из човека ради за човека. До оваплоћења Бога, вели св. Златоуст, постојао је расцеп, раселина, провалија између неба и земље, али је Господ својим оваплоћењем сјединио небески свет са земаљским,[4] духовно са вештаственим, невидљиво са видљивим.[5] Сјединивши собом све, Богочовек ја постао центар око кога круже сва бића и све ствари.[6]

Оваплоћење Бога збило се онда када је, по речима св. Григорија Ниског, корен зла на најразноврсније начине проклијао у људским слободним вољама и када је зло достигло крајњу меру, те није било ни једне врсте порока на коју се људи не би одважили.[7]

У тајни оваплоћења Бога Логоса људско се сазнање сусреће са свима тајнама Божјим. Зато од схватања и објашњења ове тајне зависи схватање и објашњење и осталих тајни Божјих: о свету, човеку, животу, смрти, спасењу, освећењу, савршенству и циљу света и човека. **У тајни оваплоћења је тајна личности Исуса из Назарета.** Схвати ли се правилно оваплоћење Бога, схватиће се правилно и дело оваплоћеног Бога.

Ко иоле непристрасно приступи изучавању живота Исусовог, мора стећи убеђење: да је **спаситељски подвиг Исусов дело његове тајанствене Личности. То се двоје не може ни делити ни растављати.** Исус спасава зато што је Спаситељ. Без његове божанске Личности његова наука не може спасавати људе од греха, смрти и ђавола. Само Њиме она је - дух и живот.[8] Без Њега, она заувек остаје - теорија, апстракција, утопија.

Сам вечито жив и животворан, Господ Исус и науку своју чини вечито живом и животворном. Уствари, Он следбеницима својим, својој Цркви, оставља своју Личност, а са њом и своју науку: Он је са њима и у њима у све дане до свршетка века.[9] У томе је **основна разлика између Господа Исуса и осталих оснивача природних религија.** Али, пошто је **Христова наука неодвојива од његове Личности,** то се најпре мора изложити тајна личности Исусове, па тек онда приступити објашњењу дела спасења које је Он извршио. **Од решења проблема његове Личности зависи решење проблема спасења човека и света од греха, зла и смрти.**

О ЛИЧНОСТИ ИСУСА ХРИСТА

Ако има бића у коме су се стекле све тајне неба и земље, онда је то биће - Исус из Назарета. Све што је небеско, онострано, натприродно, божанско постигло је у њему своју земаљску онострану, физичку реалност. Кроз Њега је невидљиво постало видљивим, небеско - земаљским, божанско - човечанским, онострано - оостраним, Бог - човеком. Све тајне неба и земље у Њему су тако чудесно здружене, сљубљене, сједињене, да је неосетан и природан прелаз оностраног у оострано, метафизичког у физичко, натприродног у природно, божанског у људско. Сва тајна Бога и сва тајна човека оваплотиле су се у Њему, и то је оно што Га је учинило јединственом и изузетном Личношћу. Као такав Он је највеће чудо како за људе, тако и за анђеле. А ако се и ђаволи и чему чуде, чуде се Богу у телу.[10] Отуда је Он - "једино ново под сунцем".[11]

Нема личности у историји света око које је никло толико питања, око које се толико спорило и говорило и око које су толики људи падали и дизали се.[12] Њу не може обићи ни једна душа на своме путу ка вечној истини. "Шта је ово?" питали су се у чуду савременици и очевици Господа Исуса?[13] Шта је ово? питају се људи свих времена чим се сретну са загонетним Исусом из Назарета.

Тешко је уму и срцу људском снаћи се пред овако необичним проблемом и чудом. **А одговорити правилно на питање, ко је и шта је Исус из Назарета, - немогуће је без помоћи Божје, без откривења Божјег.** То посведочава сам Исус. Његови присни ученици који су дуго времена ишли за Њим, присуствовали па и учествовали у његовим доживљајима, делима и поукама, никако нису могли да силом свог људског сазнања схвате ко је Он, шта је Он. И Он, тајна над тајнама, пита своје ученике: А ви, шта мислите, ко сам ја? И када апостоли одговарају: Ти си Христос, Син Бога живога, - Господ Христос им показује да им је ту истину о Њему открио Отац небески, а не њихова људска крв, људски ум, људско срце.[14]

Тако је сам Господ Исус једном засвагда показао начин на који се може једино правилно решити проблем његове Личности, и одговорити на питање ко је и шта је Исус Христос. Ту одговара сам Бог кроз Свето Откривење, јер "нико не може Исуса назвати Господом осим помоћу Духа Светог".[15] Тајна личности Исусове открива се Духом Светим.

Божанско Откривење казује нам три истине о Исусу Христу, три истине које се свде на једну истину. А те су три истине ове: 1) Исус Христос је истинити Бог, 2) Исус Христос је истинити човек и 3) Исус Христос је истинити Богочовек.

НАПОМЕНА:

1. Sermo major de fide, 22; P. gr. t. 26, col. 1276 A.
2. Јн.1,1; Д.Ап.2,23; Еф.1,9; Кол.1, 26; Рим.16,25; 1.Пет.1,20; Еф.3,9-10; 1.Кор.2,7.
3. Св. Кирил Александријски, Ad reginas de recta fide, Orat. II, 33; P. gr. t. 76, col. 1377 B.
4. In Ephes. hom. 1,4; P. gr. t. 62, col. 15.
5. Св. Максим Исповедник, Expositio orationis Dominicae; P. gr. t. 90, col. 877 B.
6. Он, Mystagogia, с. 1; P. gr. t. 91, col. 668 AB.
7. Orat. catech. с. 29; P. gr. t. 45, col. 7 AB.
8. Ср. Јн.6,63.
9. Ср. Мт.23,20; 10,40.
10. Ср. Мт.4,1-11.
11. Св. Ј. Дамаскин, De fide, III, 1; P. gr. t. 94, col. 948 B.
12. Ср. Лк.2,34.
13. Ср. Лк.1,27.
14. Мт.16,15-17.
15. 1.Кор.12,3; ср. 2,11.

1. ИСУС ХРИСТОС - ИСТИНИТИ БОГ

Ако човек непристрасно проследи до краја ма коју мисао Христову, или реч, или дело, или осећање, увек ће на њиховом дну наћи Бога. **Стварност свих стварности на којој стоји личност Исуса из Назарета, јесте његово Божанство. Одбаци ли се Бог из Исуса, онда је Исус најтрагичније и најбедније створење под сунцем.** У том случају, Он није реално биће већ привиђење, утвара, сабласт. Јер је Бог то што његову Личност чини изузетно реалном, трајном, вечном. Посматран у нагој историјској стварности Исус из Назарета је пројавио себе кроз стварни живот, стварна дела и стварне речи, које најочигледније показују да је Он заиста Бог. Јер онакав живот, онаква дела, онакве речи, могу бити само живот Бога, дела Бога, речи Бога. **Посматран из чисто историјских чињеница Светог Откривења, Исус се у свему показује као Бог, као Бог у телу, историји, у временском и просторном животу.** Ако се изврну, унаказе, извитопере историјске чињенице Откривења, онда се губи реално тле, на коме се једино може добити тачан појам о Исусу.

Божанство Исуса Христа је основна стварност у Новом Завету. Из ње ничу све остале новозаветне стварности и истине. **Ко зраци из сунца тако божанска дела Исусова природно истичу из његове Личности.** Божански карактер својих дела и свога учења сам Исус објашњава тиме што је Бог, што је једносуштан са Богом Оцем: Ја и Отац једно смо.[1] Чак и када Јевреји гледају да га убију "што оцем својим називаше Бога и грађаше се једнак Богу", Он не одступа од тога да је Бог, већ им одлучно говори: "Заиста, заиста

вам кажем: Син не може ништа чинити сам од себе него што види да Отац чини; јер што он чини, и Син чини онако. Ако не творим дела Оца свога, не верујте ми. Ако ли творим, ако мени не верујете, делима мојим верујте, да познате и верујете да је Отац у мени и ја у Њему".[2]

По природи својој дела Исусова су дела која само Бог може чинити и чини. То су: исцељивање од најразноврснијих болести, изгоњење нечистих духова, опраштање грехова, васкрсавање мртвих, страшни суд, победа над смрћу, даривање вечног живота.[3] А то је довољан разлог да Христа треба поштовати као Бога.[4] Једносушност Сина са Оцем чини Сина у свему једнаким и равним Оцу по природи, достојанству и слави.[5] Стога је Спаситељ и могао рећи за себе: Који види мене - види Оца.[6] Као истинити Бог који има сва божанска савршенства, Исус захтева веру у Њега као и у Бога Оца: Верујте у Бога и у мене верујте.[7]

Божанство Исуса Христа је нарочито силно посведочено делима његових светих ученика и следбеника. Јер дела апостолска су дела божанска. Нико од људи, остајући у границама људске природе и људске моћи, не би могао учинити ниједно од оних дела која су описана у Делима Апостолским и Посланицима светих Апостола. Очигледна дела сведоче о Исусу да је Он Бог који увек, као што је обећао,[8] живи и дела у својим следбеницима, и кроз њих чини дела као што су његова и већа од ових.[9]

Очевици Бога Логоса и сведоци његовог богочовечанског живота на земљи, свети Апостоли, једнодушно исповедају и уче да је Исус Христос Син Божји и Бог.[10] Њихово је сопствено искуство и сазнање: у Христу живи сва пуноћа Божанства телесно.[11] Имајући као Бог сва божанска савршенства, Господ Исус има и сва божанска својства: Он је вечан, Он је алфа и омега, први и последњи, Он је самобитан, Он је неизменљив, Он је свезнајући, Он је свемоћан, Он је творац свега видљивога и невидљивога, Он је промислитељ, Он је живот и животодавац, Он је светлост и светлодавац, Он је цар над царевима и господар над господарима. **Пошто је Исус Христос по свему истинити Бог и Господ, Њега треба поштовати као и Бога Оца, веровати у Њега као у Бога, надати се у Њега као у Бога, љубити Га као Бога, молити Му се као Богу, клањати Му се као Богу, исповедати га као Бога.**[12]

Живећи истином да је Исус Христос - Бог и Господ, Црква је ту истину једном засвагда уобличила и неизменљиво изразила у шест (од 2-7) чланова Никејско-цариградског Символа вере, који ми православни хришћани увек држимо, верујемо и исповедамо (читамо), особито на св. Литургији.

НАПОМЕНА:

1. Јн.10,30; ср. 17,21; 14,9. 11; 8,19; 14,7.
2. Јн.5,18. 19; 10,31. 33. 37. 38; ср. 15,24.
3. Јн.5,20-30; Мт.9,6; Јн.11,43-44; Мк.5,41; Лк.1,14-15.
4. Јн.5,23.
5. Јн.16,15; 17,10.
6. Јн.14,9; ср. 17,10; 14,11.
7. Јн.14,1; ср. 5,23.
8. Мт.28,20.
9. Јн.14,12.
10. Јн.1,49; Мт.16,16; Јн.1,1; 1,18. 14; Јн.1,1-2.
11. Кол.2,9.
12. Јн.5,23; 1.Јн.2,23; Јн.14,1. 6. 40; Јн.3,23; 1.Тм.1,1; 1.Јн.3,3; Д.Ап.28,20; Рим.5,2; 1.Кор.16,22; Јн.14,23; Јн.14,13-14; 15,16; 16,23; Рим.10,13; Д. Ап.2,21; Јев.1,6; Флб.2,10-11; Отк.5,11-14; 7,11; 1.Јн.4,15; Мт.10,32; Лк.12,8; 1.Јн.2,23; 4,2; 2.Јн.7.

2. ИСУС ХРИСТОС - ИСТИНИТИ ЧОВЕК

Да је Исус Христос био само истинити Бог а не и истинити човек, Он не би могао на онако реалан начин ући у историју човечанства нити значити за човека оно што сада значи. **Да није био прави човек, човек са разумном душом и телом, Господ Исус би остао изван оквира људског живота и историје и с правом би сва повест о Њему била оглашена за мит а Он увршћен у митска бића.** Једино телесном, опипљивом, човечанском реалношћу своје личности Господ Исус је могао створити Нови Завет, јавити се као стварни одговор на сва питања људског духа, и остати за људе незаменљива вредност и једина утеха. **Да Господ Христос није био човек не би било еванђелске историје.** Само из физичке, човечанске стварности Христове личности потекла је, и непрестано истиче, историјска стварност Хришћанства као једине **благих вести** ("еванђеља") у овом свету. Исус Христос - истинити човек, извор је те стварности; уклони ли се тај извор, пресахнуће река хришћанске вере.

Да није био истинити човек Исус Христос не би могао основати Хришћанство као историјску стварност и силу, **јер се на бајци, на привиђењу, на миту не би могла сазидати огромна зграда историјског Хришћанства.** Зар би прости, некњижевни, сиромашни рибари галилејски пошли за Господом Исусом, да Он није био стваран човек, човечански стваран у свима својим делима, Агислима, речима и целокупном животу? И зар би они у име привиђења и помоћу привиђења могли запалити свет новом вером?

Еванђеља су исувише проста, исувише непосредна у својој историјској стварности и реализму. Она не доказује човечанство Исусово већ га показују, констатују, описују као најобичнију стварност. **Нико у еванђељима није посумњао да је Исус истинити човек. То је чињеница ван спора.** Да није био прави човек, зар би Исус могао бити онако привлачна личност за неизбројне масе простордачног народа, и онако мрско биће за фарисеје и књижевнике? Нису ли се ови дан и ноћ ломили и трудили како да окриве, ухвате и убију, сигурно не Исуса - привиђење и утвару, већ Исуса - човека стварног, очигледног, чудотворног, земаљског?

Њему су савремени непријатељи оспоравали Божанство, али Му нико није оспоравао човечанство. Оно је толико ван спора, да су његови непријатељи само на једном радили: да Га убију, и на тај начин ослободе себе страшне стварности и присутности његовог тела. У коликој је мери Господ Христос истинити човек да се лако уочити ако се, макар у главним потезима, прегледају чињенице Новог Завета, чињенице, изражене у догађајима, доживљајима, делима, речима Господа Исуса и његових светих ученика.

Сва проповед Апостола није друго до непрекидно сведочење очевидаца о историјској стварности и истинитости Исуса Христа као правога Бога и правога човека. У њих је сва вера у Господа Христа и све учење о Њему засновано на њиховом личном искуству и личном осведочењу. Стога они и наглашавају да је у њих све засновано на историјској стварности а не на измишљотинама и бајкама: "Ми вам не показасмо силу и долазак Господа нашег Исуса Христа идући за бајкама вешто измишљеним, него сами бесмо очевици Његовог величанства.[1] Као очевици и пратиоци Бога у телу Апостоли само сведоче оно што су видели и чули.[2]

Апостолство се састоји у том сведочењу. Када се узноси на небо, сам Спаситељ оставља својим ученицима као своју последњу жељу: да буду сведоци Његове личности, живота и рада.[3] Историјска стварност Бога и човека Исуса, његов рад и учење јесте оно што су они као Исусови пратиоци и сведоци "ушима својим чули, очима својим видели, рукама својим размотрили и опипали".[4] Стога они, када им противници забрањују да спомињу име Исусово, неустрашиво изјављују: "Ми не можемо не говорити што видесмо и чусмо".[5]

Свето Откривење приказује и описује Господа Исуса као истинитог, потпуног и савршеног човека, али човека који се **од свих осталих људи одликује: 1) тиме што је на натприродан начин рођен од Свете Дјеве и Светог Духа, и 2) што је безгрешан.**

1. У погледу натприродног рођења Његовог од Пресвете Дјеве Богородице, нама се у Откривењу даје чињеница, али се не објашњава на који је начин обављено то свето рођење (в. Лк.1,26-55; 2,4-16; Мт.1,18-25). Због овог богочовечанског рођења Христовог Света Дјева се слави као истинска **Богородица.**

2. Друга одлика Господа Исуса као човека јесте савршена безгрешност, односно савршена светост. Сва историја Исусовог земаљског живота сведочи о томе. Све што је људско, све - осим греха, нашло је у Исусу свој савршени живот и свој савршени израз. Иако прави човек, Исус је био слободан од прародитељске греховности, јер је рођен на

натприродан начин. Његов живот на земљи био је живот апсолутне светости и безгрешности. Чак и најљући непријатељи његови, фарисеји, нису га могли окривити за грех ни онда када их је Он отворено и јавно питао: Који ме од вас кори за грех".[6] Очевици и сведоци Исусовог земаљског живота и рада, свети апостоли, тврде: Греха у њему нема,[7] Он не знађаше греха,[8] Он греха не учини, нити се превара нађе у устима његовим.[9]

НАПОМЕНА:

1. 2.Пет.1,16.
2. Д.Ап.1,21-22.
3. Лк.24,48; Д.Ап.1,8.
4. 1.Јн.1,1.
5. Д.Ап.4,20; ср. 1.Јн.1,3.
6. Јн.8,46.
7. 1.Јн.3,5.
8. 2.Кор.5,21.
9. 1.Пет.2,22; ср. Ис.53,9.

3. ИСУС ХРИСТОС - ИСТИНИТИ БОГОЧОВЕК

Истине да је Исус Христос истинити Бог и истинити човек сливају се опет у једну истину: **Исус Христос је истинити Богочовек.** Али, **иако истинити Бог и истинити човек, Исус Христос је ипак једно лице, једна Личност, не два лица нити две личности.** Иако су у Њему две природе: **божанска и човечанска,** Он ни у ком смислу не представља собом два посебна лица већ **једно једино, и то - Божанско лице,** Лице (или Ипостас) Бога Логоса, који је у своју Божанску личност примио човечанску природу. По суштини божанска и човечанска природа разликује се бескрајно и неизмерно. Али се богочовечанско чудо Христове Личности баш у томе и састоји што су ове две бесконачно различите природе сједињене личношћу Логоса у недељиво јединство.

Новозаветно откривење речито показује да Богочовек увек осећа и сазнаје себе као једно лице. У свима догађајима Богочовековог живота, иза свих чудеса његових стоји, као творац и извршитељ њихов, једна и иста личност оваплоћеног Бога Логоса. Исто тако из сваке Богочовекове мисли, осећања, речи, зрачи једна и иста личност. Али ово јединство Богочовекове Личности ни у ком случају не уништава разлику која увек постоји између Божанске и човечанске природе у Њему.

Апостоли једнодушно осећају, сазнају и исповедају да је Богочовек једна једина личност, недељива и неизменљива. Никада, нигде, ни у чему они не деле Богочовека у два бића, или у две личности, или у Исуса човека и у Исуса Бога. Један је Исус и пострадао и васкрсао; није један Исус умро а други васкрсао. Целокупно сведочанство светих апостола се своди на тврђење, да је то једна иста и истоветна личност.^[1] У Исусу Христу "обитава сва пуноћа Божанства телесно".^[2] То најочигледније показује да је Он савршени Бог и савршени човек, тј. Богочовек. **Целокупна тајна хришћанске вере изражена је речима: Бог се јави у телу,^[3] тј. Бог се јави као Богочовек.** О томе јединству Личности Богочовека Христа говоре шест чланова Символа вере, од другог до седмог.

Као Богочовек Исус Христос је открио и тајну Бога и тајну човека и потпуно и савршено решио и проблем Бога и проблем човека. **Зато је Богочовештво Христово - темељ Хришћанства.** Препород, освећење и спасење човека и света налази се у Богочовеку.

НАПОМЕНА:

1. Д.Ап.2,32; ср. 2,22-24; 3,13-16; 5,30-32; Јн.1,14; ср. Мт.16,16; Флб.2,6-8; Јн.1,14.
2. Кол.2,9.
3. 1.Тим,3,16.

СПАСИТЕЉСКИ РАД И ДЕЛО ГОСПОДА ХРИСТА

Целокупни рад Богочовека Христа одређен је Његовом Личношћу. Само Богочовеково име: **Исус, значи Спаситељ. Ово име одређује, карактерише, казује садржину и обим Богочовековог рада. То је - спасење.** Исус-Спаситељ спасава, извршава и обавља спасење. **То је смисао и циљ Његовог боравка у човечанском свету.** Зато се целокупно дело Христово назива спасење.

Као што је Личност Богочовека једна и недељива, тако и **његов целокупни живот и рад на земљи сачињава једну недељиву, органску целину.** Нема ничега ни у личности, ни у животу, ни у раду Господа Исуса што би се могло одбацити као сувишно или непотребно. У Богочовеку и његовом животу, раду и учењу, све је божански важно и божански неопходно. Стога је Господ својим светим ученицима оставио као лозинку спасења заповест о држању свега што је Он заповедио: "Идите и научите све народе крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа, учећи их **да све држе што сам вас заповедио**".^[1]

Врло је значајно да Бог није назвао Господа Христа ни учитељем, ни пастиром, ни царем, ни првосвештеником, ни пророком, него **Спаситељем,** јер је то име шире од свих осталих

имена и све их садржи у себи. Осим тога, у многољудној историји рода људског Бог никога није назвао Спаситељем, јер су сви људи без изузетка под грехом и смрћу. Само је безгрешни **Господ Христос** достојан тога имена, јер је Он у историји света **једина личност у којој се није нашла ни трукна греха**. Откривење сведочи: спасење људи је само у Христу. Јер "нема другог имена под небом данога људима којима би се ми могли спасти".^[2] **Отуда дело искупљења и спасења човека и света Христос није извршено само као Пророк, Првосвештеник и Цар, већ као једна недељива Богочовечанска Личност, као Богочовек.**

Иако у свом целокупном искупитељском и спаситељском раду Христос присуствује сав, свом пуноћом своје Богочовечанске Личности, ипак се његова спаситељска сила н делатност јаче пројављује у неким његовим делима, као што су оваплоћење, крштење и преображење, а достижу свој врхунац у крсној смрти, васкрсењу, вазнесењу и силаску Светога Духа. Али све су то саставни делови Његовог богочовечанског живота и подвига као једне недељиве органске целине. Крст је врх на пирамиди спасења.

НАПОМЕНА:

1. Мт.28,19-20.
2. Д.Ап.4,11-12.

1. ТАЈНА БОГОВАПЛОЋЕЊА И ТАЈНА СПАСЕЊА

При стварању човека Бог је свој лик кроз душу унео у тело човека и добило се боголико биће: човек, а при овлапоћењу сам Бог постаје човек, и добио се: Богочовек. Онамо је указан циљ човековог постојања, а овде - остварен потпуно. Кроз оваплоћење Бога човек је усавршен и довршен Богочовеком. Зато је рођење Бога у телу најзначајнији преврат и најсудбоноснија прекретница у историји наше планете и највећи догађај после стварања света и човека.

Бог у телу, то је пуноћа Божанског живота,^[1] истине, добра, и љубави у телу, уопште **пуноћа свих Божанских савршенстава у телу**. Оваплоћењем Бога сва су Божанска савршенства постала својином човека. Тек у Богочовеку човечанска природа је нашла своју апсолутну светост, доброту, истину, савршенство. Једино у Њему она је потпуно нашла себе, свој вечни смисао и свој вечни живот. Јер само сједињење са Богом, који је вечна Истина и вечни Живот, могло је дати, и дало је људској природи спасење од греха, смрти и ђавола.

Сва величина тајне спасења састоји се у историјској чињеници: "Бог се јави у телу".^[2] А са Богом - и све што је Божје. **У оваплоћеном Богу Логосу људима су дате све божанске**

силе које су им потребне за спасење и живот вечни; усвајајући их и претварајући их у своју својину путем вере и осталих еванђелских врлина, људи се спасавају од греха, смрти и ђавола, и постижу божанско савршенство.[3] Процес спасења уствари је процес **обожења** људске природе помоћу божанске благодати, процес присаједињења човека Богочовеку Христу.[4] Зато Православна Црква и учи да се спасење људи састоји у њиховом духовном и благодатном сједињењу са оваплоћеним Богом Логосом. Отуда Божић, дан у који Бог Логос постаје човек, она најсвечаније прославља и најрадосније велича, и назива га "мајка свих празника".

НАПОМЕНА:

1. Ср. Кол.2,9; Еф.1,23.
2. 1.Тим.3,16.
3. 2.Пет.1,3-9.
4. Ср. Еф.3,6; 4,11-16.

2. ТАЈНА СПАСИТЕЉЕВОГ КРШТЕЊА И ТАЈНА СПАСЕЊА

Крштење Господа Христа на Јордану има свечовечански значај. Као безгрешан, Господ Христос није имао потребе да се крсти Јовановим крштењем покајања. Али као нови родоначелник човечанства, који је узео на себе све грехе света,[1] Он се крштава ради спасења људи. Јер, **као што је ради људи постао човек, тако се ради људи и крштава** да би у води сахранио прљавштину оних који су се имали препородити вером и Духом.[2]

У крштењу Господа Христа крштава се сва људска природа на тајанствен начин, јер све што је Богочовеково преноси се на род Људски силом његове Божанске Личности. По учењу св. Отаца силазак Духа Светога на Богочовека при крштењу на Јордану био је силазак на нас, јер Он носи наше тело.[3]

Богојављење је дан нашег спасења,[4] јер Христово крштење на Јордану има општечовечански и космички значај. Крштењем се Христовим освећује вода и са њом сва твар; освећује се човек и са њим сав род људски.[5]

Црква назива Богојављење празником Просвешченија, тј. празником просветљења, просвећења, озарења. Јер се у Христовом крштењу просветљује људска природа, избавља се од таме греха и облачи у божанску одећу непролазности.[6] Крстећи се од Јована, Христос је сав свет, и споља и изнутра, обасјао божанском светлошћу.[7]

Грех је на све људе навукао смрт; божанским крштењем својим Господ Исус даје свима бесмртност.[8] Крстивши се, Он је нашим душама подарио бесмртност,[9] и обукао људску природу у одећу бесмртности.[10]

НАПОМЕНА:

1. Јн.1,29.
2. Левтимије Зигабен, Comment, in Matth., cap. 3, vers. 15; P. gr. t. 129, col. 169 C.
3. Ср. св. Атанасије Велики, Contra arian., Oral. I, 47; P. gr. t. 26, col. 108 C, 109 C; ib. 48, col. 112 C-113 A.
4. Св. Григорије Богослов, Orat. 40, 1; P. gr. t. 36, col. 360 A.
5. Св. Григорије Ниски, In baptismum Christi; P. gr. t. 46, col. 580 B. "Зашто се, пита св. Златоуст у својој беседи на Богојављење, Богојављењем се не назива дан у који се Господ Христос родио Него дан у који се крстио? Данашњи дан јесте дан у који се Он крстио и осветио природу вода. Стога на данашњи празник сви захватају воду (св. водицу). односе је у домове и чувају у току целе године, пошто су данас освећене воде, и дешава се очигледно чудо: ова се вода не квари од дугог стајања, него, захваћена данас, она целу годину, а често и две и три године остаје читава и свежа, и после толиког времена не уступа води која је тек захваћена са извора. Зашто се, дакле, овај дан назива Богојављењем? Зато што је Господ Христос постао познат свима не када се радио него кад се крстио. До овога дана Он није био познат многим". (De baptismo Christi; P. gr. t. 49, col. 365, 366).
6. Богојављенска песма 2 јануара на јутрењу.
7. Богојављенска песма 8 јан. на јутрењу.
8. Тамо.
9. Богојављенска песма 9 јан. на вечерњу.
10. Богојављенска песма 5 јан. на вечерњу.

3. ТАЈНА СПАСИТЕЉЕВОГ ПРЕОБРАЖЕЊА И ТАЈНА СПАСЕЊА

Преобразивши се на Тавору Господ је показао да је преображење људске природе неопходна потреба у богочовечанском подвигу спасења света од греха, зла и смрти. Јер је спасење **немогућно без преображења људске природе Богом из грешне у свету, из**

рђаве у добру, из тамне у светлосну, из смртне у бесмртну. У самој ствари спасење се састоји у свестраном преображењу људске природе Богом.

Спаситељево преображење има општечовечански значај, јер се Он, по речима светог Прокла, сам преобразио да би нам показао будуће преображење природе.[1] Као нови родоначелник Спаситељ на Тавору показује кроз какво преображење има да прође људска природа на своме путу освећења, обожења, спасења. Као нови Адам Богочовек својим преображењем обухвата на тајанствени начин сав род људски, и у својој човечанској природи извршује, у начелу, преображење целокупне људске природе.

Својим преображењем Богочовек је **преобразио** образ Божји у човеку, те је заблистао у своме првобитном божанском сјају и лепоти. Јер је смисао и циљ Богочовековог преображења: вратити човека на образ Божји као на суштину човекова бића; скинути талог греха са образа, са лика Божјег у души човековој; успоставити боголикост душе човекове у њеној безгрешној лепоти; потчинити сав живот човеков боголикој суштини и сили душе и тако осигурати човеку вечни живот.[2]

Светли дан Христовог Преображења јесте дан просвећења и обожења људске природе. Спаситељево Преображење је извор непресушне преображајне силе која преображава сву твар и сва бића, због чега и кличемо на тај празник чудесном Спаситељу: Очигледно се преображава твар твојим преображењем, Христе.[3]

НАПОМЕНА:

1. Oratio in Transfigur. Domini; P. gr. t. 65, col. 768 B.
2. Преображенска песма 9 августа, на вечерњу.
3. Преображенска песма 9 августа, на вечерњу.

Св. Јустин Ћелијски
Проф. Велимир Хаџи-Арсиф

ТАЈНЕ ВЕРЕ И ЖИВОТА (ОСНОВНО БОГОСЛОВЉЕ)

4. ТАЈНА СПАСИТЕЉЕВОГ СТРАДАЊА, КРСНЕ СМРТИ И ТАЈНА СПАСЕЊА

Све што припада Спаситељу и долази од Спаситеља спасоносно је. То нарочито важи за његово страдање Јер да **Спаситељ није страдао и да није умро, најмучнији проблем људског живота: страдање и смрт остао би нерешен**, а тиме највећа мука неолакшана и највеће зло неуништено. Страдање и смрт представљају страшну стварност којој људска мисао не може пронаћи смисао. Смисао страдања и смрти може се пронаћи тек када Богочовек прође кроз њих, када постану Божји.

Стари Завет пророкује, а Нови Завет показује: да је смрт **Месије Спаситеља неопходна у делу спасења рода људског**. Толико неопходна, да Спаситељ назива безумнима своје ученике који то це верују и не схватају.[1] Из Еванђеља је очигледно да је страдање Богочовеково неопходно за спасење рода људског. Јер Богочовек изјављује да је циљ његовог страдања спасење света: "За то дођох на час овај".[2]

Сав Спаситељев живот на земљи представља један непрекидни подвиг страдања за спасење света. Није могао ис страдати и не патити непрекидно Богочовек који је свакога тренутка имао пред својим свевидећим очима све грехе, пороке и злочине свих својих савременика, као и свих људи свих времена. Нема сумње, истинито је предање да се Господ Христос никада није смејао, а често су Га виђали где плаче, Често се дешавало, вели св. Златоуст за Спаситеља, да су Га виђали где плаче, али нико никада није га видео да се смеје или бар осмехује. Стога ниједан од еванђелиста то и не помиње.[3]

Сва страдања Господа Исуса достижу свој страшни али и спасоносни врхунац у његовој крсној смрти. То је разлог што Он хита тој смрти као извршењу спасења света говорећи: "За то дођох на час овај", - дођох на страдање у овај свет ради спасења света: "ја дођох на час овај, да бих примио смрт за све".[4]

У крсној смрти Спаситељевој долази до свога врхунца његова неизмерна љубав према човеку. Стога се крст и издваја као врхунац Богочовековог спасења света. Крст је синтеза свега тога.

Кроз сва своја страдања Господ Христос води људску природу спасењу. Као представник целог човечанства, јер је био истинити Бог и истинити човек, **Он се у свима својим борбама и мукама борио и мучио за спасење целог рода људског.** Уствари, Он је у суштини одстрадао сва страдања људска и препатио све муке људске. Зато је вапијао и туговао: "Жалосна је душа моја до смрти".[5]

Преживљавајући то за све људе и уместо свих људи, Он је плакао и туговао над гресима целог света и молио се до крвавог зноја.[6] Све то Он није чинио ради себе[7] већ ради људског рода, чије је грехе, страдања и смрт узео на себе.

Својим богочовечанским страдањем Господ је осветио, осмислио и засладио људска страдања, те су она постала радост за његове следбенике.[8] Његово страдање има спасоносну и животворну силу и значај по цело човечанство, зато што је богочовечанско, и Он кроза њ преводи људску природу из ропства у слободу, из смрти у живот.

НАПОМЕНА:

1. Лк.24,25-26; ср. 22,37; Д.Ап.17,3; 26,23; Мт.16,21-23.
2. Јн.12,27.
3. In Matth. hom. 6,6; P. gr. t. 57, col. 69.
4. Блаж. Теофилакт, Enarrat. in evangel. Joan., cap. 12, vers. 27; P. gr. t. 57, col. 69.
5. Мт.26,38.
6. Лк.22,44.
7. Лк.23,27-38.
8. Ср. Д.Ап.5,40-41; 1.Кор.4,12; Јев.12,5-13.

а) ИСКУПЉЕЊЕ БОГОЧОВЕКОМ

Једно је очигледно: свеспасоносна сила крста Христовог обухвата целог човека, спасава га, искупљује, очишћује и освећује.

У свему и по свему безгрешан, Господ Христос није могао умрети, јер је смрт последица греха, плата за грех.[1] Али иако због своје божанске безгрешности бесмртан, Господ је добровољно примио смрт за људе које је она због њиховог греха пустошила, и својом искупитељском жртвом постао Искупитељ и Спаситељ рода људског од греха и смрти.[2]

Добровољно проливена за људе крв Христова има бескрајну вредност пред Богом, зато што је то крв Богочовека. И само као таква она искупљује род људски од греха и смрти и преводи га у бесмртност и живот вечни.

Кроз грехе човек је много наудио својој боголикој души, искварио је, помрачио и делимично је изгубио. Ниједно од створених бића није могло да је откупи и спасе. Једина сила, а тиме и једина вредност, којом се може откупити огреховљена, изгубљена душа људска јесте - безгрешна душа Богочовека Христа. Она бескрајно више вреди него сва саздана бића скупа. Њена свемоћна искупитељска и спаситељска сила лежи у њеној безгрешној свечистоти и божанској свевредности с једне стране, и у њеном природном сродству са душом људском с друге стране. Зато је Спаситељ и објавио да је дошао: да душу своју да у откуп за многе.[3]

Спаситељ је то учинио својим животом, а нарочито својом крсном смрћу и васкрсењем. Дајући добровољно своју душу за спасење људи, Спаситељ је свепобедном силом њене безгрешности и свевредности откупио душу људску, продану греху и смрти.[4]

НАПОМЕНА:

1. Рим.6,23.
2. "Адам је згрешио и - умро, вели св. Златоуст, Христос није згрешио и - такође је умро. Ово је (необично и чудно: Адам је згрешио и - умро, а Христос није згрешио и - такође је умро. Откуда то и зашто? Зато, да би се онај што је згрешио и умро могао помоћу онога што није згрешио и умро ослободити од окова смрти. Тако често бива и са новчаним дужницима: ако је неко дужан некоме новчано и не може да врати, остаје због тога у рукама повериоца; а неко други, иако није дужник, али

имајући могућности да плати, плаћа и ослобађа дужника. Тако се десило и са Адамом и Христом. Адам је постао дужник, подложен смрти, и био је у рукама ђавола; Христос није био дужник н није био у рукама ђавола, али је дошао и платио смрћу за онога што је био у ђаволовим рукама, да би човека ослободио од окова смрти" (Homil. in Pasha, 4; P. gr. t. 52, ool. 770).

3. Мк.10,45.

4. Рим.7,14; 6,17. 20; 5,12.

б) БОГОЧОВЕКОВА ПОБЕДА НАД ГРЕХОМ, СМРТИ И ЂАВОЛОМ

Греси су производ ђавола. Безгрешни Богочовек је победио не само грехе него и самога творца грехова - ђавола. Да то није учинио, његова победа над грехом не би била ни потпуна ни стварна, јер би био као онај који реку пресушује на средини тока или на увору а не на самом извору. **Сав богочовечански домострој спасења има за циљ: победу над ђаволом као над врховним творцем и самобитним оцем греха и зла.** Стога апостол Павле вели: "Пошто људи имају тело и крв, тако и Бог Логос узео удела у томе да смрћу сатре онога који има државу смрти, то јест ђавола".^[1]

Каво је силан и страشان тиме што има силу смрти, што господари и располаже смрћу. А сила смрти јесу греси. **Сваки је грех једна мала смрт; а сви греси скупа сачињавају смрт бескрајну и вечну.** У клици својој сваки је грех од ђавола. Бог Логос се и јавио у овом свету као човек да сатре ђаволе, његову силу - грехе, а кроз њих и саму смрт (Јев.2,14-15).

Да је смрт уништена, вели св. Атанасије Велики, и да је крст постао победа над њом, и да она нема више силе, него да је створио мртва, знак и доказ тога је то што је сви ученици Христови ниподаштавају, сви ударају на њу и не плаше је се, већ је крсним знаком и вером у Христа газе као мртву. У старо време, пре божанског доласка Спаситељевог, смрт је била страшна и самим светитељима, и сви су оплакивали мртве као пропале. А сада, пошто је Спаситељ васкрсао тело, смрт више није страшна, него је сви који верују у Христа потиру као ништа, и више воле да умру него да се одрекну вере у Христа. Јер они сигурно знају да они који умиру не пропадају већ живе, и кроз васкрсење ће постати нетрулежни. Једино је лукави ђаво, који нам се у старо доба горко наругао смрћу, остао истински мртав, пошто су уништене смртне муке. И ево доказа за то: **пре но што поверују у Христа, људи сматрају смрт страшном и плаше је се; а чим приступе Христовој вери и Христовом учењу, они толико презиру смрт да с радошћу насрћу на њу и постају сведоци васкрсења** које је Спаситељ извршио ради уништења смрти. Чак и дечица хитају да умру. И не само људи, него и жене се уче како да се боре са смрћу. Она је тако немоћна постала да је и жене, које је она раније држала у обмани, исмевају као мртву и уништену. Пошто је Спаситељем на крсту смрт побеђена и осрамоћена, и пошто су јој свезане и руке и ноге, то сви који ходе у Христу - сатиру смрт, и постајући мученици за Христа они јој се ругају и са подсмехом јој говоре: смрти, где ти је победа? пакле, где ти је жалац?^[2]

Крст Христов је спасао васељену, прогнао заблуду, повратио истину, начинио земљу небом, направио људе анђелима. Захваљујући њему, демони нису више страшни већ презрени, и смрт није смрт већ сан и бдење.[3]

Крст је постао символ једине истинске победе и заувек остао средство које савлађује и побеђује све грехе, све смрти, све ђаволе. Зато сви истински хришћани толико поштују часни крст, поклањају му се и целивају га. Својом крсном жртвом Господ је дао природи људској богочовечанску силу, којом се људи избављају од сваког зла и безакоња.[4] **Зато што је Спаситељ сву своју спасоносну и животворну силу усредредио у крсту, крст је постао: знак Његов и на земљи и на небу, знак по коме Га познају и распознају сва земаљска и небеска бића.**[5]

НАПОМЕНА:

1. Јев.2,14; 1.Јн.3,8; ср. Отк.6,8; Јак.1,15.
2. De incarnat. Verbi, 27; P. gr. t. 25, col. 141 C, 144 AB.
3. Св. Златоуст, De aidorat. praetiosae crucis, 3; P. gr. t. 52, col. 838.
4. Тит 2,13. 14.
5. Ср. Мт.24,30.

5. ТАЈНА СПАСИТЕЉЕВОГ СИЛАСКА У АД И ТАЈНА СПАСЕЊА

Господ Христос својим богочовечанским домостројем спасења обухватио је сва људска бића не само у садашњости, него и у прошлости и будућности. На тај начин Он је постао Спаситељ целокупног људског рода, и стекао право да се тако назове. Истинита је реч св. Иринеја: Христос је дошао не само ради оних који су у време ћесара Тиберија поверовали у Њега, и Отац је промишљао не само ради оних који сада живе, него за све људе уопште, који су се од почетка бојали Бога и љубили Га, и праведно и побожно се односили према ближњима, и желели видети Христа и слушати глас његов.[1]

Спаситељев силазак у ад, место у коме су боравиле душе свих људи који су живели и помрли до његовог доласка у овај свет, био је природан, неопходан и логичан. И Спаситељ је сишао у ад својом човечанском душом, и то сишао док је тело његово лежало у гробу мртво.[2]

Свој силазак у ад Спаситељ је пропратио својом проповеђу оног истог Еванђеља које је проповедао на земљи. Јер исто Еванђеље важи за сва људска бића у обадва света: и у овом

свету земаљског живота и у свету смрти - аду. Исто Еванђеље и исто спасење. Апостол Петар јасно вели да је Спаситељ проповедао душама у аду своје Еванђеље спасења.[3]

Силазак Богочовека Христа у ад значи уништење смрти, победу над адом и ђаволом, и власт над њима. То показују речи апостола Јована, да Господ Христос има кључеве од ада и смрти.[4] Ад у који је Господ сишао, у коме су боравиле и праведне душе, **означава царство смрти, жилиште у коме се осећала она туга, немоћ, бол и жалост, који су били овладали људском природом због греха.**

Спасоносна сила Господа Христа простира се и на сав загробни живот. То сведочи света песничка мисао Цркве: "Када Господ Христос би распет, ђаво би свезан, и смрт би умртвљена, а душе које су у аду биле држане, ослободише се уза".[5] Као једини моћан и силан, Христос оплени ад, и све осмрћене подиже са Собом, уништивши силом крста страх од осуде[6].

НАПОМЕНА:

1. Contra haeres. IV, 22, 2.
2. 1.Пет.3,18-20.
3. 1.Пет.3,19; 4,6.
4. Отк.1,18; ср. Еф.4,8.
5. Среда, на јутрењу, сједални (Глас 7, Осмогласник).
6. Уторник друге седмице по Ускрсу, на јутрењу, сједален (Цветни триод).

6. ТАЈНА СПАСИТЕЉЕВОГ ВАСКРСЕЊА И ТАЈНА СПАСЕЊА

Иако стварно мртав СВОЈИМ телом у гробу, Спаситељ Христос се показао јачи од смрти, јер је тело Његово било тело Бога Логоса, те га смрт није могла задржати у своме царству као плен. Богочовек је васкрсао, јер смрт није могла да Га држи у својој власти[1].

а) **Место Васкрсења Христовог у Хришћанству.** Нема догађаја, не само у Еванђељу већ и у историји рода људског, који је тако силно, неодољиво и непобитно посведочен као васкрсење Христово. Јер је **Хришћанство, у својој целокупној историјској стварности и моћи, засновано на факту Христовог васкрсења.** А ТО значи: на вечито живој васкрслој Личности Богочовека Христа. Сва многовековна историја Хришћанства сведочи о томе. Јер ако има догађаја на који се могу свести сви догађаји из живота Господа Христа, Апостола, и уопште свеколиког Хришћанства, онда је тај догађај - васкрсење Христово. Исто тако, ако има истине на коју се могу свести све истине еванђелске, онда је та истина - васкрсење Христово. И још: ако има стварности на коју се могу свести све

новозаветне стварности, онда је та стварност - васкрсење Христово. И најзад, ако има еванђелског чуда на које се могу свести сва новозаветна чуда, онда је то чудо - васкрсење Христово. Јер, тек у светлости васкрсења Христовог постаје потпуно јасан лик Христов, Његова Личност и дело Његово. Тек у васкрсењу Христовом добијају своје потпуно објашњење сва чуда Христова, све истине његове, све речи његове, сви догађаји еванђелски. Зато се празник Христовог Васкрсења - Ускрс, Пасха, тако светло и радосно празнује у Православној Цркви. (Ускрс се празнује 40 дана и опет сваке недеље током целе године).

Без васкрсења Христовог - све је сабласт, све привиђење: и Христос, и сва дела његова, и целокупно учење његово. Зато је и сам Спаситељ још за живота на земљи указивао на своје васкрсење као на догађај који ће објаснити и његову Личност и његово дело. Тако после свог Преображења Спаситељ наређује својим ученицима да никоме не кажу шта су видели док Он не устане из мртвих[2]. Јер тек у светлости Васкрсења постаје јасан и догађај Преображења, и сав живот Богочовеков, и свеколико учење његово. Зашто? Зато што је тек васкрсењем својим из мртвих Исус непоречно и свеубедљиво посведочио да је Он заиста Бог и Син Божји.[3] До васкрсења свог Спаситељ је учио о вечном животу, али је васкрсењем показао да је Он заиста живот вечни. До васкрсења свог Он је учио о васкрсењу мртвих, али је васкрсењем својим показао да је Он заиста васкрсење мртвих. До васкрсења свог Он је учио да вера у Њега преводи из смрти у живот, али је васкрсењем својим показао да је победио смрт, и тиме осигурао осмрћеним људима прелазак из смрти у бесмртност. Једном речју: **целокупно Спаситељево учење добија своју потврду и образложење у његовом васкрсењу.**

Но без Богочовековог Васкрсења не би се могло објаснити ни апостолство Апостола, ни мучеништво Мученика, ни исповедништво Исповедника, ни светитељство Светитеља, ни подвижништво Падвижника, ни чудотворство Чудотвораца, ни вера верујућих, ни љубав љубећих, ни нада надајућих се, ни пост испосника, ни молитва молитвеника, ни кротост кротких, ни милосрђе милосрдних, нити икоји хришћански подвиг уопште. Да Господ Исус није васкрсао и као такав испунио своје ученике свеживотном силом и чудотворном мудрошћу, ко би њих, плашљивце и бегунце, скупио и дао им смелости, силе и мудрости, да онако неустрашиво, силно и мудро проповедају и исповедају васкрслог Господа, и онако радосно иду у смрт за Њега? А да васкрсли Спаситељ није њих испунио божанском силом и мудрошћу, како би они запалили свет неугасивим пожаром новозаветне вере, они - људи прости, некњижевни, неуки, сиромашни?

Да вера хришћанска није вера Васкрслог, и истог вечно живог и животворног Господа Христа, ко би Мученике одушевио за подвиг мучеништва, и Исповеднике за подвиг исповедништва, и Испоснике за подвиг испосништва, и ма ког хришћанина за ма који еванђелски подвиг? Једном речју: **да није васкрсења Христовог, хришћанства не би било; Христос би био први и последњи хришћанин, који је издахнуо и умро на крсту, а са Њим - издахнуло би и умрло и дело његово и учење његово.**

б) Истинитост и стварност васкрсења Христовог. Истинитост, стварност васкрсења Христовог проверена је најкритичкије од стране самих очевидаца, ученика Христових. Они нису олако поверовали у васкрсење Христово; напротив, проверили су га

немилосрдним критицизмом. Може се смело тврдити: **Апостоли су се насумњали у васкрсење Христово не само за себе, него и за све људе свих времена**, за сву природу људску уопште.

Од саме прве вести о Спаситељевом васкрсењу, коју су чули од Марије Магдалене која је прва видела васкрслог Господа, **Апостоли се односе са критичким неверјем према томе**. Еванђелист пише: "Чувши да је жив и да га је она видела они не повероваше".[4] Томе првом неверју додаје се друго: васкрсли Господ јавља се двојници ученика на путу за Емаус, и они отишавши јавише ученицима; и ни њима не вероваше[5]. Тада васкрсли Господ, да би своје неверне ученике уверио у своје васкрсење, пружа најопипљивији, најочигледнији психофизички доказ о себи васкрсом: показује им руке своје и ноге и једе пред њима. Еванђелист то овако описује: "Сам Исус стаде међу њих и рече им: мир вам! А они се уплашише и, поплашени будући, мишљаху да виде духа. И рече им: што се плашите? и зашто се јавља сумња у срцима вашим? Видите руке и ноге моје; ја сам главом. Опипајте ме и видите: дух нема тела и костију као што видите да ја имам. И кад то рече показа им руке и ноге. А како они још не вероваху од радости и чуђаху се, рече им: имате ли овде што за јело? А они му дадоше комад печене рибе и меда у саћу. И узевши поједе пред њима"[6].

Врхунац апостолског немилосрдног критицизма у проверавању стварности и истинитости васкрсења Христовог **представља случај апостола Томе**. Када остали Апостоли, којима се васкрсли Господ јавио, саопштавају Томи: видесмо Господа, - он им скептички одвраћа: "док не видим на рукама његовим ране од клинаца, и не метнем прста свога у ране од клинаца, и не метнем руке своје у ребра његова, нећу веровати"[7]. - И жељу овако упорног неверја васкрсли Господ задовољава. Еванђелист прича: "После осам дана опет беху ученици његови унутра и Тома с њима. Дође Исус кад врата беху закључана, стаде на среду и рече: мир вам! Затим рече Томи: пружи прст свој овамо и види руке моје; и пружи руку своју и метни у ребра моја, и не буди неверан него веран". - Уверен на тако очигледан и несумњив начин у стварност васкрслог Господа, Тома са вером узвикује: "Господ мој и Бог мој!"[8]

в) **Васкрсење је темељ Хришћанства**. Васкрсење Господа Христа је **темељ на коме свети ученици његови зидају сву веру и проповед своју**. Сва његова дела, уствари, ничу из тог једног Христовог дела. Јер, по речима св. Златоуста, Дела Апостолска садрже у себи, управо, доказ о васкрсењу, пошто је ономе који је поверовао у васкрсење било већ лако примити и све остало.[9] Посведочити и доказати васкрсење Христово за Апостоле значи: посведочити и доказати да је Исус Христос - Бог и Господ, Искупитељ и Спаситељ. Речима које говоре и чудесима која творе у име васкрслог Исуса они непрестано тврде и доказују да то кроз њих говори и дела Васкрсли Господ својом животворном и чудотворном силом. Сав свој апостолски позив они своде на сведочанство о васкрсењу Христовом; бити апостол значи сведочити васкрсење Христово.[10]

Без вере у васкрсење Христово немогућна је вера у Христа као Спаситеља,[11] Једном речју: немогућно је Хришћанство; немогућно је бити хришћанин. Зато Апостол Павле одлучно и јасно изјављује: "Ако Христос не уста, узалуд је проповед наша, узалуд и вера

ваша".[12] Све је изгубљено, све је пропало, ако Христос није васкрсао, вели св. Златоуст, објашњавајући ове апостолске речи.[13]

г) **Неминовност васкрсења свих људи као последица Васкрсења Христовог.** Иако је лично дело Богочовека, васкрсење Господа Исуса има свечовечански и свекосмички значај и силу, јер је Богочовек, родоначелник новог човечанства, те све што се тиче његове човечанске природе истовремено се тиче васцелог рода људског. Богочовек васкрсава да би васкрсењем своје човечанске природе пропутио пут у васкрсење целокупној природи људској.[14] У васкрсењу нашег Спаситеља, вели блажени Теодорит, ми имамо залог нашег васкрсења. Он је први разорио државу смрти, а за Њим, као за почетком и првином, несумњиво ће следовати и сва људска природа.[15]

Васкрснувши из мртвих, Господ Исус је васкрсење из мртвих учинио обавезним за све људе: и добре и зле. По свемоћном дејству Богочовековог васкрсења и његове силе сва се природа људска налази у власти те силе као исцељена од смртности. И сваки човек, пошто као људско биће има удела у свеопштој људској природи, мора васкрснути у последњи дан.[16]

И после васкрсења Христовог постоји смрт у овоме свету. Како то објаснити? Да, смрт постоји, али је благо даћу Богочовековог васкрсења она престала да буде за људску природу проклетство, ужас и страх, већ је постала као привремен и пролазан сан.[17] Ми и сада умиремо, вели св. Атанасије Велики, али не више као осуђени, него као они који имају устати очекујемо опште васкрсење свију, које ће у своје време показати Бог који га је извршио и даровао.[18] Ми и сада умиремо пређашњом смрћу, изјављује св. Златоуст, али не остајемо у њој. А то не значи умрети. Власт смрти и истинска смрт је кад онај који је умро нема више могућности да се врати у живот; ако ће пак он после смрти оживети и притом живети бољим животом, онда то није смрт већ спасење.[19]

ђ) **Васкрсење и морални препород људи.** Да је Господ Исус заиста васкрсао и да као вечито жив непрестано делује, св. Атанасије Велики доказује и његовим непрекидним утицајем на морални препород људи међу свима народима. Јер само жива личност а не мртавац може деловати и имати утицај на људе. Пошто Спаситељ тако утиче на људе, и свакодневно свуда невидљиво убеђује премноге људе да приступају вери у Њега и да се покоравају његовом учењу, зар после тога може ико сумњати да је васкрсење Христово стварно било, и да је Христос жив, или боље, да је Он сам Живог? Зар је својствено мртавацу - душе људске приводити у такву тронутост да се они одричу отачких закона и клањају се Христовом учењу? Или, ако Христос не делује на људе, онда на који начин Он утиче да прељубочинац не чини више прељубе, човекоубица више не убија, лажљивац више не обмањује и да безбожник постаје побожан?[20]

Заиста, најјачи доказ Христовог васкрсења Је то што је умртвљени па васкрсли Христос показао после смрти такву силу, да је живе људе убеђивао да презиру и отаџбину, и кућу, и пријатеље, и рођаке, и сами живот - ради исповедања Њега, и да задовољствима овога света претпоставе шибане, опасности и смрт. Таква су дела својствена не мртавацу и не ономе који је остао у гробу, него васкрсломе и живоме.[21]

е) **Васкрсење Христово и сазнање Цркве.** Ако игде, он да несумњиво у животу Цркве, осећање људско неодољиво осећа и мисао људска јасно сазнаје: да је Богочовек Христос својим Васкрсењем заиста умртно грех, победио смрт, сатро ђавола, разорио државу смрти, срушио ад, обновио, осветио, просветио, обесмртио људску природу, спасао свет, дао живот вечни људима, даровао нам опроштај грехова и велику милост, сав свет испунио радошћу, и подарио роду људском све што Бог љубави и неисказаног човекољубља може подарити.

Зато на Ускрс: ми празнујемо умртвљење смрти, разрушење ада, почетак вечнога живота.[22] Својим Васкрсењем Христос Бог нас преведе из смрти у живот, и од земље на небо.[23] Спаситељ наш, васкрснувши из гроба, васкрсе са собом сав род људски.[24] Васкрснувши трећег дана из гроба, Господ је са собом васкрсао и свет.[25] Христос васкрсе као што доликује Богу, подигавши са собом мртве као свемоћан,[26] а то значи: подигавши са собом сав род људски.[27]

Због изузетних и невиђених божанских дарова, којима је природу људску обдарио кроз своје Васкрсење Богочовек Христос, **Ускрс је постао изузетни дан међу свима данима, и ускршња ноћ - изузетна ноћ међу свима ноћима.** Ускрс је: дан који Господ створи, радујмо се и веселимо се због њега,[28] Ускршња ноћ је ваистину свештена, и свепразнична, и спасоносна, и светозарна ноћ светлоснога дана. **Ускрс је празник над празницима и славље над слављима.** Ускрс је зато највећи празник у Цркви Православној, а свака недеља је мали поновљени Ускрс. Зато ми хришћани празнујемо недељу као дан Господњи.

НАПОМЕНА:

1. Д.Ап.2,24.
2. Мт.17,9; ср. Мк.9,9.
3. Рим.1,4.
4. Мк.16,11.
5. Мк.16,12-13.
6. Лк.24,36-43.
7. Јн.20,25.
8. Јн.20,26-28.

9. In Ata Apost., Homil. 1, 2; P. gr. t. 60, col. 16.
10. Д.Ап.1,22; 1,32; 3,15; 4,10. 33; 5,30. 32; 10,39-41; 13,31; 17,3; 25,19; 26,23; 1.Кор.15,15; 2.Тим.2,8.
11. Рим.1,3.
12. 1.Кор.15,14. 17.
13. In 1 ad Carinth., Homil. 29,2; P. gr. t. 61, col. 334.
14. 1.Кор.15,21-22.
15. Interpret. epist. 1 ad Corinth. cap. 15. v. 19. 20; P. gr. t. 82, col. 353 С.
16. Јн.5,28-29.
17. Ср. Јн.11,11; Лк.8,52; Мт.9,24; Мк.5,39.
18. De incarnat. Verbi, 10; P. gr. t. 25, col. 113 С.
19. In Hebr. Homil. 17, 2; P. gr. t. 63, col. 129.
20. De incarnat. Verbi, 30. 21; P. gr. t. 25, col. 148 В. С. D., 149 А. В. С. D.
21. Св. Златоуст, In s. Ignatium Martyrem laudatio, 4; P. gr. t. 50, col. 539. - "Каква је ревност, пита св. Златоуст, побуђивала апостоле да стоје за мртваца? Какву су награду очекивали? Какву почаст? Они су побегли и од Њега живог чим је био ухваћен; а после смрти зар би могли бити онако смели за Њега да Он није васкрсао? Како то схватити? Да они нису хтели и нису могли измислити васкрсење које се није десило, види се из следећег. Њима је Спаситељ много пута говорио о васкрсењу, чак и непрестано понављао да ће устати после три дана (Мт.27,63). Стога, да Он није васкрсао, они би, као обманути и гоњени од целог народа, протеривани из кућа и градова, очигледно морали одустати од Њега; и они, као обманути Њиме и због Њега подвргнути страшним невољама, не би зажелели да шире такав глас о Њему. А да они нису могли измислити васкрсење да се оно није стварно десило, о томе не треба ни говорити. Уствари, у шта су се они при томе могли уздати? Да ли у силу своје речи? Али, они су били врло неуки људи. Да ли у богатство? Али, они нису имали чак ни штапа, ни обуће. Да ли у знатност порекла? Али, они су били сиромашни, и рођени од сиромашних. Да ли у знаменитост завичаја? Али, они су долазили из незнатних села. Да ли у своју многобројност? Али, њих није било више од једанаест, и то расејаних. Да ли у Учитељева обећања? Али у каква? Да Он није васкрсао, онда и остала његова обећања не би била веродостојна. И како би они могли укротити народни бес? Када врховни од њих није поднео речи жене служавке, а сви се остали, видећи га везана, разбегли, како би онда они помислили да иду у све крајеве земље, и да тамо усађују измишљену проповед о васкрсењу? Када се један од њих није одржао од претње жене, а други од самог погледа на узе, како су се онда могли одржати пред царевима, владарима и народима, где су мачеви, ужарени казани, пећи, безбројне врсте свакодневне смрти, да нису били окрепљени силом и помоћи Васкрслога? Учињена су била многобројна велика чудеса, и Јудејци се нису постидели ни једнога од њих, већ су распели Онога који их је учинио; а простим речима ученика зар би могли поверовати? Не, не! Све је то учинила сила Васкрслога". (In Math. Homil. 89, 1; P. gr. t. 58, col. 782-783).
22. Ускрс, на јутрењу, Канон, песма 7.
23. Тамо, песма 1.
24. Тамо, песма 6.
25. Недеља Антипасхе, у суботу на малом вечерњу.

26. Трећа недеља по Ускрсу, на јутрењу, Канон, песма 7.
27. Тамо, песма 6.
28. Ускрс, на јутрењу.

7. ТАЈНА СПАСИТЕЉЕВОГ ВАЗНЕСЕЊА И ТАЈНА СПАСЕЊА

Свој земаљски живот Спаситељ је завршио вазнесењем на небо. Сва делатност овлапоћеног Бога водила је томе. Природно је што се Спаситељев подвиг спасења рода људског завршио вазнесењем природе људске на небо коју је Господ својим оваплоћењем заувек учинио саставним делом своје Богочовечанске Личности. "Нико се не попе на небо, вели еванђелист Јован, осим онога који сиђе с неба, Син човечји који је на небу".[1]

У Спаситељевом вазнесењу открила се потпуна мисао Божја и назначење о природи људској. А та је мисао у овоме: **природа људска је саздана са циљем да вечно живи у личном јединству са вечним Сином Божјим.**[2] Вазнесењем природе људске на небо Господ Христос је показао да је циљ његовог доласка на свет био да **омогући и осигура то вечно сједињење природе људске са Богом, која је због то га и била саздана боголиком.**

На небо се узнео онај исти васкрсли Исус који је на најубедљивији начин показао и доказао реалност свога васкрслог тела. Прослављено победом над смрћу, то се тело узноси на небо да као тело Бога Логоса вечито живи у вечној слави Тројичиног Божанства, "с десне стране Бога".[3]

Говорећи да Христос на телесан начин седи с десне стране Бога Оца, вели св. Дамаскин, **ми не схватамо десну страну Оца у просторном смислу.** Јер како Безгранични може имати десну страну ограничену местом? Десна и лева страна припадају ономе што је ограничено. **А под десном страном Оца ми разумемо славу и част Божанства,** у којој Син Божји, као Бог и једносуштан са Оцем, борави и на телесан начин.[4]

Као и свако друго дело Богочовека Христа тако и **вазнесење Његово на небо,** иако јесте и остаје лично дело Богочовека, ипак **има свечовечански и свекосмички значај и силу.** Јер вазнесење Господа Христа на небо јесте, у начелу, вазнесење свеопште људске природе. Њиме је људској природи пропућен пут у вазнесење, и тиме јој осигуран вечни живот са Богом, код Бога и у Богу.

НАПОМЕНА:

1. Јн.3,13; ср. Еф.4,10.
2. Ср. Еф.2,6; Кол.3,1-3.
3. Јев.9,24; 4,14; Еф.4,10; Мк.16,19; ср. Д.Ап.7,55.
4. De fide, IV, 2; P. gr. t. 94, col. 1104 BC.

8. ТАЈНА СПАСИТЕЉЕВОГ УЧЕЊА И ТАЈНА СПАСЕЊА

Спаситељ је Богочовек; у томе је сва његова тајна, па и тајна његовог учења. И његово еванђелско учење је спасоносно тиме што је богочовечанско.

а) **Христово учење је благовест** ("Евангелион"). Све што треба спасењу овога света и људима у свету Спаситељ је казао у своме учењу. На сва важна питања Он је у њему дао одговор. Нема питања које може мучити душу људску а да на њега у Богочовековом учењу није дат посредни или непосредни одговор. Људи не могу измислити више питања но што има одговора у Спаситељевом учењу. Не нађе ли човек у Богочовековом учењу одговор на неко своје питање, значи: поставио је споредно или бесмислено питање, на које Бог мудрости не одговара.[1]

Све што је Спаситељ говорио, говорио је као Богочовек, Стога је Он једини у роду људском имао право да своје учење и свој рад назове Еванђељем, Благовешћу.[2] Он је уистину једини Учитељ благих вести у овом свету, јер је својим учењем, животом, смрћу и васкрсењем уклонио не само најужаснију горчину људског живота: смрт, него и извор горчине: грех, побеђујући истовремено и самог оца греха: ђавола. Као такав, Он је једини међу људима имао право да себе назове јединим Учитељем рода људског.[3]

Богочовеково учење има једно име: Еванђеље = Благовест. То је Благовест: о Богу, човеку, свету, вечној истини, правди, добру, љубави, васкрсењу, вечном животу, - Благовест о свему Божјем што је потребно човеку за живот у овом и оном свету.

б) **Најидеалније и најреалније учење.** У Богочовеку је дат идеално савршен и савршено идеалан човек као пример и углед за све људе свих времена, боја, раса, сталежа и узраста. Оно што је у Њему дато као живот и као стварност, дато је са циљем да постане наш живот и наша стварност. Ништа Богочовек није учио што није имао у себи као свој живот и своју стварност. Зато је Он не само најидеалнији него и најреалнији Учитељ у свету човечанском.

Оно што је Богочовек својим животом чинио, то је својим учењем саопштавао и објашњавао. То двоје сачињава једну недељиву органску целину. Господ није учио људе ничему што сам није остварио. Отуда, све што је Богочовеково, човечански је остварљиво и реално.

Речи Спаситељеве "дух су и живот су"^[4] само силом његове Богочовечанске **Личности**, која је "**Пут, Истина и Живот**" (Јн.14,6). Одвојене од Ње, оне немају спасоносну силу, нити могу саме собом обавити спасење човеково. Речи Спаситељеве спасавају тиме што су речи Бога, и као такве - испуњене силом Божјом. Ако Христос није Бог, онда речи његове нису друго до пуне варке и чаролиске опсене. На пример: његове речи о бесмртности људске душе, о вечном животу, о васкрсењу мртвих, истините су, ако је Он заиста васкрсао и ако заиста вечито живи као Богочовек да би и људима могао давати бесмртност, васкрсење и живот вечни. То исто важи и за остале делове његовог учења. Једном речју: његово је учење животворно и спасоносно само ако је Он - Бог, Богочовек.

в) **Вредност Богочовековог учења.** - Пошто Спаситељеве речи садрже сву истину и мудрост Божју, то став човека према њима показује какав је човек: mudar или луд. И то mudar или луд у очима самога Христа. Јер је Он божански безгрешно и мудро разврстао све људе у две врсте: у врсту мудрих и у врсту неразумних, лудих. Мудри су они који слушају речи његове и извршавају их, а луди су они који не слушају речи његове и не извршавају их.^[5]

Када се говори о вредности и сили речи Божјих, ту не може бити преувеличавања. У Спаситељевим речима је Бог и све Божје, стога су оне непролазне. Усвоји ли их човек, он постаје непролазнији од неба и земље, јер је у њима сила која обесмрћује човека и чини га вечним. Зато је Он и рекао; "Небо и земља проћи ће, али речи моје неће проћи".^[6] Но и то је мало. Већи дар је пред нама и већа радост. Изучавањем и испуњавањем Спаситељевих речи човек се удостојава још и веће части: он постаје брат Христов, и сестра, и мати. То је Христос објавио када је рекао: "Мати моја и браћа моја они су који слушају реч Божју и извршују је".^[7] Од слушања и вршења речи Божје по души се неосетно разлива неко неисказано блаженство које не личи ни на шта земаљско. О томе је Спаситељ говорио када је рекао: "Блажени су који слушају реч Божју и држе је".^[8]

г) **Исповедање Апостола Петра и осталих Апостола и оснивање Цркве на Личности Христовој, Његовом учењу и на вери у Њега.** - Господ Исус није одједном открио људима истину своје Личности, истину да је Он - Син Божји и Бог. Томе је Он поступно водио људе: чинио је Божанска дела и говорио Божанске речи, да би на основу тога људи сами дошли до закључка да је Он - Бог. То постепено припремање људи нарочито је очигледно у Спаситељевом односу према његовим ученицима. Они су Га пратили свуда: својим сопственим очима гледали су како исцељује људе од најразноврснијих болести, како изгони нечисте духове, како неодољивом силом проповеда Еванђеље, како васкрсава мртве, како се бескрајно милосрдно опходи са људима. На основу тог личног искуства они су поступно дошли до убеђења: да је Исус - Син Божји, Месија, Бог.

То се нарочито види из случаја Апостола Петра који је описан у шеснаестој глави Матејевог Еванђеља. Тамо пише: "А кад дође Исус у околину Кесарије Филипове, питаше

ученике своје говорећи: Шта говоре људи, ко сам ја, Син човечји? А они рекоше: Једни говоре да си Јован Крститељ, други да се Илија, трећи да си Јеремија или који од пророка. Рече им Исус: А ви шта велите, ко сам ја? А Симон Петар одговори: Ти си Христос (- Месија), Син Бога живога. А Исус одговори и рече му: Благо теби Симоне, сине Јонин! Јер ти то нису открили тело и крв; него Отац мој који је на небесима. А и ја теби кажем: Ти си Петар, и на овоме камену сазидаћу цркву своју, и врата паклена неће је надвладати".[9]

У овом догађају откривене су свету две основне еванђелске истине. Прва је: да је Исус - Бог, а друга да је Црква сазида на његовом Божанству и на вери у Њега као Сина Божјег и Бога. Ово исто исповедање и веру показали су и остали Апостоли: Натанаил (Јн.1,49), Тома (Јн.20,28) и остали Апостоли, и зато је Црква основана на Христу Богочовеку и Његовим Апостолима (1.Кор.3,11; Еф.2,20).

НЕОСНОВАНOST ПРИГОВОРА ДА ИСУС ХРИСТОС НИЈЕ ИСТОРИЈСКА ЛИЧНОСТ

У току свог историјског постојања Хришћанство је често нападано, гоњено и порицано. Нарочито су нападане и порицане извесне идеје и извесне еванђелске чињенице, али се ретко ко усудио да Хришћанство потпуно оспори, јер оно носи у себи нешто општечовечанско, нешто што је заједничко свима људима свих времена. Но у свима нападима на Хришћанство, у свима порицањима извесних хришћанских идеја, остајало је јасно ово: да Хришћанство целим својим бићем стоји у Христу, долази од Њега, зависи од Њега. Увидело се да је Личност Христова све и сва у Хришћанству. Борили су се многи у току историје са појединим хришћанским идејама, борили са Христом, али нико није успео да победи Христа. Његова светла Личност остајала је увек колико земаљски реална толико и божански непобедива. Треба се сетити речи Јулијана Отступника: "Галилејче, ти си победио!"

Својим историјским масивом, какав нема ниједна религија нити икоји човечански покрет, својим историјским вредностима, стварностима, постигнућима и чињеницама, Хришћанство је, ако ишта, показало и доказало своју живу и непресушну историјску стваралачку силу, своју историчност. А то значи пре свега историчност свога оснивача, свога продужитеља, свога вечног ствараоца - Богочовека Христа.

Али, људска мисао, у својој љубави према негативном, дошла је чак и до тог парадокса и апсурда да одриче историчност Исусову. Ту привилегију приграбила је себи нарочито такозвана негативна критика. "Човек Исус није постојао", - то је основна поставка ове критике. У њој има још и оваквих расуђивања: као историјска личност, као човек - Исус није никада постојао; ако му се при томе допусти постојање, оно има митски карактер: Исус је митско биће, митски херој; на основу упоредних религија може се објаснити Исус и његова делатност. Главни представници негативне критике јесу: Бенџамин Смит, Шарл

Франсоа Дипи, Фридрих Штраус, Бруно Бауер, Алберт Калтхоф, Ретер Јенсен, Артур Дреус.

Када се ове поставке негативне критике посматрају у светлости прости људске логике, мора се увидети да Хришћанство, као историјска стварност и сила, не би могло постојати без историјске стварне личности свога Оснивача. Поред онога што је досада речено о стварности и историчности Богочовека Исуса и његовог дела, споменућемо сведочанства која нам о историчности Исуса пружају нехришћански сведоци. То су: јеврејски историчар Јосиф Флавије, римски историчар Тацит и јеврејска традиција.

1. У своме делу **Јеврејске старине** Јосиф Флавије је обухватио историју Јеврејског народа од првог човека па до дванаесте године Неронове владавине, тј. до 66 године после Христа. По тврђењу самога Флавија, он је ово своје дело завршио у Риму у зиму 93-94 год.

У овом Флавијевом делу има два пасуса у којима се говори о Исусу Христу. Први пасус гласи: "У то време живљаше Исус, један мудар човек, ако би заиста било згодно називати га човеком. Јер он беше творац дивних дела, и учитељ људи који с радошћу примају истину. И он је привукао себи многе Јевреје, а такође и многе незнабошце. Он беше Месија. Када га Пилат, на оптужбу наших поглавара, осуди на распеће, они који су га волели у почетку не престадоше да га воле. Јер он се њима јави опет жив трећег дана, о чему су као и о другим многобројним стварима које се односе на њега говорили божански пророци. Сем тога, хришћански род, који је по њему назван, постоји до данашњег дана".[\[10\]](#)

Други пасус, који говори о томе како се првосвештеник Ана понео према светом Јакову, брату Исуса Христа, гласи: "Он (тј. Ана) је сазвао Синедрион, и извео пред њега брата Исуса, такозваног Христа, по имену Јакова, заједно са неким другима и оптужио их за повреду закона и осудио их да буду каменовани".[\[11\]](#)

2. Тацит је своје **Annales** завршио око 116 године после Христа. Пишући о Нероновом гоњењу "хришћана", он додаје кратко обавештење о Христу. Он каже: "Творац овога имена (тј. имена: хришћани) Христос, беше осуђен на смрт за владе Тиберијеве по наредби управљача Понтија Пилата. Тако сузбијена за тренутак, несрећна празноверица (тј. хришћанство) затим изби понова, не само у Јудеји, где је зло почело, него исто тако и у Риму, где се све гнусне и срамне ствари стичу са свих страна и постају славне".[\[12\]](#)

Врло је важна чињеница, с правом вели историчар Др. Фридрих Лофс, да у **Јеврејској традицији** не наилазимо ни на најмању сумњу о томе да је Исус живео. Јеврејски теолози првог и другог столећа, чије су поуке и причања сачувана јеврејском традицијом, били су везани традицијом са временом у које је Пилат био прокуратор у Јудеји, и нема сумње да их је проповед о Исусу узнемирила од самог почетка. Да су били у стању да униште ову проповед, они би то сигурно учинили, показујући да је цела прича о Исусу који је живео и умро за време Пилата, само једна измишљотина. И да је то био случај, несумњиво би Јеврејска традиција сачувала неко обавештење о том факту.[\[13\]](#) Јевреја међутим ни до данас не поричу да је Исус Христос постојао и живео, само што га они не признају за Бога.

ВАСКРСЕЊЕ ХРИСТОВО И ПРИГОВОРИ ПРОТИВ ЊЕГА

Иако је васкрсење Христово несумњиви историјски догађај, посведочен јаче и силније него ли ма који догађај у историји рода људског; иако је истинитост његова најкритичкије и најнемилосрдније проверена и доказана; иако је оно темељ Хришћанства; иако је оно логична, природна и неминовна последица целокупног живота Богочовековог на земљи; иако је оно непресушни извор моралног препорода свих хришћана свију времена; иако се без њега не може ни на који начин објаснити двехиљадугодишња историја Хришћанства, - ипак је оно порицано од стране негативне критике.

Негативна критика је створила хипотезе, претпоставке, помоћу којих жели да докаже неистинитост васкрсења Христовог. Од тих хипотеза најглавније су: 1) хипотеза о крађи мртвог тела Христовог; 2) хипотеза о обамрлости или летаргичном сну и 3) визионарно-халуцинацијска хипотеза.

1. Хипотеза о крађи мртвог тела Христовог састоји се у овоме: Апостоли су украли тело Христово, а затим објавили да је он васкрсао.

Ова хипотеза заснована на једној лажи, коју су измислили непријатељи Христови, да би сакрили и оспорили факт васкрсења Христовог. Сами еванђелисти пишу о томе јасно и отворено "Пошто је Христос васкрсао, стражари који су чували гроб, дођоше у град и јавише првосвештеницима Јудејским све што се догодило. Ови се састаше са старешинама, договорише се и дадоше војницима доста новаца и рекоше: Кажите: ученици његови дођоше ноћу и украдоше га кад смо ми спавали. И ако ово чује прокуратор, ми ћемо га умирити, и учинити да вама ништа не буде. А они узеше новац и учинише као што су били научени. И разгласи се ова реч међу Јеврејима до данас".^[14]

Ова лаж, скована од непријатеља Христових, постала је дакле хипотезом помоћу које се жели да објасни васкрсење Христово. Али, лаж остаје лажју, макар се облачила и пресвлачила у безброј силогизама. Пре свега, да Апостоли украду тело Христово постојала је једна чисто физичка неуклоњива сметња. То је: јака стража на утврђеном и запечаћеном гробу Христовом. А гроб су утврдили и запечатали најљући непријатељи Христови: јеврејски првосвештеници и старешине, уз припомоћ римске страже коју су добили од Пилата. А то су постигли на тај начин што су пред Пилатом употребили лаж, коју су по васкрсењу Христовом претворили у објашњење васкрсења. Еванђелист пише: "Сутрадан, по петку, сабраше се првосвештеници и фарисеји код Пилата и рекоше: Господару, сетисмо се да она варалица (Исус) још за живота рече: После три дана устаћу, Заповеди дакле да се осигура гроб до трећег дана, да не дођу ученици и украду га и кажу народу: Уста из мртвих, - и била би последња превара гора од прве. Рече им Пилат: Ево

вам страже, идите и осигурајте како знате. А они одоше и осигураше гроб запечативши камен са стражом".[15]

Али, ова хипотеза је не само нелогична него је и смешна. Јер како би могли украсти тело Исусово из утврђеног и чуваног гроба Апостоли, плашљиви бегунци, који су се разбегли од живог Исуса чим је био ухваћен и изведен на суд, - Апостоли, за које еванђелист вели да су на сам дан васкрсења били, "због страха од Јевреја", скупљени у соби и "врата закључана"?[16]. Да су Апостоли заиста украли тело Христово, и да се васкрсење Христово није стварно десило, зар би старешине јеврејске само забраниле Апостолима да проповедају име Христово; не би ли их повукли на суд и одговорност? Они који су самог Исуса осудили на основу лажних сведочанстава, зар не би и његове ученике осудили на смрт, да су збиља били украли мртво тело Христово, а затим стали проповедати како је васкрсао?

Осим тога, какву би корист имали Апостоли од мртвог тела Исусовог и чему би оно служило? Што је најглавније, мртво тело не би могло ни изазвати ни створити у њима веру у васкрсење Христово, и од плашљиваца преобразити их у неустрашиве проповеднике и исповеднике Васкрслог Христа. Они су са невиђеном радошћу ишли на страдање и у смрт за Васкрслог Исуса који им је давао силе и радости у страдању и умирању за Њега. А све то не би могло чинити мртво тело Исусово.

2. Хипотеза о обамрлости или летаргичном сну састоји се у овоме: Исус Христос није на крсту умро већ само обамро, пао у неки летаргичан сан. Такав, био је сахрањен. У гробу се освестио и изишао из њега, и мало по мало оздравио од рана и изнемоглости. Изнурен, он се покатак од опрезно јављао својим ученицима.

Ова се хипотеза не може одржати, ако се обасја светлошћу историјских чињеница. Пре свега, Христос је и до самог распећа био шибан, бијен, плуван, мучен, и због тога толико изнурен да није био у стању ни свој крст да носи. И тако измучен и изнурен, био је распет. Он је издахнуо на крсту и стварно умро. То су проверили: искусни капетан страже и сами стражари. Јевреји, да би се уверили да је Исус заиста умро, молили су Пилата да распетом Исусу и разбојницима пребију колена. Војници су пребили колена разбојницима. А кад су то исто хтели да учине и Исусу, видели су да је већ умро, па Му не пребише колена, него Му један од војника прободу ребра из којих изиђе крв и вода.[17]

Ако се чак и то допусти да Исус ни на крсту није издахнуо, довољно би било да његову смрт изазове то што је прободен копљем. Поред тога, ако се претпостави да је из обамрлости дошао себи и изишао из гроба, настаје питање, како је он, са ранама од клинаца на ногама и рукама, сав изнемогао и изнурен, одмах предузео дуга путовања, јављајући се ученицима час у Јудеји час у Галилеји?

Ако је ова хипотеза тачна, како се онда може објаснити вера Апостола у васкрсење Христово и у Његов бесмртни вечни живот после васкрсења? Осим тога, Исус је био толики љубитељ истине, да никад не би допустио да његови ученици зидају на обмани свој рад и Еванђеље. Јер они тврде за Њега да се "обмана не нађе у устима његовим"[18]. Пламена вера светих Апостола у Христово васкрсење и њихова неустрашива проповед

Христовог Еванђеља необорив су доказ тога: да су се они свим средствима осведочили и уверили да је Христос заиста васкрсао, заиста победио смрт.

3. **Визионарно-халуцинациска**[\[19\]](#) хипотеза састоји се у овоме: Исус Христос је умро и био сахрањен, али није васкрсао. Његови ученици нису никако могли да се помире са тим да је заувек нестало њиховог омиљеног учитеља. Узбуђени и потресени голготском катастрофом, а вођени љубављу према учитељу, њима се причинило да су видели Христа васкрслог и живог. Сећање на старозаветна пророштва, сећање на речи самог учитеља да ће после три дана васкрснути, растројеност нерава, све је то учинило да су се код ученика почеле јављати халуцинације. У души егзалтиране Магдалине планула је прва искра вере. Та се искра, при додиру са ученицима, развила у велики пламен који је код њих изазвао халуцинације, те су они своје сопствене представе о васкрслем Исусу примили за стварна објективна факта.

Ова теорија нема ни психолошке ни историјске услове, да би могла бити истинита. Познато је: Апостоли су били преплашени свим оним што се десило са Христом; у њиховој души је владало и преовлађивало осећање страха. То осећање је онемогућавало и најмању веру у васкрсење Христово, а камоли веру пуну ентузијазма, веру која би измислила васкрсење Христово и на тој измишљотини сазидала огромну зграду историјског Хришћанства. Од њиховог психичког стања било је далеко свако очекивање васкрсења Христовог. То се јасно види из напора васкрслог Спаситеља да им докаже најопипљивијим и најочигледнијим средствима истинитост свога васкрсења и стварност свога васкрслог тела. Малаксали свим бићем, они се јадају: "А ми се надасмо да је Он Онај који ће избавити Израилја"[\[20\]](#). Да они нису били ни под каквом аутосугестијом ни сугестијом види се из тога, што они сматрају појаву васкрслог Христа за утвару, за привиђење, због чега и траже да га опицају.[\[21\]](#)

Обично се халуцинације појављују само или код чула слуха, или код чула вида, или код чула пипања. А ученици Христови истовремено и гледају Христа, и разговарају с Њим, и пипају Га. И то се понавља много пута у току четрдесет дана, и то не само код једанаесторице него и код више од 500 хришћана[\[22\]](#).

Но, ако би се могла и за тренутак допустити ова теорија, зна се да халуцинације трају извесно време, и кад се људи врате у нормално стање, оне ишчезавају, а људи онда увиђају своју обману. Али код ученика Христових то ни у ком погледу није случај. Они су ревносни и неустрашиви проповедници васкрслог Христа, не само док им се васкрсли Господ јављао у току четрдесет дана после свог васкрсења, него такви остају до краја својих живота. И још: ту су веру оставили својим ученицима, а ови опет својима, и тако редом до данашњега дана. Тако стварна и бесмртна вера могла је понићи, и поникла је, само из стварне чињенице васкрсења Христовог. Апостоли, а за њима и остали хришћани, нису се плашили никакве смрти нити се плаше, јер су убеђени у Христово и у своје васкрсење. То је извор њихове вере, њихове проповеди, њиховог ентузијазма, њихове неустрашивости, њиховог радосног мучеништва и страдања, и њиховог усхићеног умирања за васкрслог Господа Христа и његову истину.

НАПОМЕНА:

1. Ср. Мт.21,23-27; Лк.12,13-15.
2. Лк.4,18-19.
3. Мт.23,8-10; Лк.6,40.
4. Јн.6,63.
5. Мт.7,24-27.
6. Мт.14,35.
7. Лк.8,21.
8. Лк.11,28.
9. Мт.16,13-19.
10. Antiquitates Judaicae, XXIII, 3, 3.
11. Ibid., XX, 9, 1.
12. Annales XV, 44.
13. Види: F. Loofs, What is the Truth about Jesus Christ? Pp. 30-31; Edinburg, T. Clark, 1913.
14. Мт.28,11-15; ср. Мт.27,64.
15. Мт.27,62-66.
16. Јн.20,19.
17. Јн.19,31-34.
18. 1.Пет.2,22.
19. Халуцинација (лат. hallucinatio), привиђење; психолошки: чулна обмана, представа коју сматрамо за опажај, опажање спољних објеката и догађаја који уопште и не постоје (последица болесне раздражености централног нервног система); најчешће су халуцинације чула вида (визије) и чула слуха, а ређе чула пипања, мириса и укуса. - М. Вујаклија, Оп. cit., стр. 1238.
20. Лк.24,21.
21. Лк.24,37-43; Јн.21,24-29.
22. 1.Кор.15,6.

IV. О БОГУ ДУХУ СВЕТОМ И ЦРКВИ

О ДУХУ СВЕТОМ

Својим богочовечанским животом и радом на земљи Господ Христос је извршио спасење рода људског од греха, смрти и ђавола. Али, да би човек постао учесник у томе спасењу, мора се сјединити са самим Спаситељем, а то бива Духом Светим. Зато је Спаситељ десет дана после свога Вазнесења послао од Оца свога у свет Духа Светога,^[1] који ће сједињавати људе са Христом у телу Христовом - Цркви. Ово духовно сједињење човеково са Спаситељем захтева од човека борбу са свим оним што га удаљује од Спаситеља. А човека удаљује од безгрешног Спаситеља: грех, смрт и ђаво. Зато, да би се приближио безгрешном Спаситељу и сјединио с Њиме, човек мора победити у себи све што је грешно, смртно и ђаволско. Но ову победу човек не може извојевати само својим човечанским силама без помоћи Божје. **Помоћ Божја, коју човеку даје Дух Свети у облику божанске силе, назива се благодат.**

Човека који свесрдно верује у Господа Христа као Бога и Спаситеља испуњује Дух Свети својом благодаћу и оспособљује за победу над сваким грехом, смрћу и ђаволом.

Овакву делатност Духа Светога у спасењу човека и света Спаситељ је предказао и обећао својим следбеницима на Тајној Вечери. Он је тада објавио: да ће Дух Свети учити његове следбенике свему што је спасоносно^[2], да ће боравити у свима њима и спасавати их^[3], и да ће сведочити о Господу Христу као једином Спаситељу рода људског^[4]. Још је Спаситељ пред своје вазнесење на небо нагласио својим следбеницима да им нема спасења док се не испуне с више од Бога силом Светога Духа^[5].

Своје обећање да ће својим следбеницима послати Духа Светога, Спаситељ је испунио. На дан св. Педесетнице Он је ученицима својим, Цркви својој, послао Духа Светога.^[6] И од тада Дух Свети увек борави у Цркви, и својом благодатном силом освећује и спасава све истинске чланове Цркве. Јер, по речима св. Иринеја, где је Црква, онде је и Дух Свети и свака благодат^[7] - Апостол Павле вели: "Бог Духа Светога изли на нас обилно кроз Исуса Христа Спаситеља, да благодаћу његовом постанемо наследници вечног живота"^[8].

Благодаћу Светога Духа, који свагда борави у Цркви као душа Цркве, Црква освећује и спасава свакога верника. Освећује га и спасава кроз све што је њено: кроз сваку молитву, обред, богослужење, а нарочито кроз свете тајне, Зато што освећење човека, првенствено, припада Духу Светом, Дух Свети се назива Утешитељем, Освећењем и Посветитељем. Разуме се, у освећењу човека учествује и Бог Отац и Бог Син, јер све у Цркви бива од Оца кроз Сина у Духу Светом. Св. Атанасије о томе пише: "Благодат, давана Светом Тројицом, даје се од Оца кроз Сина у Духу Светом".^[9] Зато се Дух Свети тако често молитвено призива у Православној Цркви, особито на св. Литургији (епиклеза), при рукоположењу свештеника, и у осталим светим тајнама Цркве.

НАПОМЕНА:

1. Д.Ап.2,1-33.
2. Јн.14,26.
3. Јн.14,17.
4. Јн.15,28.
5. Лк.24,49.
6. Д.Ап.2,1-33.
7. Contra haereses III, 24, 1.
8. Тит.3,5-7.
9. Ad Serapion I, 9. 12. 20. 25.

О ЦРКВИ КАО БЛАГОДАТНОМ ЦАРСТВУ БОЖЈЕМ

Све што је Христово има богочовечански карактер. Отуда и Црква, основана Богочовеком, има богочовечанску мисију и богочовечански карактер. Зато што је од Богочовека, Црква је пре свега богочовечанска заједница: заједница Бога и људи. У њој је Бог увек на првом месту а човек на другом: Бог води, човек је вођен; Бог спасава, човек се спасава; Бог освећује, човек се освећује; Бог просвећује, човек се просвећује; Бог ради, човек сарађује. Један исти живот који долази од Бога у Цркви се даје свима верницима; тако и истина, и правда, и љубав, и доброта, и све божанске силе: долазе од Бога, и Богом се дају у Цркви свима. То је тако, јер је Црква, по речима апостола Павла, тело Христово[1]. А то значи: Црква је богочовечански организам; њега оживљује и држи у постојању сам Богочовек. То је Он објавио када је себе назвао чокотом а своје следбенике лозама[2]. Као што лоза не може рода родити сама од себе ако не буде на чокоту, тако и следбеници Христови ако не буду у Њему. Јер без Њега не могу чинити ништа истински добро, праведно, свето, божанско, бесмртно, вечно[3].

То показује да је живот Цркве - органска заједница Бога и човека, Божјег и човечјег. Само накалемљен свим бићем на Богочовеку (а накалемљује се човек вером, љубављу, молитвом и осталим еванђелским благодатним врлинама), човек добија животворне силе од Богочовека Светим Духом и тако оспособљује себе за еванђелска и божанска дела, мисли, осећања, жеље. По свему, Црква је богочовечански организам, и са тим - богочовечанска организација. Прво организам, па онда организација. Као богочовечанска организација, заједница или друштво Црква се одликује од осталих људских организација, заједница и друштава тиме што она представља и стварно јесте један живи, недељиви организам, једно живо и недељиво тело Христово. Глава тога тела је Богочовек Христос, а чланови су тога тела хришћани[4]. То богочовечанско друштво, као тело Бога и Спаситеља, има сва спасоносна средства и силе које су неопходне за спасење сваког посебно и свих људи скупа. Стога се може рећи: **Црква је Богом установљена**

богочовечанска заједница људи у Христу, који су Духом Светим сједињени православном вером, законом Божјим, јерархијом и светим тајнама.

На истини да је Бог, Исус Христос је саградио своју Цркву[5]. Црква осећа и зна себе као Тело Господа Христа. Њено постојање, сила и моћ потпуно зависе од Божанства Господа Христа. Само тиме што је Христос - Бог, Црква је божанска установа и ризница божанске благодати. Када Христос не би био Бог, Црква не би могла непрестано чинити божанска дела у свету: отпуштати грехе, исцељивати од зла и смрти, ослобађати од ђавола, давати дарове Духа Светога. Од Божанства Христовог долази сила њене целокупне делатности и живота.

По природи својој Црква је у исто време и видљива и невидљива, и божанска и човечанска. Она је видљива, јер је њен оснивач - оваплоћени Бог који је као видљив живео међу људима; јер благодат спасења даје људима кроз видљива средства; јер јавно исповеда веру Христову; јер има видљиву апостолску јерархију; јер има видљиве људе за своје чланове; јер живи у видљивом свету. Али она је и невидљива, јер је невидљива глава њена - Христос; јер је невидљива душа њена - Свети Дух; јер је невидљива благодат спасења; јер су невидљиви њени преминули чланови. Као што је Богочовек тајанствено и несхватљиво јединство Бога и човека, тако је и Црква тајанствено и несхватљиво јединство божанског и човечанског елемента. Због овог тесног јединства божанског и човечанског елемента, Црква је, иако видљива установа, ипак предмет вере. Стога Други Васељенски Сабор деветим чланом Символа вере и прописује веру у Једну, Свету, Саборну и Апостолску Цркву.

Црква је једна и на земљи и на небу, и једна јој је глава: Господ Исус. Она је у **исто време и земаљска и небеска**: земаљска је уколико је на земљи и уколико јој припадају сви православни хришћани који живе на земљи; небеска је уколико јој припадају они који су преминули са вером и побожношћу и сада живе на небу[6].

У Цркви као телу Христовом непрекидно и у изобиљу борави невидљива благодат Божја. Да је тако, сведочи нам то што је Спаситељ глава Цркве, а Он је - "пун благодати и истине"[7], и том благодаћу и истином непрестано испуњује тело своје, Цркву. Ова благодат никад неће пресахнути у Цркви, јер је Спаситељ рекао: "Сазидаћу Цркву своју, и врата паклена неће је надвладати"[8]; и: "Ево, ја сам с вама у све дане до свршетка века"[9]. Исто тако, Спаситељ је послао од Оца Цркви својој Духа Светога да буде у њој довека[10]. Ове речи показују да свемоћни и вечни Спаситељ непрекидно борави у Цркви својој, испуњује је својом благодаћу и истином, освећује и спасава све који су у њој и побеђује све који су против ње.

НАПОМЕНА:

1. Еф.1,23; Кол.1,24.
2. Јн.15,5.
3. Јн.15,1-8.

4. Еф.1,22-23; Кол.1,18; Еф.5,23.
5. Мт.16,16-18.
6. Јев.12,22-24.
7. Јн.1,14-16.
8. Мт.16,18.
9. Мт.28,20.
10. Јн.14,16-17 и др.

МИСИЈА И ЦИЉ ЦРКВЕ

Мисија и **циљ Цркве је освећење и спасење људи**. Људи се освећују када постану саставни делови живог Тела Христовог, Цркве, и живе у њој животом и благодаћу Христовом. Ко је у телу Христовом неминовно живи животом тог богочовечанског тела и његовом животворном силом. Циљ је целокупног устројства Цркве: да што више учини људе саставним деловима Тела Христовог, да их испуни Духом Христовим, и на тај начин освети, усаврши, обожи и спасе. Ради остварења тог циља Спаситељ је дао Цркви апостоле, пророке, еванђелисте, пастире, учитеље[1]; дао јој је сва света средства, све свете тајне, све свете божанствене силе[2]; дао јој је божанску власт и силу да што год свеже на земљи - буде свезано и на небу, и што год раздреша на земљи - буде раздрешено и на небу[3]. Ради остварења тога циља и сам Господ непрекидно борави у својој Цркви, усавршавајући њене чланове и чинећи да расту растом Божјим у човека савршена[4]. Ради остварења тога циља Дух Свети непрекидно живи у Цркви, освећује њене чланове, упућује их у сваку истину, даје им разне божанске дарове и силе, сједињује их у једно духовно тело и оспособљује их да савлађују грех, смрт и ђавола[5].

Мисија дакле и циљ Цркве је: спасење и сједињење свих и свега у Христу и обожење свега у Тројичном Богу.

НАПОМЕНА:

1. Еф.4,11-13.
2. Ср. 2.Пет.1,4; 1.Кор.12,4-28.
3. Мт.18,18; Лк.10,16.
4. Еф.4,12-16; Кол.2,19; Еф.2,18.
5. Јн.14,16. 26; 15,26; 16,7; 1.Кор.12,3-28; Рим.8,9; 2,18.

СВОЈСТВА ЦРКВЕ

Из саме природе Цркве и њеног циља истичу својства Цркве: јединство, светост, саборност и апостолност.

1. Јединство Цркве. - Црква је једна, јер је једно духовно тело, које има једног оснивача и једну главу, Господа Христа, и које оживљава један Дух Божји, и које има једну веру, једну истину, једну благодат, једне свете тајне, једну јерархију.[1] Као што је тело једно, иако има многе удове, тако је и Црква, као тело Христово, једна, иако има многе чланове, јер се у њој једним Духом сви крштавају у једно тело и једним Духом сви напајају.[2] То чини те су чланови њени једно. Стога ап. Павле и пише хришћанима: "Ви сте тело Христово, и уди међу собом[3]; ви сте сви једно у Христу Исусу".[4] Ово јединство Цркве простире се на све чланове Цркве, и они су позвани да узајамном љубављу чувају "јединство духа у свези мира"[5]

Јединство између земаљске и небеске Цркве несумњиво постоји. Оно се састоји у томе што небеска и земаљска Црква имају једну заједничку главу, Господа Христа, што живе једном благодаћу Светога Духа и непрекидно опште међу собом. Средство којим оне опште међу собом јесте молитва вере и љубави. Чланови земаљске Цркве обраћају се у својим молитвама Светитељима који припадају небеској Цркви. На молитву вере Светитељи одговарају љубављу: усрдно се моле Богу за оне који им се обраћају. И пошто молитва праведнога може много помоћи,[6] то Светитељи на разне начине помажу оне који им се молитвом обраћају, помажу их видљиво и невидљиво, јављањем или неким другим начином. Зато ми православни поштујемо, слаavimo и молитвено призивамо Светитеље, а уз то поштујемо и њихове свете иконе и свете мошти.

Јединство Цркве не нарушава се ни тиме што постоје засебне, такозване помесне Православне Цркве, као: Јерусалимска, Руска, Грчка, Српска и др. Све су оне органски делова једне Саборне Васељенске Цркве Христове. Подела Цркве на разне области, народе и државе јесте спољашња административна подела. Али у духовном погледу оне су саставни делови једног и недељивог тела Саборне Васељенске Цркве. Њихово се јединство у Христу и Духу Светом изражава једнаким исповедањем вере, истине и заједничким општењем у молитвама и тајнама.

Из учења о унутрашњем, органском јединству Цркве природно и логично истиче и учење о јединствености праве Цркве. **Црква је, дакле, не само једна него и једина.** Као што у Христа не може бити неколико тела, тако је немогућно да постоје многе цркве. По својој богочовечанској природи Црква је једна и једина, као што је Богочовек Христос - један и једини. Црква је увек била и остала једна и једина, само су се у разна времена одвајали од ње и отпадали разни јеретици и расколници и тиме престали бити чланови праве Цркве. **Православна Црква је та једна и једина Христова Црква,** јер је потпуно сачувала све што су јој њен Оснивач Христос и Његови Апостоли дали и оставили. Зато се и зове **Православна Католичанска (или Саборна) Апостолска Црква.**

2. Светост Цркве. - Црква је света, јер је свет Спаситељ, глава њена, јер у њој стално борави Дух Свети; јер је свето све њено: и учење, и благодат, и тајне, и богослужења.

Својом светошћу Црква освећује верне, чини их домом Божјим, храмом Божјим[7]. Њени чланови сачињавају народ свети[8]; они су деца светлости[9]; они су свети[10]; они су сажитељи светима и домаћи Богу[11].

Својим гресима хришћани не сметају Цркви да буде света, не нарушавају и не уништавају њену светост. Црква је дуготрпељива према грешницима, поучава их, побуђује на покајање и еванђелски живот и они се у Цркви увек могу очистити од својих грехова светом тајном покајања. Само они грешници који су упорни у злу и не кају се одлучују се од Цркве или невидљивим дејством Спаситеља или видљивом влашћу Цркве. Јер је такво право и такву власт Спаситељ дао Цркви, рекавши: "Ако ти сагреши брат твој, иди и покарај га у четири ока. Ако те послуша, добио си брата свог. А ако те не послуша, узми са собом још једнога или двојицу. Ако и њих не послуша, кажи Цркви; па ако не послуша ни Цркве, нека ти буде као незнабожац".[12] А св. Павле наређује хришћанима: "Извадите злог између себе".[13] Такви су били углавном јеретици који су искључивани из Цркве.

3. Саборност Цркве. - Црква је саборна, католичанска, васељенска, јер садржи у себи све Божје дарове за спасење и окупља сва Божја створења, те се не ограничава ни местом, ни временом, ни народом, него обухвата хришћане свих времена, места и народа. На ову саборност Цркве указују Спаситељеве речи, упућене апостолима: "Идите и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа".[14] И ап. Павле указује на то када каже да у Цркви Христовој: "Нема Грка не Јеврејина, обрезања ни необрезања, дивљака ни Скита, роба ни слободњака, него све и у свему Христос".[15]

Црква је саборна с обзиром и на време, јер важи за сва времена. А важи за сва времена, јер је саборна и васељенска по своје учењу о свима предметима који су неопходни за освећење и спасење свих људи свију времена. Цркви је Спаситељ обећао да ће бити са њом у све дане до свршетка века и да јој ни врата паклена неће одолети (Мт.28,20; 16,18).

Саборна, католичанска, васељенска била је, јесте и увек ће бити само Православна Црква, јер је у свој чистоти и целости сачувала еванђелску васељенску веру, коју су проповедали свети Апостоли и утврдили свети Васељенски Сабори и Свети Оци.

4. Апостолност Цркве. - Црква је апостолска; зато што су је раширили и утврдили Апостоли и што непрекидно и неизменљиво чува учење и предање светих Апостола. Апостоли су раширили Цркву по свету и утврдили је после силаска Светога Духа. Они су свима који верују у Христа предавали божанско учење Спаситељево, а пастирима Цркве - дарове Светога Духа кроз свештено рукоположење за епископе, свештенике и ђаконе.

Својим радом на ширењу Цркве свети Апостоли су постали темељ Цркве. Зато ап. Павле и вели хришћанима да су "назидани на темељу Апостола и Пророка, где је камен од угла

сам Исус Христос".^[16] Живот у Цркви је живот по апостолском учењу и предању. Ко припада Цркви дужан је да се строго држи апостолског учења и предања и да се клони свега што није у сагласности са њим^[17].

Апостолска служба у Христовој Цркви продужава се непрекидно кроз апостолске наследнике: епископе и свештенике као пастире и учитеље Цркве, тј. кроз црквену јерархију.

НАПОМЕНА:

1. Еф.4,4-6.
2. 1.Кор.12,12-13.
3. 1.Кор.12,27.
4. Гал.3,28; ср. Кол.3,11.
5. Еф.4,3.
6. Јак.5,16.
7. Јев.3,6; 1.Пет.2,5; 4,17; Еф.2,21.
8. 1.Пет.2,9.
9. Еф.5,9; 1.Сол.5,5.
10. Рим.1,17; 1.Тим.5,10.
11. Еф.2,19.
12. Мт.18,15-17.
13. 1.Кор.5,13.
14. Мт.28,19.
15. Кол.3,11.
16. Еф.3,20.
17. 2.Сол.2,15.

Као видљива богочовечанска заједница Црква се састоји из јерархије и верника, пастве. Они чине једну целину - тело Христово. **Спаситељ је установио јерархију и предао јој богочовечанску власт: да свештенодејствује, учи и управља.** Јерархија продужава дело Спаситеља и светих Апостола. Пошто је човек подложен смрти, те стога не може бити постојана глава Цркве, то Господ Христос, као глава Цркве, управља Црквом преко Светих Отаца.

Црквена јерархија води порекло од самога Господа Христа и од Духа Светога који је сишао на Апостоле. И отада се црквена јерархија непрестано продужава у Православној Цркви кроз рукоположење у тајни свештенства.[1] **Спаситељ је сам изабрао Апостоле и дао им право и власт да проповедају Еванђеље, свештенодејствују и управљају.** Њима је, по васкрсењу свом, рекао: "Као што Отац посла мене, и ја шаљем вас. И кад ово рече, дуну и рече им: Примите Духа Светога! Којима опростите грехе, опростиће им се; којима задржите, задржаће им се".[2] Њима, својим изабраницима, Он је дао неограничену, божанску власт, рекавши им: "Што год свежете на земљи, биће свезано на небу, и што год раздрешите на земљи, биће раздрешено на небу".[3] Пошто је обећао Апостолима да ће бити с њима "у све дане до свршетка века",[4] Спаситељ је тиме објавио да ће се служба Апостола продужити и после њих, путем епископског наслеђа или прејемства, све до свршетка света.

Опуномоћени од самог Спаситеља да јерархијску власт преносе на своје наследнике путем рукоположења, **Апостоли су постављали своје наследнике - епископе, да врше њихову службу.** При томе су им давали нарочиту благодат кроз рукоположење,[5] објављујући да их у Цркви поставља за епископе сам Дух Свети.[6] **Ови наследници светих Апостола предавали су своја права и дужности својим наследницима, а ови опет својим,** и тако се, кроз непрекидно наслеђе, апостолско рукоположење непрекидно продужава до данас, и продужаваће се до свршетка века. Да би се очувала пуноћа и чистота ове богодане власти и права, Апостоли су давали својим наследницима најподробнија упутства о томе "како треба живети у дому Божјем - Цркви Бога живог, која је стуб и тврђава истине".[7]

Учење Светог Откривења јасно показује да се циљ Цркве постиже помоћу црквене свештене јерархије. То значи да је **јерархија неопходна у Цркви** и да без ње не може бити Цркве, јер без ње не би могла Црква обављати своју спасоносну службу. Стога је дужност пастве да се повињава јерархији и помаже јој; али је и дужност јерархије да се брине о верницима. Апостолски ученик, св. Игњатије Богоносац, пише хришћанима: "Старајте се да се повињавате епископу, презвитерима и ђаконима, јер ко се њима повињава, повињава се Христу, који их је установио; а ко им се противи, противи се Христу Исусу".[8]

Црквом невидљиво управља сам Спаситељ, као глава Цркве, и Дух Свети. Апостоли нису глава Цркве, већ слуге Христове и служитељи Цркве. **Црквом Христовом на земљи видљиво управља црквена јерархија, тј. епископи са свештеницима и епископски сабори. Највећу и највишу власт у Цркви претстављају Васељенски Сабори.** Одлуке Васељенских Сабора су обавезне за све хришћане свих времена. У управљању помесним

Црквама епископи тих Цркава има-ју се у свему држати учења и правила Светих Апостола, одредаба Св. Васељенских Сабора и прописа Светих Отаца. Никакав папа не постоји као глава Цркве, јер је једина глава Цркве и на небу и на земљи Богочовек Исус Христос.

НАПОМЕНА:

1. Ср. Еф.4,11-12; Д.Ап.20,28; 1.Пет.5,2-3; 2.Тим.4,2, 5; Тит.1,5.
2. Јн.20,21-23.
3. Мт.18,18.
4. Мт.28,20.
5. Д.Ап.14,23.
6. Д.Ап.20,28; ср. 1.Пет.5,2-3; 2.Тим.4,2. 5; Тит.1,5.
7. 1.Тим.3,15.
8. Ad Philad. с. 52.

О СВЕТИМ ТАЈНАМА

Свете тајне су такве свештенорадње, кроз које се вернима на видљив начин даје невидљива благодат Божја. Свака света тајна има две стране: видљиву и невидљиву. Видљиву страну сачињавају: свештеникова радња, речи, молитве и материја која се употребљује, а невидљиву: благодат Божја.

Пошто се кроз свете тајне даје вернима благодат Божја то су оне неопходне за сваког човека, за његово спасење и облагодаћење.

Светих тајни у Цркви има много, јер је у Цркви све тајна Божја, а и сама Црква је "Тајна Христова". Но ми ћемо од св. тајана споменути ових седам: тајна крштења, миропомазања, причешћа, покајања, желеосвећења, свештенства и тајна брака. Њих је установио сам Спаситељ. Епископ може вршити све свете тајне, свештеник све сем тајне свештенства, а православни хришћанин може вршити само тајну крштења, и то кад нема свештеника, а дете се родило болесно и у опасности је да умре.

Свете тајне се налазе у Цркви и оне су неопходне за чланове Цркве. То је Црква изразила у десетом члану Символа вере који гласи: Исповедам једно крштење за опроштај грехова. Иако се у овом члану Символа помиње само тајна крштења, ипак се ту подразумевају и остале тајне. У Символу вере се помиње само тајна крштења зато што се њоме улази у Цркву и постаје члан Цркве која чува и обавља остале свете тајне. Када се човек крсти, он тиме стиче право на све остале свете тајне.

Постоји још један разлог због кога је у Символу вере споменуто само крштење. Тај је разлог у томе што је у прва времена хришћанства постојала сумња да ли треба понова крштавати оне који су привремено отпали од вере и Цркве у неку јерес, па се поново врате правој вери. Црква је решила да их не треба поново крштавати, и то истакла у Символу вере речима: Исповедам једно крштење.

О ТАЈНИ КРШТЕЊА

Крштење је света тајна у којој се човек, исповедивши претходно праву веру, кроз троструко погружење у воду у име Оца и Сина и Светога Духа очишћава од свих грехова, умире за грех и грешни живот и поново рађа у духовни, свети живот. Такође, крштењем се улази у Цркву и постаје хришћанин. По речи Спаситељевој: "Ако се ко не роди водом и Духом, не може ући у Царство Божје".[1] У светој води крштења човек се очишћује од свега грешног и препорађа Духом Светим. Ако је дете, очишћује се од прародитељског греха; ако је пак одрастао, очишћује се и од личних грехова. Самим примањем крштења постаје члан Тела Христовог - Цркве.

Тајну крштења установио је сам Спаситељ када је по васкрсењу свом дао Апостолима заповест: "Идите и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа".[2] Он је и примером својим осветио крштење, примивши га од Јована.

Тајна крштења се може извршити над сваким који има веру а каје се за своје грехе. То се види из речи самога Спаситеља и св. Апостола Петра. Спаситељ вели: "Који узверује и крсти се, спашће се"[3] а Ап. Петар: "Покајте се, и да се крстите сваки од вас у име Исуса Христа за опроштење грехова: и примићете дар Светога Духа".[4] Зато одрастао исповеда при крштењу своју веру читањем Символа вере. А када се крштавају деца која нису у стању да исповеда своју веру, онда то уместо њих и за њих чини кум читајући Символ вере. Зато кум и прима на себе обавезу да своје кумче, када одрасте, научи истинама вере и побожном животу.

У обреду тајне крштења **најважнија је радња троструко погружавање у воду онога који се крштава**, при чему свештеник изговара речи: "**Крштава се слуга Божји** (каже се име које је кум наменио) **у име Оца - амин, и Сина - амин, и Светога Духа - амин**". Ово погружавање означава сахрањивање старог и васкрсавање новог човека, јер претставља Спаситељевој смрт и васкрсење (Рим.6,3-11).

Крштење се не понавља, јер је оно духовно рођење; и као што се човек једанпут рађа, тако се једанпут и крсти. Зато је и речено у Символу вере: Исповедам **једно** крштење.

Право да врше свету тајну крштења имају епископи и свештеници, као наследници светих Апостола. **У крајњој нужди крштење могу обавити ђакони, па и православни**

верници световњаци. У таквом случају, крштавани се трипут погружава у воду, при чему се изговарају речи: "Крштава се слуга Божји (име) у име Оца - амин, и Сина - амин, и Светога Духа - амин". Ако овако крштена личност остане у животу, свештеник допуни крштење вршећи цео обред крштења сем троструког погружавања. (Крштење се врши погружавањем у воду; само у случају недостатка воде, или у некој крајњој нужди, крштење се може вршити и обливањем или кропљењем).

НАПОМЕНА:

1. Јн.3,5.
2. Мт.28,19.
3. Мк.16,16.
4. Д.Ап.2,38.

О ТАЈНИ МИРОПОМАЗАЊА

Миропомазање је света тајна у којој се кроз помазивање светим миром извесних делова тела у име Светога Духа дају крштеноме нарочити дарови Светога Духа, који га крепе, просветљују и усавршавају у духовном животу. Уствари, светим миропомазањем верни добија Духа Светога и његову благодат.

Ови дарови Светога Духа испуњују сву душу, просветљују је и оспособљавају за правилно разумевање главних истина вере и за живот у њима. О томе св. Апостол Јован вели хришћанима: "Ви имате помазање од Светога и знате све. Не писах вам као да не знате истине, него што је знате, и знате да ниједна лаж није од истине".^[1]

У светој тајни миропомазања хришћанин се испуњује силом Духа Светога и запечаћује у новом духовном животу. Зато Ап. Павле и вели: "Бог нас утврди у Христу, и помаза нас, и запечати, и даде залог Духа у срца наша".^[2] Отуда смо ми: запечаћени Светим Духом^[3]. На то указују речи које се изговарају при вршењу тајне миропомазања: "**Печат дара Духа Светога**".

У овој светој тајни помазује се: чело - ради освећења и просветљења ума, прса - ради освећења и просветљења срца, очи, уши, уста - ради освећења и просветљења спољашњих чула, руке и ноге - ради освећења и просветљења целокупне делатности и владања хришћаниновог.

Помазање се врши светим миром. То је густа течност, састављена из чистог јелеја, вина и многих миришљавих састојака, и освећена од епископа. Право освећења мира припада само епископима, а право вршења свете тајне миропомазања припада епископима и свештеницима.

НАПОМЕНА:

1. Јн.2.19-20.
2. 2.Кор.1,21-22.
3. Еф.1,13.

О ТАЈНИ ПРИЧЕШЋА ИЛИ СВЕТОЈ ЛИТУРГИЈИ

Света тајна Причешћа, или Евхаристија, јесте уствари света Литургија која се врши у Цркви као тајна Христа и Његове Цркве. На св. Литургији бива причешће. Причешће је света тајна у којој хришћанин, под обликом хлеба и вина, прима само тело и крв Господа Христа, сједињује се с Њим, добија опроштај грехова и залог вечнога живота.

Ову свету тајну установио је сам Спаситељ на Тајној Вечери. Узео је хлеб, благословио га, преломио и дао својим ученицима, рекавши: "Узмите, једите га, - ово је тело Моје, које се за вас ломи." Затим је узео чашу, захвалио Богу, и дао им говорећи: "Пијте из ње сви, јер је ово крв моја Новог Завета, која се пролива за многе ради отпуштења грехова".[1]

Ова света тајна, због своје неизмерне важности, сачињава суштину најглавнијег хришћанског црквеног богослужења, свете Литургије. На њој се принесени хлеб и вино призивом ("епиклезом") и дејством Светога Духа освећују и претварају у тело и крв Господа Христа, којим се верни онда причешћују и тако сједињују са Христом Богом. Зато је св. Литургија, као заједница Бога и Његовог народа, уствари срце саме Цркве.

Светој тајни причешћа може приступити сваки хришћанин: од одојчета до старца. Јер се у њој људско биће сједињује са самим Спаситељем. Сједињен с Њим, човек живи Њиме и његовим вечним животом. По речи самога Спаситеља: "Који једе моје тело и пије моју крв, борави у мени, и ја у њему. Ко једе моје тело и пије моју крв, има живот вечни. Који једе мене, живеће мноме".[2] Имајући у виду свето причешће, Спаситељ назива себе: "хлебом Божјим који силази с неба и даје живот свету",[3] хлебом живота од кога се никад не гладни,[4] хлебом небеским који причаснику даје бесмртност и живот вечни[5].

Пошто у светој тајни Причешћа причесник прима тело и крв Спаситеља, **неопходно је потребно да се причесник припреми за ову свету тајну.** Припрема се врши **постом и молитвом**, јер пост и молитва очишћују нашу душу од сваког греха и нечистоте. При томе је човек дужан да испитује себе и да савест своју очисти од грехова покајањем. Само тако припремљен, човек се може достојно причестити. Приступи ли светом причешћу неприпремљен, човек навлачи на себе страховиту осуду. О томе говори ап. Павле: "Али човек да испитује себе, па онда од хлеба да једе и од чаше да пије; јер који недостојно једе и пије - суд себи једе и пије, не разликујући тела Господњег"[6].

Због бескрајне важности коју свето Причешће има за хришћане, у прва времена Хришћанства хришћани су се причешћивали сваке Литургије, а касније су то чинили ређе, јер су почели сматрати себе за недостојне да често приступају тако великој тајни. Црква је одредила да се побожни и ревносни хришћани причешћују више пута годишње и то сви неизоставно. Нечланови Цркве Православне (некрштени, јеретици, секташи) не могу се причешћивати.

НАПОМЕНА:

1. Мт.26,26-28.
2. Јн.6,55. 54. 57.
3. Јн.6,33.
4. Јн.6,35.
5. Јн.6,50-51.
6. 1.Кор.11,28-29.

О ТАЈНИ ПОКАЈАЊА

Покајање је света тајна у којој хришћанин исповеда Богу своје грехе пред свештеником и преко њега добија невидљиви опроштај грехова од самога Господа Христа.

Ову тајну установио је сам Спаситељ ради опроштаја грехова, учињених после крштења. Установио ју је после свог васкрсења, када је рекао својим ученицима: "Примите Дух Свети. Којима отпустите грехе, отпустиће им се; и којима задржите, задржаће се".[1] Власт отпуштати грехе има само Бог. Ту власт Спаситељ је дао својим ученицима, дајући им Духа Светога. А ту власт Оп им је био обећао пре свог васкрсења када им је рекао: "Што год свежете на земљи, биће свезано на небу и што год раздрешите на земљи, биће раздрешено на небу".[2]

Да би стварно добио опроштај од грехова кроз ову свету тајну, **хришћанин је дужан да се искрено и скрушено каје за грехе своје**, да их смирено исповеди свештенику, да има одлучну намеру да се поправи и да буде уверен у безмерно милосрђе Спаситељево. Пост и молитва су одлична еванђелска средства која помажу и утврђују човека у покајничком расположењу.

Покајничко се расположење нарочито изражава у искреном исповедању својих грехова свештенику, у мржњи према гресима, у одрицању од њих и у чињењу еванђелских дела. Исповедање грехова својих свештенику неопходно је, да би свештеник знао какве грехе има да опрости и какве лекове има да препоручи за излечење од њих. Ако

је покајник учинио неке грешке грехе, онда се на њега налаже епитимија. **Епитимија је грчка реч и значи забрана.** Та забрана се односи углавном на удаљавање на неко време од светог Причешћа и налагање извесних молитава и подвига, Она се налаже, да би грешник искоренио свој тешки грех и поправио свој живот. Отуда врста ове духовне забране зависи од врсте греха. На пример, ако човек пати од среброљубља, на њега се налаже чињење милостиње; ако је учинио неки тежак грех, одлучује се од светог Причешћа на извесно време, итд.

НАПОМЕНА:

1. Јн.20,22-23.
2. Мт.18,18.

О ТАЈНИ СВЕШТЕНСТВА

Свештенство је света тајна у којој Дух Свети кроз молитву и полагање руку од стране епископа за време свете Литургије даје правилно изабраноме лицу благодат за вршење светих тајни и руковођење стада Христовог у вери и побожности.

О таквој природи тајне свештенства сведочи ап. Павле када пастирима Цркве Ефеске каже: "Пазите, дакле, на себе и на све стадо, у коме вас Дух Свети постави за епископе, да пасете Цркву Господа и Бога коју стече крвљу својом".^[1] И још: "Тако да нас држе људи као слуге Христове и вршитеље тајни Божјих".^[2]

Постоје **три главна степена свештенства:** епископски, презвитерски и ђаконски.

Епископски чин је најглавнији, јер епископ има пуноћу благодати свештенства. Он не само да има право да врши све свете тајне, и да освећује свето миро, него има власт да путем рукоположења даје и другима благодат за вршење светих тајни. Епископ је у својој области (епархији) врховни свештенослужитељ, врховни учитељ вере и врховни старшина над свима хришћанима.

Презвитерски или свештенички чин је нижи од епископскога и у потпуној зависности од овог. Свештеник добија од епископа право и власт да врши свете тајне и да духовно руководи паству. Свештеник не може вршити ни тајну посвећења (рукоположења) свештеника, ни освећење мира, ни освећење антимиња.

Ђаконски чин је најнижи. Ђакон је само помоћник епископу и свештенику при вршењу светих тајни и богослужења, особито свете Литургије.

О власти епископа говори Апостол: "Зато те оставих у Кршу, да поправиш што је недовршено и да поставиш свештенике по свима градовима".[3] И још: "Руку брзо не мећи ни на кога".[4] Дела, Апостолска сведоче да су свети Апостоли сами изабрали и рукоположили првих седам ђакона[5] и презвитере и епископе у свакој Цркви[6].

НАПОМЕНА:

1. Д.Ап.20,28.
2. 1.Кор.4,1.
3. Тит.1,5.
4. 1.Тим.5,22.
5. Д.Ап.6,1-7.
6. Д.Ап.14,23; 20,28.

О ТАЈНИ БРАКА

Брак је света тајна у којој се од стране свештенослужитеља Цркве благосиља добровољна брачна веза двоје супруга и даје благодат Божја која освећује њихов брачни живот ради узајамне помоћи у њиховом еванђелском животу и ради законитог рађања и хришћанског васпитања деце.

Брак има за циљ да помоћу благодати Божје учини да живот супружника у својој духовности, чистоти и узвишености личи на однос Спаситеља према Цркви. О тој светој тајанствености брака говори Ап. Павле: "Оставиће човек оца свог и матер, и прилепиће се жени својој; и биће двоје једно тело, Тајна је ово велика, и ја говорим за Христа и за Цркву".[1]

НАПОМЕНА:

1. Еф.5,31-32.

О ТАЈНИ ЈЕЛЕОСВЕЋЕЊА

Јелеосвећење или свештање масла јесте света тајна у којој се хришћанину, помазивањем извесних делова тела освећеним јелејем, невидљиво даје благодат Божја, која исцељује душевне немоћи, а понекад и телесне.

Ова света тајна води порекло од самога Спаситеља, јер су његови ученици, по његовој заповести, "мазали уљем многе болеснике, и исцељивали их".^[1] Црква је употребљавала ову свету тајну од најранијих времена. То се види из речи Ап. Јакова који каже: "Болује ли ко међу вама, нека дозове старешине црквене, те нека читају молитву над њим, и нека га помажу уљем у име Господње. И молитва вере помоћи ће болеснику, и подигнуће га Господ, и ако је грехе учинио, опростиће му се".^[2]

У овој светој тајни читају се седам Апостола и седам Еванђеља; после сваког Еванђеља свештеници помазују болеснике јелејем који је помешан са вином, и то помазују чело, ноздрве, образе, уста, прса и руке на обе стране, при чему се изговара молитва. Ову свету тајну врше седам свештеника, у недостатку три, а у случају нужде и један.

НАПОМЕНА:

1. Мк.6,13.
2. Јк.5,14-15.

О ЗНАЧАЈУ ИСКУПЉЕЊА ЗА ДУХОВНОМОРАЛНИ ЖИВОТ ЉУДИ У ЦРКВИ

(Опроштајна беседа Спаситељева, Јн.15-17)

На Тајној Вечери Спаситељ је открио својим ученицима многе тајне. Нарочито је много казао о значају тајне искупљења и спасења рода људског за човеков духовноморални живот. Праштајући се са ученицима, Он све тајне свога учења, живота и рада своди на тајну своје Богочовечанске Личности. Шта значи Спаситељ за спасење и живот рода људског и како се људи спасавају Спаситељем од греха, смрти и ђавола, показује нам Господ с нарочитом силом у Опроштајној беседи са својим ученицима, изложеној у Јовановом Еванђељу од 15 до 17 главе. Та **Опроштајна беседа садржи следеће истине о спасењу и хришћанском животу.**

Прва истина о спасењу и животу човека јесте: Спасење човека од греха, смрти и ђавола обавља се органским сједињењем човека са Спаситељем (Јн.15,1-8). Из тога извире хришћански живот.

Што је чокот за лозу, то је Богочовек за човека, Спаситељ за оног који жели спасење. Да би род родила, лоза мора бити на чокоту, мора се неговати, чувати, чистити. Спаситељ је чокот спасења, и то бесмртни, вечни чокот; из њега непрекидно струје у све лозе на њему све богочовечанске силе као животворни сокови; они се разливају по свима лозама, очишћују их од греха, смрти и ђавола, освећују их, спасавају. Само она лоза напредује и доноси рода која чврсто стоји на чокоту; тако исто само онај човек живи врлински и свето и спасава се који свим бићем стоји на Спаситељу и живи Њиме.

Када човек живи Богочовеком, он добија од Њега божанске силе и постаје божански моћан и силан. Њему Богочовек испуњује све молитвене жеље. Он, такорећи, постаје свемоћан Богочовеком, и што год заиште од свемоћног Бога и Спаситеља - добија. Али такав човек жели, хоће и иште само оно што је божанско, свето, праведно, бесмртно, вечно. Ко пак не живи Богочовеком, пропада, и смрт га са свих страна уништава. То значе Спаситељеве речи: "Ко у мени не остане, избациће се напоље, као лоза, и осушиће се, и скупиће је, и у огањ бацити, и спалити. Ако останете у мени и речи моје остану у вама, што год хоћете иштите, и биће вам" (ст. 6-7).

Друга истина о спасењу и правом животу човека јесте: Органско сједињење са Богочовеком испуњује човека бе-смртном благодатно моралном силом: богочовечанском љубављу (Јн.15,9-17).

Богочовечанска љубав се даје само ономе човеку који је у духовном јединству са Господом Христом. За њега је таква љубав природна, логична и неопходна. Стога је Спаситељ и захтевао од својих следбеника: "Као што Отац има љубав к мени, и ја имам љубав к вама; будите у љубави мојој" (ст. 9).

Ову љубав према Богочовеку човек изражава вршењем Богочовечанских заповести и животом по њима. А главне Богочовекове заповести су ове: Љубав према Богу и ближњему (Мк.12,29-31; Мт.22,37-40). Држањем тих и свих осталих заповести љубав се њима увећава и живи. Јер љубав се храни осталим еванђелским врлинама, као што се и ове хране њоме. Само живећи еванђелским врлинама, човек се укорењује у богочовечанској љубави и остаје у њој. **Човек који из љубави и са љубављу твори Спаситељеве заповести, добија нарочити дар: божанску радост.** Иако је вршење Спаситељевих заповести спојено са мукама, напорима, патњама, он све то подноси са радошћу коју му по души разлива сам Спаситељ. Јер човеково биће, спасено Богочовеком од греха, смрти и ђавола, осећа стваралачку радост од духовне заједнице са Богочовеком. То нам говоре Спаситељеве речи: "Ово вам казах, да радост моја у вама остане и да радост ваша буде потпуна" (ст. 11).

По својој природи, **богочовечанска љубав је пуна самопожртвовања.** У њој нема ничег себичног и саможивог. Она стално захтева од Богочовекових следбеника

самопожртвовање до краја. То значе Спаситељеве речи: "Од ове љубави нема веће, да ко душу своју положи за пријатеље своје" (ст. 13).

Богочовечанска љубав зближује, спријатељује човека са Богочовеком и са људима. Јер човек творећи заповести Христове постаје пријатељ његов, а то значи: пријатељ Божји. У том пријатељству са Богочовеком и састоји се човеково избраништво. **Спаситељ изабира за своје пријатеље само оне који добровољно, из љубави и са радошћу врше његове заповести.** Таквим пријатељима Он обећава да ће им Бог дати све што заишту у име његово, тј. све што је божанско, бесмртно, вечно, корисно (ст. 16).

Трећа истина о животу и спасењу човека јесте: Богочовек је у роду људском једина истинска љубав, живот, светлост, бесмртност и вечност, а људи Га мрзе, јер су заљубљени у грех, у таму, у смрт (Јн.15,18-16, 4).

Спаситељ је дошао у свет да људе спасе од зла и греха. Али људи, заљубљени у грех и зло, не воле Спаситеља који уништава оно што им је тако мило и драго: грех и зло. Тама мрзи па светлост, зло мрзи на добро, ђаво мрзи на Бога (ср. Јн.3,19-20). Са истих разлога они мрзе и следбенике Христове. Јер Христови следбеници изводе: против зла - Христово добро, против таме - светлост, против греха - врлину, против смрти - бесмртност, против лажи - истину, против ђавола - Бога. А свет мрзи на све то, јер је огрезао у злу, таму, греху, смрти, лажи, ђаволу. То значе Спаситељеве речи: "Ако свет мрзи на вас, знајте да је на мене омрзнуо пре вас. Кад бисте били од света, свет би своје љубио. А како нисте од света, него вас ја изабрах од света, зато мрзи на вас свет" (ст. 1,8-19).

Живећи животом Богочовека, следбеници његови доживљују његову судбину у овом свету: гоне их као и Њега, муче их као и Њега. А то чине стога што им је грех својом тамом помрачио сазнање и савест, те у Исусу не виде Бога и Спаситеља (ст. 20-21).

Четврта истина о спасењу и духовном животу човека јесте: Дух Свети помагаће људима да се спасу од греха, смрти и ђавола, оспособљујући их да живом вером и врлинским животом усвајају Спаситеља и спасење (Јн.16,5-33).

Богочовек је припремио пут за силазак Духа Светога у овај свет и за његово учешће у делу спасења. Људи ће мрзети и гонити хришћане, али им неће моћи наудити. Јер Дух Свети нема тела, да би Га људи могли убити и уклонити из света. И они не могу никаквим претњама, мукама и невољама ућуткати сведочанство Христових следбеника о Исусу као Богочовеку и Спаситељу, нити их заплашити икаквом смрћу. У свему томе они ће бити радосни и неустрашиви. Ту радост и ту неустрашивост даваће им Дух Свети, Утешитељ.

Пета истина о значају Христовог дела спасења човека за наш живот јесте: Циљ целокупног Богочовековог живота и рада састоји се у томе да људима да живот вечни кроз познање истинитог Бога (Јн.17,1-10).

Човек познаје истинитог Бога и добија вечни живот када усвоји Богочовека са свима његовим истинама, делима, животом, учењем. Посао спасења света од греха, смрти и ђавола, а то значи: осигурање и давање људима вечног живота Богочовек је извршио

целокупним својим животним подвигом, од зачећа до вазнесења. Спаситељ и назива својим животним послом: спасење света од греха, смрти и ђавола, и даривање људима вечнога живота (ст. 1-5).

То познање истине постижу, тај вечни живот задобијају само они који верују у Христа као Спаситеља и живе творећи његове заповести, тј. они који "држе" реч његову.

Шеста истина о спасењу човека јесте: Својом истином Богочовек освећује људе и сједињује их у једно вечно, нераздељиво, божанско јединство, у јединство са Собом и свом Светом Тројицом (Јн.17,11-26).

У овом свету греха, смрти и зла, људи се освећују божанском Истином. А том се Истином освећују ако је усвоје, ако живе њоме. То их чува од лажи, од зла, у коме сав свет лежи. (1.Јн.5,19). Живљење божанском Истином ствара у њима сазнање и осећање: да они нису од овога света, него су од онога света, од Бога, од божанске Истине. Другим речима: од самога Христа, јер је Он рекао за себе: "Да сам Истина" (Јн.14,6).

Својом божанском силом Богочовек сједињује људе у једну нарочиту заједницу, какву свет не зна и нема: заједницу у којој су људи сједињени међу собом до једнодушности и једносустности, у којој је човек са човеком једно као што су једно Бог Отац и Бог Син. То је јединство - јединство љубављу и истином. Следбеници Христови остварују то јединство живећи Богочовеком и Његовим врлинама. У њих се онда ствара "једна душа и једно срце", о чему и говоре Дела Апостолска кад говоре о првој Цркви (4,32), А то јединство свих у Христу Богочовеку и јесте осигурање вечнога живота у Тројичном Божанству. Ту влада љубав Духа Светог као главна стваралачка и сједињујућа сила. У том јединству људи у Христу нема ничег ни насилног, ни механичког, ни наметнутог, већ све сама љубав Божја и братска, све сама вера и живот богочовечански, све сама истина, све сама правда, све сама добра воља, све сама слобода, истинска слобода којом нас Христос ослободи (Гал.5,1). Ту сви живе у Христу и у свима живи Христос (Гал.2, 20); Христос је свима све, и сви су једно у Христу (Кол.3, 11; Гал.3,28).

О ПОШТОВАЊУ СВЕТИТЕЉА, СВЕТИХ МОШТИЈУ И СВЕТИХ ИКОНА У ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ

Самом природом Цркве као тела Богочовека Христа одређен је однос међу члановима Цркве, па били оно на земљи или на небу. Пошто сви чланови Цркве, као удови вечноживог Христа, никада не подлежу смрти, то телесна смрт чланова Цркве не прекида везу која постоји између њих, већ је та облагодатна веза увек жива и непрекидна. Сви који су у Цркви, и на небу и на земљи, сутелесници су Христови и живи су Богу, кроз све њих струји једна благодат Духа Светог, и сви су домаћи Богу и сажитељи Светима.[1] Сви

су они житељи једног града Божјег - небеског Јерусалима, чланови "Сабора Светих" који се никада не разилази.[2]

На основи ове црквене богочовечанске заједнице свих верујућих у Христу почива и поштовање Светитеља, као светих удова Христа - главе Цркве, и као свете старије браће наше прослављене од Бога. Због тога је још у Старом Завету речено за Светитеље: "Праведник ће се спомињати вечно".[3]

Побожно спомињање и поштовање Светитеља, и пре свих Пречисте Мајке Христа Спаситеља, Пресвете **Богородице**, која је и од Херувима чеснија и од Серафима славнија, састоји се у молитвеном односу према њиховим христоликим личностима, затим у прослављању њихових врлина и светости, чиме се уствари прославља сам Бог који их је осветио и посветио. Ово поштовање бива на славу Божју, јер је Бог "диван у Светима својима" (Пс.67,36), а нама бива на корист: да би тако подражавали свети живот и дела Светитеља и смерно се угледали на њих.

Побожно поштовање Светитеља састоји се и у молитвеном призивању њихове благодатне помоћи, њиховог молитвеног посредовања пред Богом за нас слабе и грешне, јер су они пред Богом смелији и моћнији као пријатељи и угодници Божји, и јер свесвети Бог "у Светима почива". Поштовање Светитеља ни у ком случају не значи њихово боготворење, тј. као да их ми поштујемо као богове, већ ми њих поштујемо и призивамо као "слуге Божје" и "пријатеље Христове", као "синове Божје" у Јединородном Сину Божјем, Који се изједначио са нама људима да би нас људе изједначио са Богом по благодати.

Поштујући Светитеље ми поштујемо и њихове **свете мошти** као сасуде благодати Божје, јер су њихова света и освећена тела благодаћу постала нетрулежна и чудотворна. Свете мошти су знак Божјег благовољења и благодатног присуства Духа Божјег у материјалним телима људским, што преставља такође сведочанство и залог да ће и тела људска васкрснути и наследити од Бога нетрулежност и блажену бесмртност и живот вечни.

Ко не прима и не поштује Светитеље и њихове свете мошти, тај не прима и не поштује ни Христа ни Бога Оца (ср. Мт.10,16. 40-41). Јер се основа поштовања Светих налази у Христу Богочовеку, Који је зато и постао човек да прослави човека, и то и тело му и душу. Ко не поштује Светитеље као удове богочовечанског Тела оваплоћеног Господа Христа, тај као да разоваплоћује Христа и изгони га из тела Његовог које је Црква Његова.

Оваплоћење Бога Логоса, Који је живи **Лик**, жива **Икона** невидљивога Бога (Кол.1,15), јесте основа и за наше побожно поштовање **светих Икона**.

Поштовање светих **икона** постојало је у Цркви од самог њеног почетка (о чему сведоче фреске по најстаријим хришћанским катакомбама, још из другог века у Риму и на грчким острвима). Зато је Православна Црква на свом VII Васељенском Сабору осудила јеретике иконоборце који су хтели да порекну поштовање светих икона. Ово поштовање поричу данас и неки од секташа, који поричу чак и поштовање светог и животворног Крста Христовог. Али ми смо напред већ видели какав спасоносни значај и силу за наше спасење има часни Крст Христов, због чега са св. Апостолом Павлом и говоримо,

клањајући се Крсту Христовом: "Д ја Боже сачувај да се чим другим хвалим осим **Крстом Господа нашег Исуса Христа**" (Гал.6,14).

Уз часни и животворни Крст ми побожно поштујемо и свете иконе, најпре пречасну икону Христа Богочовека, па онда и иконе Пресвете Богородице и Светих Апостола и Угодника Божјих. Јер, по речима Светих Отаца, "поштовање које се указује икони односи се на њен Прволик", на Лице самог Богочовека Христа по чијем лику је и саздан сваки човек (ср. Кол,3,10).

Иконе ни у ком случају нису идоли (поштовање идола Бог је забранио у својој другој заповести датој преко Мојсија), и ми их не сматрамо за нека божанства, него само за **свете слике** које је сам Бог још у Стром Завету заповедио да се поштују у храму (скинији) Јеврејском (види 2.Мојс.25,10-26; 26,1-33; 5.Мојс.10,1-5). У Новом Завету, од оваплоћења Христова, свете иконе се поштују као света сликовита сведочанства превелике тајне **уобличења** Бога Логоса у тело и обличје људско; оне су Свето Писмо за неписмене; оне су место присуства благодати Божје, због чега су многе свете иконе и чудотворне и мироточиве.

НАПОМЕНА:

1. Еф.2,19; 3,6.
2. Ср. Јев.12,22-23.
3. Пс. 111,6; Приче 10,7.